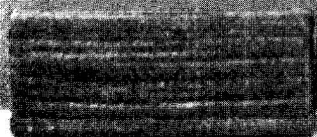

หนองผาคด

กับแหม่อเส่ม

มองอนาคตกับพ่อเสมอ

มองอนาคตกับพ่อเสมอ

พิมพ์ครั้งแรก กันยายน ๒๕๕๐
จำนวนพิมพ์ ๑,๕๐๐ เล่ม
ISBN 978-974-7488-84-5

จัดพิมพ์โดย มูลนิธิแพทย์ชนบท อาคาร ๔ ชั้น ๓ สำนักนโยบายยุทธศาสตร์
สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข จ.นนทบุรี ๑๑๐๐๐
โทร. ๐-๒๕๙๐-๑๓๘๕ โทรสาร ๐-๒๕๙๐-๑๓๘๐

บริหารการพิมพ์โดย บริษัทสร้างสื่อ จำกัด ๑๗/๑๑๘ ซ.ประดิพัทธ์ ๑
ถ.ประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ๑๐๔๐๐
โทร. ๐-๒๒๗๑-๔๓๓๙, ๐-๒๒๗๙-๙๖๓๖ โทรสาร ๐-๒๖๑๘-๗๘๓๘

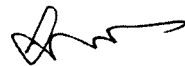

มองอนาคตกับพ่อเสมอ

คุณพ่อเสมอ พริ้งพวงแก้ว เป็นยอดนักสู้สาธารณสุข ทำงานทุกวิถีทางอันจะเกิดประโยชน์แก่ประชาชนไทย เคยทำงานตั้งแต่รับราชการเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลอำเภอ จนถึงงานทางการเมืองในตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข และยังเป็นผู้ก่อตั้งองค์กรเอกชนแห่งหนึ่งคือ มูลนิธิแพทย์ชนบท ซึ่งเติบโตมาเป็นองค์กรสำคัญในการสนับสนุนการทำงานสาธารณสุขในชนบท โดยผลงานที่สำคัญของคุณพ่อเสมอคือการรณรงค์วิ่งเพื่อการไม่สูบบุหรี่ ได้รายชื่อ ๖ ล้านรายชื่อ จนทำให้เกิดกฎหมายฉบับประวัติศาสตร์ในปี ๒๕๓๕ คือ พ.ร.บ.คุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ ซึ่งมีผลต่อสุขภาพคนไทยมาจนถึงปัจจุบันและต่อไปในอนาคต

ในโอกาสที่คุณพ่อเสมอ พริ้งพวงแก้ว มีอายุครบ ๙๖ ปี มูลนิธิแพทย์ชนบทซึ่งได้ก่อตั้งโดยคุณพ่อเสมอเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ก็มีอายุครบ ๒๕ ปี จึงเป็นโอกาสอันดีของมูลนิธิแพทย์ชนบทที่จะรวบรวมแง่คิดของนักคิดนักเขียนเพื่อมองอนาคตของเมืองไทยและสาธารณสุขไทย ทั้งมองย้อนอดีต เพื่อมองต่อไปในอนาคต เหมือนที่เซอร์วินสตัน เชอร์ชิล อดีตนายกรัฐมนตรีของประเทศอังกฤษ ได้เคยกล่าวว่า *"The more you look backward the more you look forward"* "ยิ่งเรามองย้อนหลังได้มากเท่าใด เรายิ่งมองเห็นอนาคตมากเท่านั้น"

ผมขอเป็นตัวแทนของมูลนิธิแพทย์ชนบทที่จะขอบคุณผู้เขียนทุกท่านที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการเขียนบทความแง่คิดอันเป็นประโยชน์แก่ลูกหลานรุ่นหลัง สมดังเจตนารมณ์ของคุณพ่อเสมอ ที่อุทิศแรงกายแรงใจทั้งชีวิตเพื่องานสาธารณสุข และ...เพื่ออนาคตที่ดีของคนไทย

นายแพทย์มรกต กรเกษม
ประธานกรรมการมูลนิธิแพทย์ชนบท

สารบัญ

อนาคตของความสุข	๑
โดย พระไพศาล วิสาโล	
“มองอดีตสู่อนาคต”	๑๑
โดย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ นิตย พิบูลสงคราม	
บทความจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข	๑๗
โดย นพ.มงคล ณ สงขลา	
อาจารย์เสม ที่เข้าพเจ้ารู้จักมา ๖๒ ปี	๒๑
โดย นพ.บรรลุ ศิริพานิช	
บุชานบุคคลที่ควรบูชา	
ในโอกาสที่อาจารย์เสม พริ้งพวงแก้ว	๒๗
อายุครบ ๘ รอบนักษัตร ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐	
โดย สุลักษณ์ ศิวลักษณ์	
บันทึกน้ำใจ ศ.นพ.เสม พริ้งพวงแก้ว ครูของผม	๔๑
โดย ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช	
คือตัวอย่างอันยอดเยี่ยม (excellent example)	๔๗
โดย อารี วัลยะเสวี	

อนิจจังแห่งอำนาจ

๕๓

โดย สุรเชียร จักรธรานนท์

การปฏิรูประบบบริการสุขภาพครั้งสำคัญในสังคมไทย

๖๓

โดย นพ.วิชัย โชควิวัฒน์

บางมุมของพ่อเสมอที่ข้าพเจ้าอยากรู้จัก

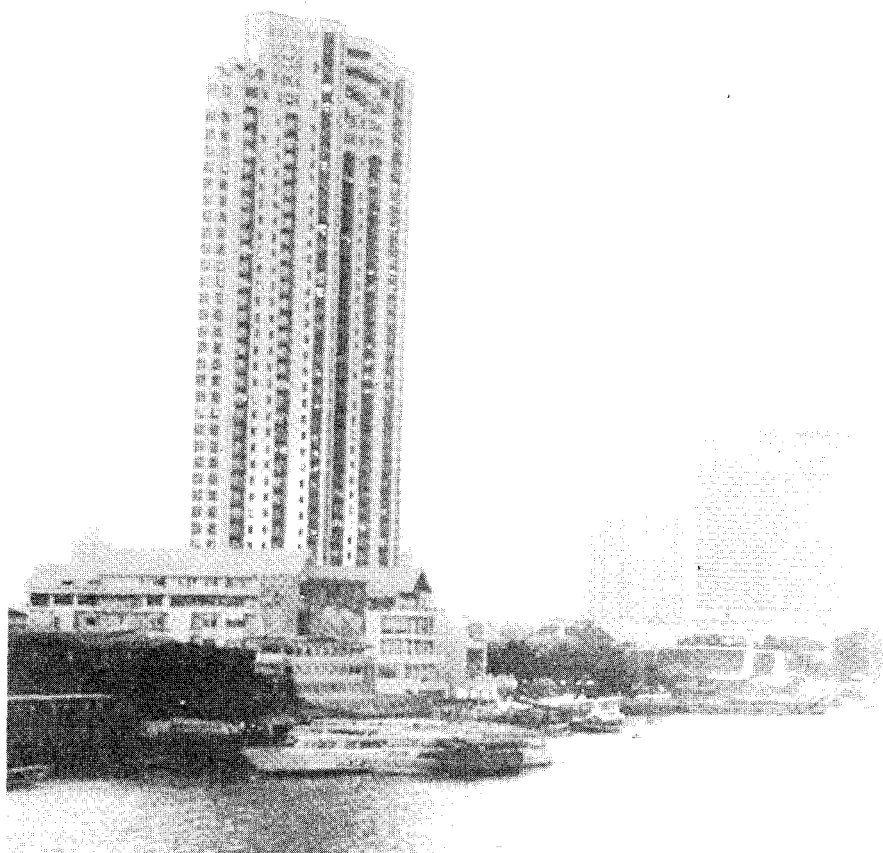
๑๒๑

โดย รสนา โตสิตระกูล

คุณพ่อเสมอ พริ้งพวงแก้ว ตำนานคนดี ที่ยังมีชีวิตและลมหายใจ

๑๒๙

โดย สันติสุข ไสกอนศิริ

"ชีวิตความเป็นอยู่ทางวัตถุจะยังคงดีขึ้น
สำหรับคนส่วนใหญ่ ในประเทศส่วนใหญ่
และในเวทาสส่วนใหญ่ อย่างไม่เป็นดั่งักัด"

พระไพศาล วิสาโล

อนาคตของควาสวิ

© ภาควิชาภูมิสถาปัตย์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

อนาคตของความลู่

พระไพศาล วิสาโล

จูเลียน ไชมอน นักเศรษฐศาสตร์ผู้ล่งลับ เคยพยากรณ์ถึงอนาคตของมนุษยชาติอย่างมั่นอกมั่นใจ (หรือ “พันธง” ตามสำนวนคนสมัยนี้) ว่า “ชีวิตความเป็นอยู่ทางวัตถุจะยังคงดีขึ้นสำหรับคนส่วนใหญ่ ในประเทศส่วนใหญ่ และในเวลาส่วนใหญ่ อย่างไม่มีขีดจำกัด”

ข้อสรุปดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการมองโลกในแง่ดี แต่เป็นผลจากการศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในปัจจุบันโดยเปรียบเทียบกับอดีตตัวชี้วัดต่างๆ โดยเฉพาะในทางรูปธรรมชี้ว่ามนุษย์ทั่วทั้งโลกมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ไม่เว้นแม้แต่มนุษย์ในทวีปแอฟริกา ตัวอย่างเช่น อายุคาดเฉลี่ยของคนแอฟริกันในปัจจุบัน ซึ่งแม้จะต่ำที่สุดในโลก คือ ๕๒ ปี แต่ก็ยังมากกว่าของคนอเมริกันเมื่อต้นศตวรรษที่แล้วถึง ๑๑ ปี หากมองในแง่เศรษฐกิจ ก็จะมีเห็นชัดว่า รายได้ของคนส่วนใหญ่สูงขึ้น ข้าวปลาอาหารมีราคาถูกลงเมื่อเทียบกับรายได้ (อเมริกาเมื่อ ๕๐ ปีก่อน ซีลเบอร์เกอร์ของแมคโดนัลด์ ๑ ชิ้นมีราคาเท่ากับครึ่งหนึ่งของค่าแรง ๑ ชั่วโมง แต่ปัจจุบันทำงานแค่ ๓ นาทีก็ซื้อได้แล้ว) ไม่ต้องดูอื่นไกล ชีวิตความเป็นอยู่ของคนทั่วไป แม้จะยากจนเพียงใด แต่ส่วนใหญ่แล้วก็สะดวกสบายกว่าคนรุ่นพ่อรุ่นปู่ เฉพาะพัดลม หม้อหุงข้าว โทรศัพทมือถือ รถมอเตอร์ไซค์ ก็มากพอที่จะทำให้ชีวิตของคนสมัยนี้เป็นที่อิจฉาของราชาหรือเศรษฐีเมื่อศตวรรษก่อนด้วยซ้ำ มองในแง่สวัสดิภาพในชีวิต แม้อาชญากรรมจะมีมากขึ้นในหลายประเทศ แต่กล่าวโดยรวมแล้วทุกวันนี้ผู้คนตายน้อยลงจากการฆ่าฟันกัน ย้อนหลังไปแค่ ๑๔ ปีที่แล้ว มีสงครามทั่วโลกถึง ๔๘ แห่ง และการรบพุ่งถึง ๖๕ แห่ง แต่เมื่อ ๒ ปีที่แล้ว สงครามลดลงเหลือ ๒๘ แห่ง และการรบพุ่งมีเพียง ๔๕ แห่ง ทุกวันนี้ทั่วโลกมีคนตายเพราะอุบัติเหตุมากกว่าตายในสงครามถึง ๓ เท่า

อย่างไรก็ตามน่าสังเกตว่า ทั้งๆ ที่ผู้คนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในแทบทุกด้าน แต่ความสุขกลับไม่ได้เพิ่มขึ้นเลย ในช่วง ๕๐ ปีที่ผ่านมา รายได้ของคนอเมริกันเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัว แต่สัดส่วนของคนอเมริกันที่บอกว่า “มีความสุข” ไม่ได้เขยิบเพิ่มขึ้นเลย คืออยู่ที่ร้อยละ ๖๐ มาตลอด ส่วนคนที่บอกว่า “มีความสุขมาก” ลดลงจากร้อยละ ๗.๕ เป็นร้อยละ ๖ ในยุโรป และญี่ปุ่นความสุขก็ไม่ได้เพิ่มขึ้นเช่นกัน แต่ที่เพิ่มมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัดก็คือ โรคจิต โรคประสาท และการฆ่าตัวตาย

หากโรคจิต โรคประสาท และการฆ่าตัวตายเป็นเรื่องขี้วิตถึง ความทุกข์ของผู้คน ก็สามารถกล่าวได้ว่า ทุกวันนี้ผู้คนมีความสุขมากขึ้นข้อนี้รวมถึงในประเทศไทย ซึ่งแม้รายได้ของผู้คนจะมากขึ้น แต่ความเครียดก็สูงขึ้นตามมาด้วย จนกลายเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาไปเสียแล้ว การวิจัยเมื่อเร็วๆ นี้พบว่า ตามโรงพยาบาลชุมชนทั่วประเทศ มีการสั่งยาคลายเครียดหรือยาที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทถึง ๑ ใน ๔ ของใบสั่งยาทั้งหมด ส่วนในกรุงเทพมหานครและภาคกลางก็พบว่ามีการใช้ยาคลายเครียดเพิ่มสูงขึ้นมากในช่วงเวลาเพียง ๒ ปี คือ ระหว่างปี ๒๕๔๔ ถึง ๒๕๔๖ มีการใช้ยาคลายเครียดเพิ่มขึ้น ๔ เท่าตัว ปัจจุบันผู้ที่เจ็บป่วยด้วยภาวะแปรปรวนทางจิตมีมากกว่า ๒ ล้านคน (หรือเกือบ ๓ เท่าของปี ๒๕๒๖) ส่วนการฆ่าตัวตายก็เพิ่มขึ้นทุกปี จนปัจจุบันมีสัดส่วนมากเป็น ๓ เท่าของเมื่อ ๑๐ ปีที่แล้ว

มีสาเหตุมากมายที่ทำให้คนเรามีความสุขน้อยลงทั้งๆ ที่มีทรัพย์สินสมบัติและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สาเหตุสำคัญประการหนึ่งได้แก่ ความสัมพันธ์ที่แปรเปลี่ยนไปทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ในขณะที่ผู้คนเหินห่างจากชุมชนมากขึ้น ทั้งในแง่ระยะทางและความรู้สึก ความสัมพันธ์ในครอบครัวก็ไม่ได้กระชับแน่นขึ้นเลย ทั้งๆ ที่มีขนาดเล็กกลับมีความรู้สึกแยกตัวหรือต่างคนต่างอยู่มากขึ้น

ยิ่งแต่ละวันต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ท่ามกลางผู้คนในสังคมที่ตนไม่รู้รู้สึกผูกพัน
ใกล้ชิดด้วย ความรู้สึกโดดเดี่ยวก็ยิ่งมากขึ้น จนกลายเป็นแปลกแยกและหันมา
หมกมุ่นกับตัวเอง มีความทุกข์แค่นั้นก็เก็บไว้คนเดียว เพราะไม่รู้จะปรึกษา
หาหรือระบายให้ใครฟัง

จะว่าไป เทคโนโลยีก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้คนเห็นห่างจากกัน
ต่างๆ ที่น่าจะเชื่อมผู้คนให้ติดต่อสัมพันธ์กันได้สะดวกขึ้น แต่ในความเป็นจริง
เทคโนโลยีกลับกลายเป็นตัวกลางขวางความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน หลายคน
เลือกที่จะโทรศัพท์ถึงกันมากกว่าที่จะเดินทางไปพบกันที่บ้าน เพราะสะดวก
สบายและทุ่นเวลามากกว่า โทรศัพท์ที่มีกันคนละเครื่องทำให้พ่อแม่ลูกใช้เวลา
ด้วยกันน้อยลงที่บ้าน ขณะที่อินเทอร์เน็ตและไอพ็อดหรือเครื่องเล่นเอ็มพีสาม
ทำให้แต่ละคนแยกไปอยู่ในโลกส่วนตัวของตน ยังไม่ต้องพูดถึงการใช้โทรศัพท์
ของลูกวันละหลายชั่วโมงจนไม่มีเวลาคุยกับพ่อแม่ที่บ้าน

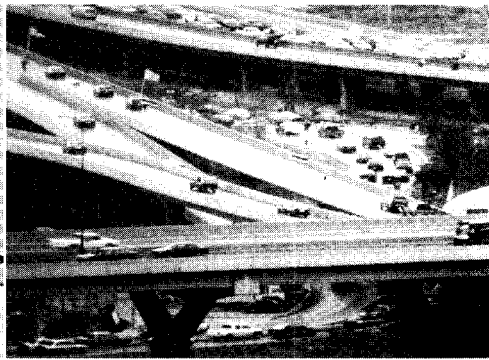
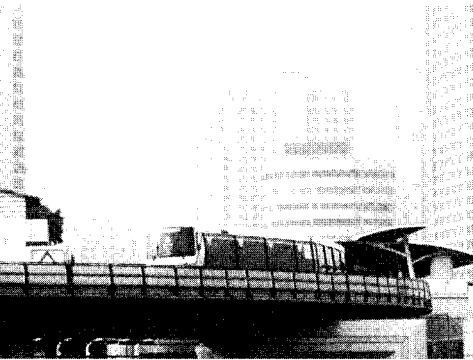
นอกเหนือจากความสัมพันธ์ที่เห็นห่างกับผู้คน แต่ใกล้ชิดกับ
เทคโนโลยีแล้ว การเห็นห่างกับปัจจุบัน ก็เป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่
ทำให้คนสมัยนี้มีความสุขน้อยลง กล่าวคือ ไม่ว่าจะปัจจุบันจะมีทรัพย์สินเงินทอง
และความสุขสบายเพียงใด คนส่วนใหญ่กลับให้ความสนใจกับสิ่งที่ตนยังไม่มี
มากกว่า มีรถ ๓ คันแต่ก็ยังไม่มีความสุขเพราะใจไปจดจ่อกับรถรุ่นใหม่เพิ่ง
วางขายในท้องตลาด มีรองเท้าอย่างดีถึง ๒๐ คู่แต่ก็ยังไม่มีความสุขเพราะ
อยากได้คู่อื่นๆ ที่เห็นในห้างสรรพสินค้า

มีเท่าไรก็ไม่สำคัญตราบดีที่ยังไม่ได้ของใหม่มาไว้ในครอบครอง
ความหวังหรือความต้องการได้สิ่งใหม่ตลอดเวลา เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้
ผู้คนมีความสุข ความหวังหรือความต้องการที่ไม่เคยหยุดนิ่งนั้น ส่วนหนึ่ง
เกิดจากการมีเงินมากขึ้น เพราะเงินคืออำนาจ ยิ่งมีอำนาจมากเท่าไร ก็ยิ่งเพิ่ม
ระดับความต้องการมากเท่านั้น แต่อีกปัจจัยหนึ่งที่ยังมองข้ามไม่ได้ก็คือ ทุกวันนี้
สิ่งที่สนองความต้องการก็มีมากขึ้นด้วย มีสินค้าตัวใหม่ๆ ออกมาตลอดเวลา
สมัยก่อนเครื่องไฟฟ้าที่สำคัญมีแค่โทรทัศน์ วิทยุ พัดลม เตารีด แต่ปัจจุบัน
มีนับร้อยนับพันอย่าง ยังมีขายมากเท่าไร ความต้องการก็ยิ่งมากเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้มีเท่าไรก็ไม่เคยพอ เพราะของใหม่และรุ่นใหม่มียกมามาตลอดเวลา ไซหรือไม่ว่าความฝันของเศรษฐีหลายคนก็คือมีหุ่นยนต์รับใช้ กับห้องอวกาศ และเหยียบดวงจันทร์ หากไม่ได้ทำตามความฝันก็คงตายตาไม่หลับ แต่ถึงฝันดังกล่าวจะเป็นจริง ก็ไซ่ว่าจะตายตาหลับ เพราะจะมีของใหม่ๆ ออกมากระตุ้นความต้องการอีก

กล่าวได้ว่า ความสุขของคนสมัยนี้ไม่ได้เกิดจากการ มี แต่เกิดจากการ ได้ มีชีวิต ๑๐๐ แผ่นแล้วแต่ก็ยังไม่มีความสุขจนกว่าจะได้แผ่นที่ ๑๐๑ แต่เมื่อมีแผ่นที่ ๑๐๑ แล้ว ความสุขก็จะลดลง จนกว่าจะได้แผ่นที่ ๑๐๒ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ทำให้ความสุขของคนเราซับซ้อนขึ้นไปอีกก็คือ แม้ความสุขเกิดจากการได้ก็จริง แต่ถ้าได้น้อยกว่าคนอื่น ก็จะทุกข์ขึ้นมาทันที กล่าวอีกนัยหนึ่ง ได้อย่างเดียวไม่พอ ต้องได้มากกว่าคนอื่นด้วย ถึงจะมีความสุขใครๆ ก็พอใจหากได้โบนัส ๒ เดือน แต่ถ้ารู้ว่ามีบางคนได้โบนัส ๓ เดือน ก็จะทุกข์ขึ้นมาทันที ถูกหวยได้เงินมา ๒,๐๐๐ บาท ที่แรกก็ดีใจแต่เมื่อรู้ว่าเพื่อนซึ่งแทงตัวเดียวกันได้เงิน ๖,๐๐๐ บาท (เพราะแทงมากกว่า) ความดีใจก็เปลี่ยนเป็นเสียใจทันที เคยมีการสอบถามความเห็นนักศึกษาว่าระหว่าง การได้เงินเดือน ๑ แสน แต่เพื่อนได้ ๑.๕ แสน กับการได้เงินเดือน ๗๕,๐๐๐ แต่เพื่อนได้ ๕๐,๐๐๐ นักศึกษาเลือกข้อใด ปรากฏว่าส่วนใหญ่เลือกข้อหลัง เพราะถึงจะได้เงินน้อยกว่าข้อแรก แต่นั่นไม่สำคัญเท่ากับการได้เงินมากกว่าคนอื่น

การเอาความสุขของตนไปผูกไว้กับสิ่งใหม่ๆ ที่ยังไม่มี ตลอดจนถึงอยู่กับการเปรียบเทียบกับคนอื่นตลอดเวลา ทั้งๆ ตัวเองก็มีมากอยู่แล้ว อารมณ์อย่างนี้เรียกอีกอย่างว่าการมองข้ามปัจจุบัน คือไม่รู้จักชื่นชมสิ่งที่ตนมีอยู่ ไซหรือไม่ว่าคนเราทุกข์ก็เพราะใจมองออกไปนอกตัวตลอดเวลา รวมถึงการเอาความสุขไปอิงอยู่กับความคาดหวังเกี่ยวกับอนาคต มีเงินเดือนสิบล้านบาทแต่หากไม่มีหวังว่าปีหน้าเงินเดือนจะขึ้น กลับมีความสุขน้อยกว่า คนที่มีเงินเดือนแค่หมื่นบาทแต่เชื่อว่าเงินเดือนจะเพิ่มขึ้นทุกปี ถึงจะอยู่คุกหาสน์แต่ก็รู้ว่าอนาคตต้องอยู่คุกหาสน์หลังเดิม ไม่มีใหญ่ไปกว่านี้ได้ กลับมีความสุข

น้อยกว่า คนที่อยู่ห้องเช่าแต่หวังว่าจะมีบ้านเป็นของตัวเอง

สาเหตุประการต่อมาก็คือ การมองเห็นแต่สิ่งที่เป็นปัญหา ทั้งๆ ที่ปัญหาเล็กลงไปเรื่อยๆ แต่ตราบโศกที่ใจยังจดจ่อกับปัญหาเล็กๆ ก็เลยยังเป็นทุกข์อยู่นั่นเอง สมัยก่อนเราทุกข์เพราะไม่มีกิน ครั้นมีกินแล้ว ก็กลับทุกข์เพราะสะดวกสบายไม่พอ ครั้นสะดวกสบายแล้วยังทุกข์เพราะยังไม่ร่ำรวย ครั้นร่ำรวยแล้วยังทุกข์เพราะรูปร่าง ครั้นรูปร่างสมส่วนแล้วยังทุกข์เพราะอวัยวะบางส่วนไม่ถูกใจ และถึงแม้จะผ่าตัดเสริมทรวงจนได้อวัยวะที่ถูกใจ ก็ยังทุกข์เพราะผิวแห้ง ผมแตกปลาย และหน้าเป็นกระ สมัยก่อนคนฆ่าตัวตายเพราะอกหัก แต่เดี๋ยวนี้วัยรุ่นบางคนฆ่าตัวตายเพราะมีสิ่วไม่กี่เม็ดบนใบหน้า หรือเพราะเรียนไม่จบ ๔ ปี

จะเห็นได้ว่านับวันเราจะทุกข์เพราะเรื่องเล็กลงไปเรื่อยๆ การจดจ่อแต่ปัญหาเล็กๆ น้อยๆ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้หลายคนรู้สึกว่าการนี้แยกลง ทั้งๆ ที่ภาพรวมมันดีขึ้น สมัยก่อนคนล้มตายกันเป็นเปือเพราะโรคระบาด ครั้นโรคระบาดถูกคุมได้ในระดับหนึ่ง ผู้คนก็หันมาปรวิติกับปัญหามลพิษ มลภาวะที่แยกลงทำให้ผู้คนจำนวนไม่น้อยรู้สึกว่าการนี้แยกลง ทั้งๆ ที่คนที่ตายเพราะมลพิษนั้นมีน้อยกว่าที่ตายเพราะโรคระบาดอย่างเทียบกันไม่ได้

เคยมีครูคนหนึ่งถูกระดาศศิษย์ชาวแผ่นดินใหญ่ให้นักเรียนทั้งชั้น ดูตรงมุล่งขวาของกระดาศแผ่นดินนั้นมีจุดสีดำเล็กๆ อยู่จุดหนึ่ง ครูถามว่า “นักเรียนเห็นอะไรบ้าง?” นักเรียนทั้งชั้นตอบว่า “เห็นจุดสีดำครับ” ครูจึงถามนักเรียน

กลับไปว่า “ทำไมไม่มีใครเห็นสีขาของกระดาดเลย?” ไซหรือไม่ว่าคนสวนใหญ่ก็ไม่ต่างจากนักเรียนในห้องนี้ คือ ใจนั้นจดจ่อแต่จุดสีดำหรือรอยต่างจนลืมมองเห็นภาพรวมที่เป็นสีขาว มุมมองอย่างนี้เมื่อเอามามองสังคมก็จะเห็นแต่ส่วนที่เป็นปัญหาและรู้สึกว่าจะสังคมแย่ง และเมื่อมองชีวิตของตัวก็จะเห็นแต่ความทุกข์ ทั้งๆ ที่ความสุขก็มีอยู่มากมาย เวลาย้อนทบทวนชีวิตที่ผ่านมาในรอบ ๑๐ ปี หลายคนจะบอกว่านึกถึงความทุกข์นั้นง่ายมาก แต่กลับยากเวลานึกถึงความสุข นั่นมิใช่เป็นเพราะเขามีความทุกข์มากกว่าความสุข แต่เป็นเพราะเขาจดจำความทุกข์ได้แม่นยำกว่าความสุข (เช่นเดียวกับที่เรามักจะจดจำคนที่ดำ่ว่าเราได้ดีกว่าคนที่ชมเรา) หากให้เวลาใคร่ครวญอย่างละเอียด จะพบว่าเราประทับใจกับความสุขไม่ใช่น้อยเลย เพียงแต่เราไม่ใส่ใจที่จะจดจำเท่ากับความทุกข์ต่างหาก

ตัวอย่างทั้งหมดนี้บอกเราว่า ความสุขนั้นเป็นเรื่องของใจมากกว่าอะไรอื่น ถึงจะเป็นเศรษฐีพันล้านก็มีความสุขน้อยกว่าข้าราชการระดับกลางหากว่าใจมีความสุขไม่รู้จักพอ หรือเปรียบเทียบกับคนที่รวยกว่าอยู่ตลอดเวลา ถึงจะมีสุขภาพดี รูปร่างสะสวยสมส่วน ก็ยังทุกข์ตราบไธที่เปรียบเทียบกับตัวเองกับดาราหรือนางแบบ มีสิ่งดีๆ เท่าไรจึงไม่มีความสุขเพราะใจอยากได้สิ่งใหม่ๆ เสมอ แต่จะมารู้ตัวว่าตนมีสิ่งดีๆ อยู่แล้วก็ต่อเมื่อสูญเสียสิ่งนั้นไปเมื่อล้มป่วยด้วยโรคร้าย หลายคนจึงได้ตระหนักว่าตอนที่ตนมีสุขภาพดีนั้นเป็นสุขอย่างยิ่งแล้ว เมื่อสูญเสียพ่อแม่ไปจึงได้คิดว่าเมื่อพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่นั้นเป็นช่วงที่ดีที่สุดช่วงหนึ่งของชีวิต

สิ่งที่เรามีกับตัวอยู่แล้วนั้นมักจะมีคุณค่ามากกว่าสิ่งที่เรายังไม่มีหรืออยากได้ ชีวิตเราจะมีความสุขกว่าเดิมหากหันมาชื่นชมกับสิ่งที่มีอยู่ ไม่ว่าจะ เป็นสุขภาพ ครอบครัว มิตรสหาย ตำแหน่งหน้าที่ ตลอดจนทรัพย์สมบัติ หากเอาความสุขมาอิงอยู่กับการ มี มากกว่าการ ได้ เราจะพบว่าความสุขนั้นมีอยู่แล้วกับเรา และยิ่งขยับจากการ มี ไปสู่ การ ให้ เราจะพบว่าความสุขจากการให้ นั้นประเสริฐกว่าความสุขจากการมี มีเท่าไรก็สุขเท่านั้น แต่หากเอาสิ่งที่มีนั้นให้แก่ผู้อื่น ก็จะได้ความสุขกลับมา ทำให้สุขยิ่งกว่าเดิม พระพุทธองค์

ความสุขที่แท้จริง

จึงตรัสว่า ผู้ให้ความสุขย่อมได้รับความสุข

การให้ นั้น ไม่จำเป็นต้องให้วัตถุ การให้เวลา ตลอดจนกำลังกายและกำลังปัญญา ก็เป็นบ่อเกิดแห่งความสุขได้ คนจำนวนไม่น้อยจึงมีความสุขกับการได้ทำงานอาสาสมัคร “จิตอาสา” จึงเป็นจิตที่มีความสุข และเป็นจิตที่สุขง่ายเพราะเมื่อตัวตนเล็กลง ความอยากที่จะเอาเข้าตัวก็ลดลงด้วย จึงเปิดรับความสุขได้มากขึ้น

การให้ยังทำให้มีความสุขมากขึ้น ตรงที่ช่วยละวางความยึดถือในตัวตน ใช้นหรือไม่ว่ายังมีมาก สิ่งที่ยึดว่าเป็น “ตัวกู ของกู” ก็มากขึ้นตามไปด้วย และยิ่งยึดมากเท่าไร ก็ยิ่งเป็นภาระแก่จิตใจมากเท่านั้น การมีโดยไม่ยึดว่าเป็นตัวกูของกูนั้นเป็นไปได้ก็จริง แต่ก็ต้องเริ่มต้นด้วยการฝึกสละออกไป ยิ่งมีความยึดความอยากน้อยลงเท่าไร ใจก็ยิ่งโปร่งเบามากเท่านั้น ถึงตรงนี้ก็พบว่าสุขแท้้นั้นมีอยู่แล้วในใจเรา ดังนั้นถึงจะมีน้อยแต่ก็ยังสุขได้เพราะใจเป็นอิสระโปร่งเบา

เราไม่ได้ยึดแค่วัตถุเท่านั้น แต่ยังยึดอะไรต่ออะไรอีกมากมาย เช่น ชื่อเสียง หน้าตา เกียรติยศ ความสำเร็จ รวมทั้งคนรัก ไม่ใช่แค่ยึดอยากให้เป็นไปตามใจเรา แต่ลึกๆ ยังยึดว่ามันเป็น “ตัวกู ของกู” ใครตำหนิงาน “ของกู” ก็เท่ากับต่อว่า “ตัวกู” ด้วย ใครไม่เห็นด้วยกับความคิด “ของกู” ก็เท่ากับเล่นงาน “ตัวกู” ด้วย แม้ผู้นั้นจะไม่ได้มุ่งร้ายต่อเรา แต่เมื่อเราเอา “ตัวกู” เข้าไปอกรับ (เพราะไปเหมามาว่า งานและความคิดนั้นเป็น “ของกู”) ก็ย่อมต้องถูกกระทบกระแทกเป็นธรรมดา ความทุกข์ของคนเราส่วนใหญ่แล้ว ก็เกิดจากการเอา “ตัวกู” เข้าไปรับสิ่งที่มากระทบ อากาศร้อน ไม่ใช่กายเท่านั้นที่ร้อน แต่เรามักจะผลอปล่อยให้ “ตัวกู” รู้สึกร้อนด้วย ผลคือร้อนสองต่อ เวลาหิว ไม่ใช่กายเท่านั้นที่หิว แต่ใจก็หิวด้วย เพราะไปรับเอาความหิวของกายนั้นมาเป็น “ของกู”

มีอะไรมากระทบ ไม่จำเป็นว่า “ตัวกู” จะต้องถูกกระทบด้วย หากไม่ผลอสติ ปรุงแต่งตัวกูให้ออกมารับอาการกระทบนั้น แต่ในยุคนี้ทุกอย่างถูกเน้นให้เราเกิดความสำคัญมั่นหมายใน “ตัวกู ของกู” อย่างฝังหัว ความคิด

แบบปัจเจกนิยมยิ่งเน้น “ตัวกู” ให้มากขึ้น คิดถึงความต้องการของ “ตัวกู” อยู่ตลอดเวลา แทนที่จะนึกไปถึงคนอื่นหรือสิ่งอื่น เช่น ครอบครัว ชุมชน ศาสนา ยิ่งบริโภคนิยมด้วยแล้ว ยิ่งทำให้คิดถึงความสุขของตัวเองตลอดเวลา การเสพชุกกลายเป็นเรื่องเฉพาะตัว เช่น กินคนเดียว ฟังเพลงคนเดียว ดูทีวีคนเดียว

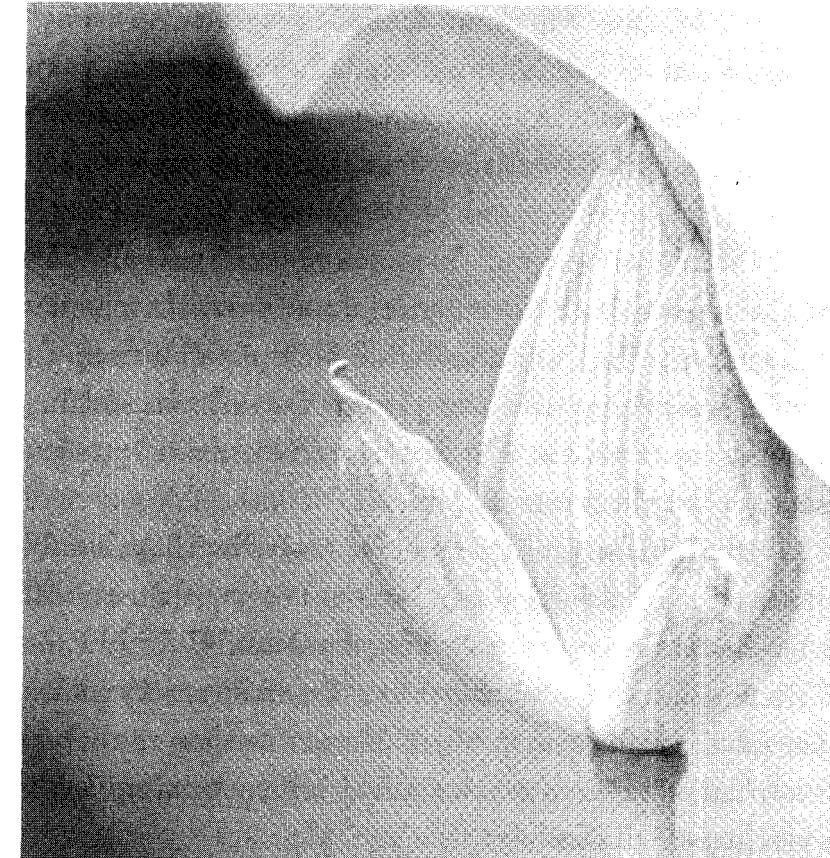
สังคมที่เน้นตัวเองเช่นนี้ ไม่ว่าจะเศรษฐกิจจะดีขึ้นเพียงใด ชีวิตจะสะดวกสบายเพียงใด ก็ยังมีความทุกข์อยู่แน่นอน ซ้ำจะมากกว่าแต่ก่อน (สมัยที่สายสัมพันธ์กับผู้อื่นยังแน่นแฟ้นกัน) เสียอีก ทั้งนี้ยังไม่ต้องพูดถึงปัญหาอันเนื่องมาจากช่องว่างทางเศรษฐกิจ ซึ่งกำลังถ่างกว้างขึ้น อันนำไปสู่ปัญหาอาชญากรรม ความสำเร็จสวัสดิภาพในชีวิต รวมทั้งการทำลายสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองความสะดวกสบายอย่างไม่รู้จักพอ

ตราบใดที่มาตรฐานชีวิตวัดจากปริมาณทรัพย์สินที่มี แต่ไม่สนใจการลดละ (ความยึดถือ) ตัวตน ความสุขก็จะน้อยลง ความทุกข์กลับจะเพิ่มขึ้น จนแม้แต่เรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่น รถติด หรือหาที่จอดรถไม่ได้ ก็ทำให้หัวเสียไปทั้งวัน (มีบางคนพูดว่า “ตายนะไม่ยาก แต่หาที่จอดรถยากกว่า”) หากโลกยังมีแนวโน้มอย่างที่เป็นก็สามารถ “พ้นธง” ได้เลยว่า ในอนาคต “สภาพจิตใจจะยังคงย่ำแย่ (หรือแยลง) สำหรับคนส่วนใหญ่ ในประเทศส่วนใหญ่ และในเวลาส่วนใหญ่ อย่างไม่มีขีดจำกัด”

มาถึงตรงนี้คุณเลือกแล้วหรือยังว่าจะเป็นอย่างคนส่วนใหญ่หรือคนส่วนน้อย?

คุณหมอสุม พึ่งพวงแก้ว มีได้โปรดซึ่งปรารถนา
แห่งวงการสาธารณสุขเท่านั้น แล้วจึงผลงาน
การดำเนินชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งในแง่ส่วนตัว
และในด้านอาชีพการงานของท่าน จนเมื่อ
สมควรอย่างนี้ ก็อนุชนรุ่นหลังทั้งหลายทั้งปวง
และในอนาคตจะได้ศึกษาและนำมาเป็นแบบอย่าง

"มองอดีตสู่อนาคต"

“มองอดีตสู่อนาคต”

นิติย์ พิบูลสงคราม

ผมตั้งใจใช้ชื่อบทความนี้ว่า “มองอดีตสู่อนาคต” โดยมีได้มีความมุ่งหมายเพียงเพื่อจะเล่นคำพูดกับชื่อหนังสือ “มองอนาคตกับพ่อเสมอ” แต่อย่างไรก็ตาม เพราะในความเป็นจริงแล้วคุณหมอเสมอ พริ้งพวงแก้ว มีความเกี่ยวพันทั้งโดยตรงและโดยอ้อมกับครอบครัวผมมาตั้งแต่ในอดีต ความเกี่ยวพันนี้เองที่ค่อยๆ พัฒนาขึ้นไปจนกลายเป็นความผูกพันที่ตกทอดมาจนปัจจุบัน และเป็นความผูกพันที่ทำให้ผมรู้สึกเป็นเกียรติ และมีความยินดีอย่างยิ่งที่ได้รับโอกาสให้ร่วมเขียนบทความในหนังสือ “มองอนาคตกับพ่อเสมอ” เล่มนี้

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผมมีความปรารถนาและความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมในวาระครบ ๘ รอบของคุณหมอเสมอ พริ้งพวงแก้ว ก็คือ ความเป็นปูชนียบุคคลของท่าน ซึ่งผมเห็นว่า คุณหมอเสมอ พริ้งพวงแก้ว มิได้เป็นเพียงปูชนียบุคคลแห่งวงการสาธารณสุขเท่านั้น แต่ด้วยผลงานและการดำเนินชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทั้งในแง่ส่วนตัว และในด้านอาชีพการงานของท่าน ผมเห็นว่า สมควรอย่างยิ่งที่อนุชนรุ่นหลังทั้งหลาย ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตจะได้ศึกษาและนำมาเป็นแบบอย่างต่อไป

อดีตของคุณหมอเสมอฯ กับครอบครัวพิบูลสงคราม

คุณหมอเสมอ พริ้งพวงแก้ว พบกับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นครั้งแรกเมื่อประมาณเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ในคราวที่จอมพล ป. ได้เดินทางไปเยี่ยมเยียนทหารที่จังหวัดเชียงราย ซึ่งในขณะนั้นคุณหมอเสมอฯ ปฏิบัติหน้าที่เป็นแพทย์ผู้ปกครองอยู่ที่โรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์

โดยบุคคลอีกท่านหนึ่งที่เสมือนหนึ่งเป็นสะพานเชื่อมให้ทั้งสองท่านได้พบกัน ก็คือ คุณหลวงนิติย์ เวชชวิศิษฎ์ อธิบดีกรมการแพทย์ในขณะนั้น ซึ่งความสัมพันธ์ของบุคคลทั้งสามท่านนี้ได้พัฒนาขึ้นไปตามกาลเวลา และทวีความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในด้านการงานและชีวิตส่วนตัว

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ คุณหมอเสม พริ้งพวงแก้ว ได้โยกย้ายจากจังหวัดเชียงใหม่มายังกรุงเทพมหานคร เพื่อรับตำแหน่งผู้อำนวยการโรงพยาบาลหญิง ซึ่งยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคุณหมอเสมฯ กับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และคุณหลวงนิติย์ เวชชวิศิษฎ์ มีความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น นอกจากนี้คุณหมอเสมฯ ยังได้ใกล้ชิดกับท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ในแง่ที่ว่าทั้งสองท่านต่างก็เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาระบบการสาธารณสุขของไทยให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งแนวความคิดนี้ก็ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น นอกจากนี้ผมเชื่อว่าจะมีอีกประเด็นหนึ่งที่ทั้งคุณหมอเสมฯ และท่านผู้หญิงละเอียดฯ ต่างก็เห็นพ้องและมีความรู้สึกร่วมกันก็คือ ความมุ่งมาดปรารถนาที่จะพัฒนาการให้บริการทางการแพทย์ และสาธารณสุขแก่เด็กและสตรี เพราะทั้งสองท่านเห็นตรงกันว่าเด็กและสตรีนั้นคือกำลังสำคัญและเป็นฟันเฟืองที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาสังคมไทยในภาพรวม

ด้วยปณิธานอันแรงกล้านี้เองที่ทำให้คุณหมอเสมฯ ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีรู้เห็นดีรู้เห็นในอันที่จะพัฒนาโรงพยาบาลหญิงให้มีความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งผลงานของท่านในแง่นี้ ผมขอที่จะไม่กล่าวในรายละเอียด เพราะเชื่อว่าน่าจะมีบุคลากรในวงการแพทย์ที่จะสามารถถ่ายทอดได้ดีอยู่แล้ว

ในช่วงนี้เองที่คุณหมอเสมฯ ได้ทวีความใกล้ชิดเป็นการส่วนตัวกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม และครอบครัว โดยได้รับความไว้วางใจให้เป็นหนึ่งในคณะแพทย์ประจำครอบครัวพิบูลสงคราม ซึ่งแสดงให้เห็นเป็นอย่างดีว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความไว้น้ำใจในความรู้จักความสามารถของคุณหมอเสมฯ เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งผมเห็นว่าคุณหมอเสมฯ นอกจากจะมีความรู้

ความสามารถสมกับที่ได้รับควมไว้วางใจแล้ว คุณหมอเสมอๆ ยังมีความเสมอต้นเสมอปลายต่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม และครอบครัวอย่างน่าศรัทธา ดังจะเห็นได้จากเมื่อถึงคราวที่ จอมพล ป. พิบูลสงคราม พ้นจากตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี และได้เดินทางออกนอกประเทศนั้น คุณหมอเสมอๆ ก็ยังมีจดหมายติดต่อกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม อยู่อย่างสม่ำเสมอ และในบางโอกาส จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ได้แสดงความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวคุณหมอเสมอๆ ด้วยการฝากให้ช่วยดูแลท่านผู้หญิงละเอียดฯ และลูกๆ ที่ยังอยู่ในกรุงเทพฯ ซึ่งคุณหมอเสมอๆ ก็ได้ปฏิบัติตนสมกับความศรัทธาและความไว้วางใจนั้นเป็นอย่างดี จนกระทั่งเมื่อท่านผู้หญิงละเอียดฯ ถึงแก่อนิจกรรมในเวลาต่อมา คุณหมอเสมอๆ ก็ได้ช่วยดูแลรักษาให้จนนาทีสุดท้าย

อดีตสู่ปัจจุบันสู่ออนาคต

คุณหมอเสมอ พริ้งพวงแก้ว ลาออกจากราชการเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ก่อนเกษียณอายุราชการเกือบ ๑๐ ปี ด้วยเหตุผลที่หลากหลาย ท่านคงทราบกันดี แต่กระนั้นก็ตาม ท่านก็ยังคงรักษาความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับชุมชนการแพทย์และสาธารณสุขทั้งในและนอกประเทศอย่างเสมอต้นเสมอปลาย แต่แล้วโชคชะตาก็ได้ดลบันดาลให้คนดีมีความรู้ความสามารถอย่างคุณหมอเสมอๆ ได้มีโอกาสปฏิบัติหน้าที่รับใช้ชาติในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในฐานะรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข ในรัฐบาล ฯพณฯ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ และในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขในรัฐบาลต่อๆ มาอีก ๕ สมัย โดยในระหว่างนั้น คุณหมอเสมอๆ ได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจในอันที่จะวางรากฐานเพื่อการพัฒนาวงการแพทย์ และวงการสาธารณสุขไทยอย่างแข็งขัน และเมื่อพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีแล้ว คุณหมอเสมอๆ ก็ยังมีบทบาทดังกล่าวอยู่ ด้วยความมุ่งมั่นเพื่อสุขภาพอนามัยของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

ตลอดชีวิตการทำงานของคุณหมอเสมอ พริ้งพวงแก้ว ที่ผ่านมานั้น

ผมเห็นว่าอุทสาหกรรมสอไนซ์ที่คนเราในปัจจุบันและในอนาคต สมควรอย่างยิ่งที่จะนำมาเป็นแบบอย่างก็คือ ถึงแม้ท่านจะมีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าเพียงใด แต่คุณหมอเสมอฯ ก็จะมีปฏิบัติงานและปฏิบัติตนด้วยความโอบอ้อมอารีเปี่ยมด้วยเมตตาธรรม และแก้ปัญหาด้วยการพูดจากันอย่างกัลยาณมิตร ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ผมเห็นว่าพวกเราทุกคนสมควรที่จะศึกษาแบบอย่างจากคุณหมอเสมอฯ ในฐานะผู้ใหญ่ของแผ่นดินที่ได้ทำประโยชน์ให้ชาติบ้านเมืองมากมาย และมีความมุ่งมั่นปรารถนาที่จะทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เกื้อหนุนหนุนใจกัน มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ผมเห็นว่าหากพวกเราได้ปฏิบัติตามแนวทางนี้ อย่างเต็มที่แล้ว ก็น่าจะเป็นคุณูปการและมรดกที่สำคัญของคุณหมอเสมอฯ ต่อสังคมไทยต่อไปในอนาคต ซึ่งเมื่อผนวกกับการปกครองบ้านเมืองอย่างโปร่งใสยุติธรรมตามครรลองของระบอบประชาธิปไตยแล้ว

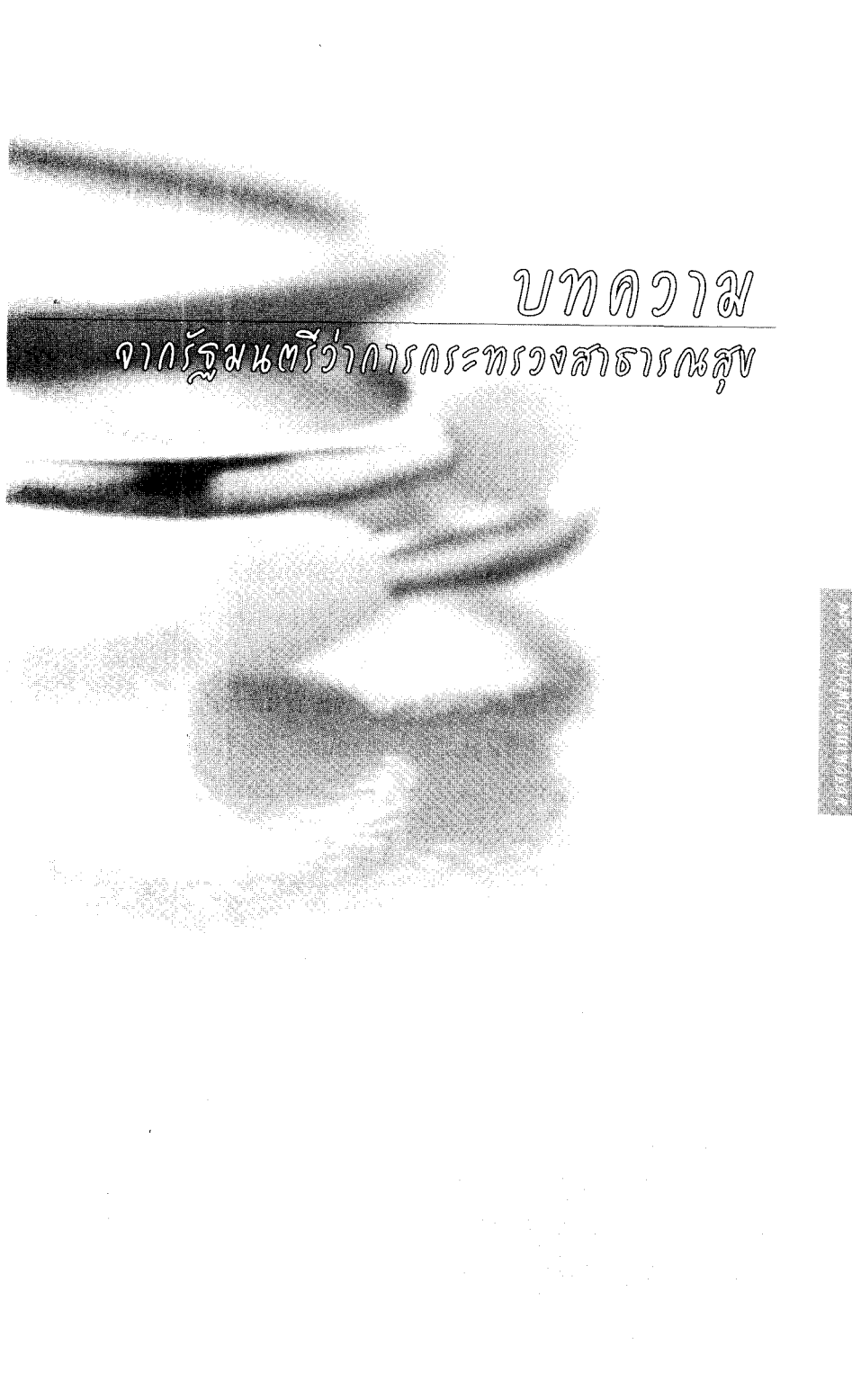
ผมเชื่อเป็นอย่างยิ่งว่าสังคมไทยโดยรวมน่าจะต้องดีขึ้นอย่างแน่นอน

๒๖
สมเด็จพระสังฆราช

คุณพ่อเสมอ พริ้งพวงแก้ว เป็นผู้ที่ให้ความรู้ทั้งด้านวิชาการ และ
แนวคิดปรัชญาต่างๆ เพื่อให้ทุกคนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม
ได้อย่างมีประจักษ์ต่อเพื่อนมนุษย์และไม่เป็นภาระต่อสังคม

บทความ

จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

กรมการแพทย์
กระทรวงสาธารณสุข
กรุงเทพฯ

บทความ

จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

นพ. มิ่งคณ ณ สงขลา

คุณพ่อเสมอ พริ้งพวงแก้ว เป็นผู้ที่ประชาชนส่วนใหญ่รู้จักและเคารพนับถือ ด้วยความที่ท่านเป็นผู้อุทิศตน เสียสละ ทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ ในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประชาชน สังคม และประเทศชาติมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นนายแพทย์ผู้บุกเบิกการแพทย์ชนบทและการแพทย์สมัยใหม่ นักการสาธารณสุขผู้ร่วมจัดทำแผนสาธารณสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข นักคิดเพื่อสังคม ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของบ้านเมืองทั้งด้านการแพทย์ การสาธารณสุขและด้านการศึกษา ผลของความทุ่มเทดังกล่าวนี้ ประจักษ์ได้ด้วยรางวัลและเกียรติคุณจำนวนมากที่สังคมได้มอบให้ รวมทั้งความรัก ความศรัทธาที่ได้รับจากประชาชน เริ่มตั้งแต่สมัยครั้งเมื่อท่านเดินทางไปรับราชการอยู่ที่โรงพยาบาลชายแดน คือ โรงพยาบาลเชียงรายได้ตลอดระยะเวลาการทำงาน ๑๔ ปี ท่านได้พัฒนาและสร้างคุณประโยชน์ให้โรงพยาบาลอย่างไม่สามารถหาผู้เปรียบเทียบได้ ท่านทำงานตลอด ๒๔ ชั่วโมง เพราะเป็นแพทย์เพียงท่านเดียว จากการทำงานอย่างทุ่มเทของท่าน ภายในระยะเวลาไม่ถึง ๕ ปี ทำให้โรงพยาบาลได้เจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว บุคลากรซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขยายบริการทางการแพทย์ แต่มีอุปสรรคที่ราชการให้งบประมาณสำหรับเพิ่มอัตรากำลังบุคลากรไม่เพียงพอ แต่เนื่องด้วยความเลื่อมใสศรัทธาที่ผู้คนมีต่อความเสียสละของคุณพ่อเสมอ จึงมีผู้คนยินดีสมัครเป็นเจ้าหน้าที่และลูกจ้างของโรงพยาบาลโดยรับเงินเดือนในอัตราไม่เต็มขั้น

แม้ปัจจุบันคุณพ่อเสมอ พริ้งพวงแก้ว จะมีอายุมากขึ้น ด้วยวัย ๙๖ ปี แต่ท่านยังเป็นผู้ที่มีสุขภาพดี ทั้งยังทำงานรับใช้สังคมโดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ดังจะเห็นได้จากทุกครั้งที่มีปัญหาหรือเกิดวิกฤติต่างๆ ในสังคม

นพ. มิ่งคณ ณ สงขลา

ขอสงวนลิขสิทธิ์

ไม่ว่าจะเป็นในแวดวงสาธารณสุขหรือเรื่องของบ้านเมือง ท่านไม่ได้นั่งนอนใจ แต่ท่านถือเป็นวัตรปฏิบัติในการออกมาให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ชี้แนะแนวทางหรือหาทางออกในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อให้วิกฤตการณ์หรือปัญหาคลี่คลายลง นอกจากนี้ท่านยังเป็นผู้ให้ความรู้ทั้งด้านวิชาการ และแนวคิดปรัชญาต่างๆ เพื่อให้ทุกคนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีประโยชน์ต่อเพื่อนมนุษย์และไม่เป็นภาระต่อสังคม นอกจากความเป็นอาจารย์แล้ว ท่านยังให้ความเมตตาปรานีต่อพวกเราซึ่งท่านเปรียบเสมือนเป็นลูกหลานของท่าน ความห่วงใย ความเอื้ออาทร ที่ท่านมีต่อพวกเราเปรียบได้ดังผู้เป็นพ่อ การปฏิบัติตนของท่านถือเป็นแบบอย่างที่ดีที่บุคลากรและเยาวชนรุ่นหลังควรนำไปยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ ทั้งชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงานที่ท่านได้นำหลักพระพุทธศาสนา มาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะเรื่องของอบายมุขที่ท่านเห็นว่าควรจะละเว้นทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นบุญหรือสุรา เพื่อที่อายุจะได้ยืนยาว รวมทั้งเรื่องการปฏิบัติธรรม การมีเบญจศีล เบญจธรรม ความเมตตากรุณา การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และการนำหลักของความพอเพียง พออยู่ พอกิน พอใช้ เพื่อให้ชีวิตของตนปราศจากทุกข์และมีความสุขตลอดเวลา

คุณพ่อเสมอได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่วงการแพทย์ไทยและสังคมมาโดยตลอด คุณพ่อเสมอจึงเป็นปูชนียบุคคลแห่งวงการแพทย์ไทยที่เราให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง ผมจึงขอถือโอกาสกราบขอพระคุณคุณพ่อเสมอแทนพวกเราชาวสาธารณสุขทุกท่านมา ณ โอกาสนี้ และในโอกาสครบรอบ ๙๖ ปี ของคุณพ่อเสมอ พริ้งพวงแก้ว ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ นี้ กระผมขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก โปรดดลบันดาลให้คุณพ่อเสมอ มีสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์ ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต และอยู่เป็นขวัญกำลังใจให้กับชนรุ่นหลังตลอดไป

(นายแพทย์มิ่งคล ณ สงขลา)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข

กลางปีมาแล้ว คุณหมอสเมได้มากินอาหารเจที่นี่ หลังอาหารเจ
คุณหมอสเมได้คุยกับลูกสาวของเธอ ซึ่งนับถือคริสต์
หลังจากการคุยกันเรื่องพุทธศาสนา เพียงครั้งเดียว
ลูกสาวของเธอได้ไปสั่งงานนับถือคริสต์มาเป็นนับถือพุทธ
ตัวพี่เจ้าคิดในใจเอาเองว่า
คนผู้นี้ ไม้ใช้ฆรมุขธรรมดา แต่เป็นฆรอดมมุข

อาจารย์เกษม ที่ทัพบกเจ้าคุณมา ๖๒ ปี

อาจารย์เล่ม ที่ข้าพเจ้ารู้จักมา ๖๒ ปี

นพ.บรรลุ ศิริพานิช

 เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ขณะที่ข้าพเจ้าฆ่าหละศพในการเรียนแพทย์ปีที่ ๑ ที่ตึกกายวิภาคศาสตร์ โรงพยาบาลศิริราช

ข้าพเจ้าพบชายคนหนึ่ง นั่งฆ่าหละศพอยู่ที่โต๊ะมุมห้องคนเดียว
ข้าพเจ้าแอบถามอาจารย์ที่คุมการสอนวิชากายวิภาคว่า ชายคนนั้น
คือใคร?

เพราะเขาไม่ใช่นักเรียนแพทย์ รุ่นเดียวกับข้าพเจ้า

ดูลักษณะแล้วเขาอายุราว ๓๕ ปี ขึ้นไปแน่ๆ ท่าทางเคร่งขรึม เอาจริง
เอาจัง หน้าตาคล้ายกำนันบ้านนอก

อาจารย์คุมการสอนตอบข้าพเจ้าว่า “**เขาคือคุณหมอเสม**
ผู้อำนวยการโรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ มาขอฆ่าหละศพ เพื่อฟื้นฟู
วิชาความรู้ เพื่อจะเดินทางไปเรียนต่อที่อเมริกา”

นั่นเป็นครั้งแรก ที่ข้าพเจ้าแอบรู้จักอาจารย์เล่ม

 เวลาผ่านไปหลายปี จนล่วงเข้าปี พ.ศ. ๒๔๙๙

ข้าพเจ้าสมัครสอบชิงทุน International Co-operation Agency, ICA
ของสหรัฐอเมริกา เพื่อศึกษาต่อต่างประเทศ ข้าพเจ้าสอบผ่านข้อเขียน
ยังเหลือแต่สอบสัมภาษณ์

เขาให้ไปสอบสัมภาษณ์ที่โรงพยาบาลหญิง (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น
โรงพยาบาลราชวิถี) มีกรรมการหลายคน จำไม่ได้ว่ามีใครบ้าง

แต่ที่จำได้แน่ๆ คนหนึ่ง ก็คือ อาจารย์เสม

นั่นคือครั้งที่ ๒ ที่ข้าพเจ้าได้รู้จักอาจารย์เสม

และยังจำได้จนถึงบัดนี้ว่า อาจารย์เสม ต้อนความรู้อาพเจ้าเรื่อง
กายวิภาคของ Thyroid gland และ Recurrent Laryngeal Nerve

 ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ขณะที่ข้าพเจ้ากำลังเดินทางไปดูงานการผ่าตัด
ในห้องผ่าตัดตาม Clinic ต่างๆ ที่มีชื่อเสียงในสหรัฐอเมริกา

ข้าพเจ้าได้ไปที่ Cleaveland Clinic เพื่อดู นพ. Cryle Jr. ผู้มีชื่อเสียง
ด้านการผ่าตัด

หลังการผ่าตัด คุณหมอ Cryle Jr. ได้เชิญข้าพเจ้าไปกินอาหารเย็น
ที่บ้าน

คุณหมอ Cryle Jr. ได้ถามข้าพเจ้าว่า “รู้จักคุณหมอเสมไหม?”

ข้าพเจ้าได้ตอบไปว่า รู้จัก

คุณหมอ Cryle Jr. ได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า

“หลายปีมาแล้ว คุณหมอเสมได้มากินอาหารเย็นที่นี่ หลังอาหารเย็น
คุณหมอเสมได้คุยกับลูกสาวของเขา ซึ่งนับถือคริสต์ หลังจากการคุยกัน
เรื่องพุทธศาสนา เพียงครั้งเดียว ลูกสาวของเขาได้เปลี่ยนการนับถือคริสต์
มาเป็นนับถือพุทธ”

นั่นนับเป็นครั้งที่ ๓ ที่ข้าพเจ้ารู้จักศักยภาพอาจารย์เสม ทำให้
ข้าพเจ้าคิดในใจเอาเองว่า คนผู้นี้ ไม่ใช่মনุษย์ธรรมดา แต่เป็นยอดมนุษย์

 กวกรเป็นข้าราชการ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ด้วยกัน
มาหลายปี ทำให้ข้าพเจ้าได้รู้จักคุ้นเคยกับอาจารย์เสมมากขึ้น

ตลอดจนอาจารย์เสม มาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ยาวนาน ยิ่งได้เรียนรู้แนวคิดและวัตรปฏิบัติของท่านมากขึ้น

สุดท้ายเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ข้าพเจ้าได้ไปสัมภาษณ์ อาจารย์เสม

เพื่อนำชีวประวัติของท่านมาตีพิมพ์ในหนังสือ “ผู้สูงวัย อยู่อย่างไร ให้สูงคุณค่า” ข้าพเจ้าจึงได้ “ผลึกความคิด” ของท่านมากมาย

ท่านกล่าวว่า

“ที่สำคัญที่สุดของคน คือ การต้องศึกษาพิจารณาตัวเอง สิ่งแวดล้อม ใช้ชีวิตในทางกุศล ละเว้นอกุศลกรรมทั้งสิ้น คือ กายกรรม ๓ วาจกรรม ๔ และมโนกรรม ๓ โดยต้องรู้จักตัวเราเป็นสิ่งสำคัญ ยึดทางสายกลาง ในการดำเนินชีวิต นั่นคือ โยนิโสมนสิการ อย่างที่บอกข้างต้น”

ทุกวันนี้ อาจารย์เสม ยังติดตามความเคลื่อนไหว สภาพบ้านเมือง และสังคม ทุกเช้าท่านจะอ่านหนังสือพิมพ์ ทั้งเศรษฐกิจการเมืองและสังคม มีเรื่องราวไหนที่สนใจ ท่านจะตัดคอลัมน์หรือเนื้อหา นั้น เก็บใส่แฟ้มไว้ เป็นสัดส่วน พร้อมกับ یادด้วยว่า

“เรื่องราวมีมากมาย ต้องรู้ไว้เพื่อปล่อยวาง ให้รู้จักสนุกสนาน อย่าไปเครียด กังวลเสียทุกอย่าง”

เมื่อคราวที่ภรรยาของท่านต้องจากไป ท่านกล่าวว่า

“เราอยู่กันมานาน เธออายุ ๙๔ ปี เสียตายไม่อยากให้เธอจากไป ผมไม่เสียตายชีวิตตัวเอง ถ้าทำได้ผมอยากตายเอง ผมไม่อยากให้เขาเป็นอะไร”

 นี่คือสรุปสาระสั้นๆ เกี่ยวกับอาจารย์เสม ที่ข้าพเจ้ารู้จักมา ๖๒ ปี

ซึ่งครั้งแรก ข้าพเจ้าเคยคิดว่า เป็นกำนันบ้านนอกคนหนึ่ง แต่ต่อมา ภายหลังจึงรู้ว่า

อาจารย์เสม คือ ครูผู้ไร่เทียมทาน

มีพระพุทธพจน์บทหนึ่งว่า การบูชาบุคคลที่ควรบูชา
เป็นอุดมมงคล แต่คนที่ควรบูชาหนีใครเล่า ถ้าเราก็คือตาม
ทางของพุทธศาสนา หมายความว่า การบูชาพระพุทธเจ้านั้น
ถือว่ายอดเยี่ยมสูงสุด เพราะท่านเป็นตัวอย่าง
ของสามัญมุนี ที่อาจทำลายความเห็นแก่ตัวจนหมดสิ้น
และรู้แจ้ง เห็นจริงตามสภาพแห่งความเป็นจริง (ธรรม)

บุชาบุคคคทักควรบุชา

นางนงนุชนงนงนง

บุษามบุคคลที่ควรบูชา

ในโอกาสที่อาจารย์เสม พริ้งพวงแก้ว อายุครบ ๘ รอบนักษัตร

๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐

สุลักษณ์ ศิวลักษณ์

มีพระพุทธพจน์บทหนึ่งว่า การบูชาบุคคลที่ควรบูชาเป็นอุดมมงคล แต่คนที่ควรบูชานั้นใครเล่า ถ้าเราถือตามทางของพุทธศาสนา หมายความว่า การบูชาพระพุทธเจ้านั้น ถือว่า ยอดเยี่ยมสูงสุด เพราะท่านเป็นตัวอย่างของ สามีบุญมนุษย์ ที่อาจทำลายความเห็นแก่ตัวจนหมดสิ้น และรู้แจ้งเห็นจริงตามสภาพแห่งความเป็นจริง (ธรรม) ซึ่งต่างไปจากปรากฏการณ์ต่างๆ หรือที่ชาวโลกสมมติให้ว่าเป็นความจริง ความรู้แจ้งแทงตลอดอย่างปราศจากอคติ เช่นนี้แล คือตัวปัญญา ซึ่งควบคู่ไปกับกรุณา คือความรักในเพื่อนมนุษย์ และ สรรพสัตว์อย่างหาประมาณมิได้ ยิ่งพระสงฆ์สาวกที่ประพฤติปฏิบัติชอบ ตามรอยของพระพุทธเจ้า ก็เป็นบุคคลที่ควรแก่การบูชาอย่างยิ่ง แม้ท่านนั้นๆ จะมีความประพฤติย่อหย่อนไปบ้าง หากเมื่อท่านรู้ตัวว่าท่านบกพร่อง ท่านก็ชำระความคิดจิตใจตลอดจนคำพูดและการกระทำให้สะอาดบริสุทธิ์ ย่อมควรแก่การบูชาเช่นกัน และการบูชานั้นท่านก็สอนว่ามีอามิสบูชา เช่น กราบไหว้ ถวายดอกไม้ธูปเทียนและปฏิบัติบูชา คือ พยายามประพฤติปฏิบัติตามอย่างท่าน เพื่อขัดเกลาตัวเองให้ลดละความโลภ โกรธ หลงไปเรื่อยๆ จนการให้มีความมากกว่าการรับ ความเมตตากรุณา มาแทนที่ความรุนแรงและความเข้าใจในสิ่งต่างๆ เข้ามาแทนที่ความหลง

พูดให้ใกล้ตัวเข้ามา พุทธศาสนาสอนว่าการบูชาบิดามารดา ก็เป็นอุดมมงคล แม้ท่านจะมีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่อง แต่ท่านก็เป็นผู้ให้กำเนิด หากไม่มีท่านเราก็คงไม่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ แต่การบูชาบิดามารดา ไม่ได้

หมายความว่าต้องเอาใจท่านทุกอย่าง รดาที่มีคุณค่ายิ่ง คือ
บุพการี อันได้แก่ ผู้ซึ่งทำคุณกับบุตรโดย... ตอบแทน เราจึงควรตอบ
แทนท่านด้วยความกตัญญูตเวที คือ สนองคุณท่านในทางความดีความงาม

ผู้ที่เป็นบุพการีก็ดีหรือกตัญญูตเวทีก็ดี ท่านว่าเป็นบุคคลที่หาได้
ยากในโลก กล่าวคือ หลายคนทำบุญคุณก่อน แล้วหวังผลตอบแทน ถึงกับ
ทวงบุญคุณก็มี บิดามารดาบางคนมักเอาแต่ใจตัว จะต้องให้ลูกเป็นอย่างนั้น
อย่างนี้ หากไม่ได้อนุวัตตามพระราชประสงค์ ด้วยการเสด็จออกจากวัง
ไม่ทรงหวังเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ หากออกแสวงหาสัจธรรม จนตรัสรู้
พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ได้เป็นบรมศาสดาเอกในโลก ซึ่งสามารถชักนำ
ให้เวไนยสัตว์ ข้ามพ้นกองทุกข์ทั้งปวงได้เป็นขั้นๆ ไป อย่างที่ไม่มีใครสามารถ
ทำได้ขนาดนี้

การบูชาครูบาอาจารย์ ก็ถือว่าเป็นอุดมมงคลเช่นกัน แม้ท่านนั้นๆ
จะมีจุดอ่อน ก็ขอให้เรียนจากคำสอนของท่าน แล้วเอามาประยุกต์ใช้ให้เป็น
ประโยชน์ในการทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต ยังความประพฤติปฏิบัติ
ของท่านที่ดีที่งาม ก็พยายามทำตาม อะไรที่ไม่ดีไม่งาม ก็อย่าเอาอย่างมา
คืออย่าหลับตาเดินตามครูบาอาจารย์หรือบรรพชนเสียเลยทีเดียว แม้
พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่าเวไนยนิกรไม่ควรเชื่อตามคำสอนของพระองค์ จนกว่าจะ
ไตร่ตรองดีแล้ว และนำมาทดลองประพฤติปฏิบัติแล้ว จนเห็นผลว่าคำสอน
นั้นๆ ช่วยแปรสภาพให้แต่ละคนเป็นไปในทางลดละโลกิภทรหลงได้ นั่นแล
คือประเด็นที่สำคัญ

ในสมัยโบราณ การเรียนการสอน เน้นที่ครูกับศิษย์ ดังพ่อแม่ถือกัน
ว่าเป็นครูคนแรกของลูก และครูส่วนมากมักเป็นพระ ซึ่งมีสืลาจารวัตร
อันงดงามและบริสุทธิ์ ย่อมเป็นแบบอย่างให้ศิษย์ได้ ทั้งอาจารย์กับศิษย์ยัง
เป็นกัลยาณมิตรให้กันและกัน คอยตักเตือนกัน ยิ่งคนที่เข้าไปบวชด้วยแล้ว
จะประกาศตนว่า “**ภาระของพระเถระเป็นภาระของข้าพเจ้า ภาระของ
ข้าพเจ้าเป็นภาระของพระเถระ**” ประเด็นสำคัญคือเพื่อเตือนกันและกัน
ในแนวทางของความดีงาม รวมถึงความรู้ในทางธรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)

การเรียนการสอนในสมัยปัจจุบัน ไม่ได้มีอยู่แต่ในสถาบันการศึกษาเท่านั้น หากยังมีสื่อสารมวลชนเป็นตัวกำหนดอีกด้วย ที่ร้ายก็คือความเป็นชาตินิยม หรือทุนนิยม ที่เข้ามาสะกดเยาวชน เช่น ให้จำต้องบูชาวีรบุรุษของชาติ ทั้งๆ ที่ท่านผู้นั้นเป็นนักรบ ยิ่งปฏิบัติบูชาด้วยการเอาอย่างวีรบุรุษ ย่อมช่วยให้เยาวชนอยากเป็นนักรบ ซึ่งเป็นโทษที่ร้ายแรงกับสันติวิธี

สำหรับสื่อมวลชนด้วยแล้ว มักเน้นไปที่บุคคลที่มีความสำเร็จด้านชื่อเสียง เกียรติยศ อันล้วนผนวกอยู่กับเงินตราแทบทั้งนั้น ไม่ว่าจะนักกีฬา เหรียญทอง และดาราต่างๆ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีความประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม แม้จนเป็นคนทุจริต ก็ไม่เห็นว่าเป็นเสียหาย อามิสบูชาสำหรับคนพวกนี้ ก็คือเห่อตามไปอย่างเป็นแพชั่น ส่วนปฏิบัติบูชาก็คือ อยากมีชื่อเสียง อยากรวย อยากเก่ง โดยไม่มีคุณความดีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเลย

ยิ่งบ้านเมืองที่ขาดสาระแห่งประชาธิปไตยด้วยแล้ว นั้นย่อมหมายความว่าปราศจากการวิพากษ์วิจารณ์ อย่างใช้เหตุผลอันมีความเข้าใจกว้าง เป็นเจ้าเรือน และถ้าบ้านเมืองนั้นๆ เป็นไปในทางเผด็จการ (แม้จะมีรูปแบบว่าเป็นประชาธิปไตย) ย่อมใช้วิธีครอบงำความคิด ให้นุชาคนที่กุมอำนาจไว้ในระดับต่างๆ อย่างปราศจากการถกเถียง หรือตั้งคำถามกันเลยว่าคนที่กุมอำนาจนั้นๆ ไว้ เป็นคนที่ควรแก่การบูชาละหรือ ดังขอให้ดูได้ที่อนุสาวรีย์ของ ส. ธนะรัชต์ ที่ใจกลางจังหวัดขอนแก่น ทั้งๆ ที่บุคคลผู้นี้เป็นโศกนาฏกริตในระดับชาติ และทำลายล้างชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ อย่างเลวร้ายที่สุด ก็ไม่เห็นมีใครกล้าท้าทาย หรือกล้าไปถอดถอนเอาอนุสาวรีย์ที่ว่านี้ไปทิ้งหรือทำลาย ในขณะที่อาสภเถระซึ่งเป็นพระผู้ใหญ่ ที่มีชาติภูมิในจังหวัดนั้นเอง กลับไม่ได้รับการยกย่องเชิดชู อย่างน้อยก็ไม่เหมือนอนุสาวรีย์ถวายเป็นที่พระคุณท่านอยู่ฝ่ายผู้ยากไร้ และรับใช้พระศาสนาอย่างสามารถและอาจหาญ แต่ถูก ส. ธนะรัชต์ สั่งให้จับสึก และเอาเข้าคุกเป็นเวลาถึง ๕ ปี ในสองกรณีนี้เราจะบูชาใคร เพื่อให้ได้รับอุดมมงคลเกรงว่ามหาชนคนส่วนใหญ่มองสับสน

ถ้าใช้สติและวิจารณ์ญาณ ประกอบด้วยหลักฐานข้อเท็จจริงต่างๆ

เราคงสรุปไม่ได้ยากว่า อนุสาวรีย์ส่วนใหญ่ สร้างให้วีรบุรุษปลอม (แทบไม่มี วีรสตรีที่แท้เอาเลย) ยิ่งสถาบันราชการต่างๆ ด้วยแล้ว ล้วนสร้างอาคารเอเย หอประชุมเอเย และสนามกีฬาเอเย ให้กับผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานนั้นๆ กัน แทบทั้งนั้น ทั้งๆ ที่บุคคลนั้นๆ มักโกงกินและประพฤติดินมิชอบแทบทุกคนไป ยิ่งดีที่สนามกีฬาแห่งหนึ่งของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ตั้งตามนามของ อธิการบดี สมัยก่อน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ครั้นเกิดขบวนการประชาธิปไตยขึ้น ในวันดังกล่าว อธิการบดีผู้นี้ต้องลี้ภัยไปต่างประเทศ พร้อมกับ อธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และบุคคลที่สามซึ่งเป็นลูกเขยของคนแรก และ ลูกของคนที่สอง นั่นแหละ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจึงกล้าเปลี่ยนชื่อสนาม กีฬาดังกล่าวเสีย

ด้วยเหตุดังกล่าวมา มหาชนและเยาวชนจะแสวงหาบุคคลที่ควรบูชา ได้จากไหนกันแล้ว อย่างนี้กว่า ผู้ซึ่งทรงผ้ากาสาพัสตร์จะเป็นบุคคลที่ควรบูชา แม้บางท่านจะทรงสมณศักดิ์สูงส่งเพียงใดก็ตาม เพราะสมิ (พระปลอม) และ อลัชชี (ผู้ที่ปราศจากความละเอียดใจ) มีอยู่มากในแวดวงของดงขมิ้น รวมถึง ท่านที่ดำรงตำแหน่งอย่างสูงในทางพระสังฆาธิการอีกด้วย จำได้ใหม่ว่า กิตติวุฑโฒเคยเทศน์ว่า “ฆ่าคอมมิวนิสต์ไม่บาป” ทั้งๆ ที่สมิตนั่นเป็นพระราชา คณะผู้ใหญ่เสียด้วย เจกเช่น ประมุขของคณะพระธรรมกาย ซึ่งอวดอุตริมนุสสรธรรมต่างๆ สั่งสอนในทางสังฆธรรมปฏิรูป (คือขัดพระอริยวินัย) ทั้งยังโกงกินอีกด้วย จนสมเด็จพระสังฆราชตรัสว่า คนๆ นี้หมดความเป็นพระแล้ว แต่เขาก็ยังเป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่อยู่ ทั้งรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ยังสั่งให้ัยการถอนฟ้องคดีอุกฉกรรจ์ ทั้งหมดอีกด้วย แล้วเราจะเอาอะไรเป็นมาตรฐาน

ข้าพเจ้าเคยเขียนเรื่อง พระธรรมเจดีย์ พระผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อน เพราะ พระผู้ใหญ่ที่กะล่อนมีมากเหลือเกิน พร้อมกันนั้น พระคุณท่านรูปนี้ก็เขียน พินัยกรรมสั่งความไว้ว่า

“หนังสือที่จะพิมพ์ช่วยในงานพระราชทานเพลิงศพนั้น ให้คณะกรรมการพิจารณาสุดแต่จะเห็นสมควรแต่ในหนังสือ นั้น ขออย่าได้มีคำ ใ้อาลัยว่าพ้นเหมือนที่เขานิยมกระทำกัน ตายแล้วไม่ใช่วิสัย ขอให้เว้นเสีย

ไม่ต้องเก็บเอามายกยอกันอีก ข้าพเจ้าอยู่ในสมณเพศมาตลอดกาลแห่งชีวิต ได้กระทำงานให้คณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาตามกำลังความสามารถ เป็นที่รู้จักอยู่แล้วโดยมาก แต่เมื่อหนหลังนั้นแล้ว”

บุคคลที่ควรแก่การบูชาในสังคมไทยเรานั้น มักไม่อวดตัว ย่อมยากที่คนร่วมสมัยจะรู้จักได้ เพราะในสมัยก่อน สังคมไม่กว้างขวางใหญ่โตหรือไขว้เขว และทุกคนย่อมรู้จักพระดี และคนดีในละแวก และเล่าขานเป็นตำนานสืบต่อๆ กันมา ดังสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต) วัดระฆังนั้น ท่านทรงไว้ซึ่งอัจฉริยภาพที่น่าสนใจยิ่งนัก และเป็นบุคคลที่ควรแก่การบูชาสำหรับทุกๆ คน ตั้งแต่พระราชามหากษัตริย์ไปจนชาวบ้านชาววัด แต่พอค่านิยมในสังคมเริ่มเปลี่ยน เราก็เลยเห็นคุณค่าของพระคุณท่านไปในทางไสยเวทวิทยาอย่างน่าเสียดาย จนมีการสร้างรูปเคารพอย่างใหญ่ที่สุด มีการทรงเจ้าเข้าผีในนามของท่าน สร้างรูปท่านให้เป็นวัตถุมงคล ฯลฯ นั่นคือ การบูชาที่ผิดอย่างร้ายแรงที่สุด แม้ท่านจะเป็นบุคคลที่ควรแก่การบูชาก็ตามที่ ดังพระพุทธเจ้าเองก็กลายสภาพมาเป็นพระเครื่องและวัตถุมงคลต่างๆ แทบไม่ต่างไปจากจตุคามรามเทพ ซึ่งเป็นการใช้ไสยเวทหมอมเมาผู้คน ให้หลงไปกับลัทธิบริโภคนิยมแท้ ที่เดียว

ไม่แต่พระดีที่ไม่กะล่อนเท่านั้น ที่ท่านไม่โอ้อวดตน ผิดกับพวกอรหันต์ปลอมทั้งหลาย แม้ฆราวาสก็เช่นกัน ข้าพเจ้าเคยเขียนเรื่อง นายป๋วย ผู้ใหญ่ที่ไม่กะล่อน ดังท่านผู้นี้ก็ไม่เคยเขียนยกย่องตนเองเอาเลย แม้จะในทางอ้อมก็ตาม หากท่านเขียนยกย่องแม่ท่าน ครูอาจารย์ของท่าน แม้จะต่างศาสนากับท่านก็ตาม

คนสมัยนี้ คงแทบไม่มีใครรู้จักพระธรรมนิเทศหวยหาญ (อยู่อุดมศิลป์) กันแล้ว ทั้งๆ ที่ท่านเป็นผู้รู้ภาษาบาลีและภาษาไทยอย่างดีเยี่ยม นอกเหนือไปจากสีลาจารย์วัดธรรมาสน์กับเป็นอุบาสก อาจารย์ของข้าพเจ้าเป็นภิกษุ (พระภัทรมุณี อิน วัดทองนพคุณ) เวลาพบท่านคุณพระซึ่งเป็นฆราวาส ถ้ากราบได้ ท่านคงกราบ แต่ท่านบูชาครูของท่าน เท่าที่พระสงฆ์จะพึงกระทำได้กับฆราวาส อย่างเป็นทางการที่น่าเลื่อมใสมาก

พระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป) ก็เป็นศิษย์เอกของท่าน ที่รับราชการโดยมีบรรดาศักดิ์เท่ากัน แต่ท่านนาคะประทีปนั้นถึงกับกราบท่านอาจารย์ต่อหน้าศิษยานุศิษย์ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเลยทีเดียว ใครๆ ก็รู้ว่านาคะประทีปมีอัจฉริยภาพในทางภาษาไทยขนาดไหน แต่เมื่อรัชกาลที่ ๗ โปรดเกล้าฯ ให้ท่านร่างพระราชปรารภสำหรับรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ที่จะประกาศใช้ ณ วันที่ ๑๐ ธันวาคม นั้น ท่านต้องไปขอให้คุณพระธรรมนิเทศ อาจารย์ของท่านเร่งให้ ดังใครก็ตามที่ได้อ่านรัฐธรรมนูญฉบับนั้นแล้ว จะได้รับสแห่งภาษาไทยอันไพเราะเป็นอย่างยิ่ง สมกับเป็นเอกสารอันสำคัญยิ่งสำหรับประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข แม้กระนั้นคุณพระธรรมนิเทศ ก็ลั้งไว้ว่า “อย่าเขียนประวัติฉัน ฉันยังเป็นคนที่มิเขมาไฟติดตัวอยู่ ไม่เป็นแบบอย่างที่ดีได้”

ข้าพเจ้าเห็นว่าเราจำต้องยกย่องคนที่มิเขมาไฟติดตัวกันบ้าง หากไม่มีแต่ทรชนและอลัชชี ตลอดจนวีรบุรุษวีรสตรีปลอมที่ได้รับการยกย่องและครอบงำให้คนหมู่มากในทางที่ผิดๆ

ที่สำคัญคือเราต้องยกย่องเชิดชูคุณธรรมดาสามัญที่อุทิศตนเพื่อบ้านเมือง หากถูกเผด็จการสังหารผลาญชีวิต หากมีชื่อเสียงของท่านนั้นๆ ถูกทำให้แปดเปื้อนไปกับกุศโลบายทางการเมืองอย่างสมเพชเวทนา ยิ่งนัก ข้าพเจ้าดีใจที่ได้เขียน เรื่องนายปรีดี พนมยงค์ ตามทัศนะของ ส. ศิวลักษณ์ ซึ่งแสดงจุดยืนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ข้าพเจ้าเคยมีความคิดที่ผิดและเลวร้ายกับท่านมาอย่างไร แล้วสามารถหาข้อเท็จจริงได้ถูกต้อง แล้วจึงหันมาบูชาคุณท่านทั้งด้านอามิสบูชา เช่น ร่วมกับรัฐบาลและขบวนการประชาชน โดยโยงไปยัง UNESCO และนานาชาติ จัดงานในโอกาสชาติกาลครบศตวรรษของท่านอย่างยิ่งใหญ่ที่สุด ส่วนปฏิบัติบูชา นั้น ก็ต้องเอาประชาธิปไตยที่เนื้อหาสาระกลับมาในทางธรรมิกสังคมนิยมให้ได้

นายอินดีที่หนังสือเล่มที่วานี้ บัดนี้แปลเป็นภาษาต่างๆ ดังต่อไปนี้ด้วยแล้ว คือ จีน อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ฮินดี ทมิฬ สิงหล อินโดนีเซีย และทิเบต (ฉบับภาษาญี่ปุ่นแปลแล้วแต่ยังไม่ได้พิมพ์)

บุคคลอื่นๆ ที่ควรได้รับการบูชาในระดับต่างๆ ก็มีอีกมากมาย เช่น (๑) นายกำจัด พลังกูร (๒) นายเตี้ยง สิริชันท์ (๓) นายถวิล อุดล (๔) นายชิต สิงห์เสนีย์ (๕) นายบุศร์ สิมะเสถียร (๖) นายอารีย์ ลีวีระ ฯลฯ โดยที่เราควรเน้นที่สตรีอีกด้วย แต่ไม่ใช่วีรสตรีที่ยกย่องกันจนเกินความเป็นจริงไป อย่างพระศรีสุริโยทัย ชีวิตของทุกๆ คนต้องเปิดเผย โปร่งใส และตรวจสอบได้ แม้ท้าวสุนารี จะมีคุณูปการ แต่ถ้าสรรเสริญเยินยอกันจนเกินเลยไปในทางชาตินิยมแล้วไซ้ นับว่าให้โทษมากกว่าให้คุณ

อนึ่ง การบูชาบุคคลที่ควรบูชานั้น ไม่จำเป็นต้องรอไว้ให้ท่านตายจากไปแล้ว แม้ท่านยังมีชีวิตอยู่ ก็บูชาท่านได้ แต่ไม่ควรยกย่องเชิดชูบุคคลนั้นๆ เมื่อเขายังมียศ มีอำนาจและทรัพย์ พระมหามนตรี (ทรัพย์) ที่แต่งเรื่องระเด่น ลันได ถอนรัศมีพระราชนิพนธ์เรื่อง อิเหนา ถึงกับแต่งเพลงยาวเป็นบัตรสนเท่ห์โจมตีพระยามหาเทพ (ทองปาน) แต่เมื่อยังเป็นจมีนราชามาตย์ในรัชกาลที่ ๓ ซึ่งใครๆ หมอบกราบคานแก้วให้หมด เพราะเป็นคนโปรด แต่พอตาย แพบไม่มีเงินซื้อหีบศพ

ด้วยเหตุฉะนั้น ประเพณีไทยทางภาคกลาง จึงรดน้ำตอนสงกรานต์เพื่อขอพรจากผู้ใหญ่ เมื่อท่านนั้นๆ มีอายุเข้าเขตปัจฉิมวัยแล้ว คือครบห้ารอบนักษัตรเป็นต้นไป แสดงว่าไม่มีอำนาจหรือตำแหน่งหน้าที่ในทางบริหารอีกแล้ว ถ้าเราไม่เคารพนับถือใคร เราก็ไม่โปรดน้ำขอพรเขา เมื่อประเพณีนี้เขวไป ก็เลยโปรดน้ำขอพรกับนายกรัฐมนตรี และประธานองคมนตรีกันเป็นแถวๆ แม้ทั้งคู่จะอายุเข้าเขตปัจฉิมวัยแล้ว แต่ยังแสดงอำนาจราชศักดิ์ได้ สาธุชนจึงไม่ควรไปข้องแวะ

พระยาอนุমানราชชน หรือเสฐียรโกเศศ นั้น ว่าตามคำของพระธรรมนิเทศฯ ก็ยังไม่หมดเขมาไฟ แต่ก็ควรได้รับการบูชาจากสาธุชน ข้าพเจ้าจึงเป็นตัวตั้งตัวตี ก่อให้เกิดห้องสมุดอนุমানราชชน ขึ้นในหอสมุดแห่งชาติ เมื่อท่านมีอายุครบ ๘๐ ปีบริบูรณ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เสด็จไปเป็นประธานเปิดหอสมุดดังกล่าว มจ.พิไลยเลขา ดิศกุล ซึ่งเสด็จไปร่วมงาน รับสั่งกับท่านเจ้าของวันเกิดว่า “ฉันอิจฉาเจ้าคุณ ที่รัฐบาล

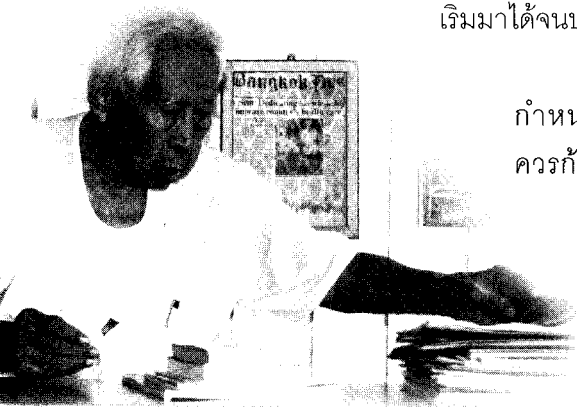
ทำหอสุมุดให้ทันตาเห็น ต่อเสด็จพ่อสิ้นพระชนม์ไปแล้ว จึงเกิดหอสุมุดดำรง-
ราชานุกาพขึ้น”

ข้อเสียของอนุสรณ์สถาน แม้ในทางวิชาการ ที่เอาไปผูกกับทาง
ราชการนั้น มักจะไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควร เพราะคนของรัฐยังไม่เห็นคุณค่า
ของบุคคลที่ควรบูชา นอกเหนือไปจากที่หือหวากันอยู่ในช่วงนั้นๆ

สำหรับการบูชาคุณความดีของอาจารย์หอมเสม พริ้งพวงแก้ว นั้น
ข้าพเจ้าเห็นควรจัดการศึกษาทางเลือก เพื่อช่วยให้ผู้คนออกจากการถูก
ครอบงำโดยการศึกษาระแสหลัก แต่เกรงว่าท่านจะไม่รับข้อเสนอที่ว่านี้
จึงตั้งชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า Spirit in Education Movement ซึ่งใช้ตัวย่อว่า
SEM คือ ตรงกับชื่อท่านนั่นแล ข้าพเจ้าดีใจที่ท่านยินดีรับชื่อ เสมสิกขาลัย
โดยถือว่าพวกเราให้เกียรติท่าน และเสมสิกขาลัยขยายตัวไปรวมถึงการแพทย์
ทางเลือก และอื่นๆ อีกด้วย โดยได้ไปมีกิจกรรมทั้งที่สหภาพพม่า สาธารณรัฐ
ประชาชนลาว และกัมพูชา รวมถึงยังมีกัลยาณมิตรที่ร่วมงานกันที่อินเดีย
ศรีลังกา และภูฏานอีกด้วย

นอกจากนี้ เรายังได้จัดให้มีปาฐกถา เสม พริ้งพวงแก้ว เป็นประจำ
ขึ้นอีกด้วย ดูเหมือนนี่จะเป็นครั้งแรกที่มีรายการเช่นนี้กับคนที่ยังมีชีวิตอยู่
โดยข้าพเจ้าได้จัดมาก่อนแล้วกับปาฐกถาโกมล คีมทอง ซึ่งเสียชีวิตไป
แต่เมื่ออายุเพิ่งเข้าเขตเบญจเพส ณ วันที่ ๒๒
กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔ ปาฐกถาโกมล คีมทอง
เริ่มมาได้จนบัดนี้ ๓๓ ปีเข้านี้แล้ว

เกณฑ์ในการเลือกปาฐก
กำหนดว่าต้องเป็นคนที่ยังคง
ควรก้มหัวให้ได้ แม้จะไม่ถึงกับ
ต้องบูชาได้ก็ตามและปาฐก
ควรมีผลงานอันสังคม
ควรร่วมรับรู้ เรามีทั้งพระ
และฆราวาส ทั้งชายและ

หญิงเป็นปาฐก เริ่มแต่นายป่วย อึ้งภากรณ์ นายแพทย์ประเวศ วะสี และ นายสุรสีห์ โกศลนาวิน ไปจน น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ และนางรัชนี ธงไชย ในฝ่ายบรรพชิตก็มีปยุตโต ภิกขุ และวิสา โลกิกขุ เป็นต้น

สำหรับปาฐกเถาเสมอ พริ้งพวงแก้ว เพิ่งเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ จนบัดนี้ ๑๓ ครั้งแล้ว เกณฑ์ในการเลือกปาฐก คือ เขาต้องมีอะไรใหม่ที่แหวก แนวไปจากกระแสหลัก ให้ได้รับรู้กันในวงกว้าง พยายามเลือกชาวต่างประเทศ ที่คนไทยควรรู้จัก แต่ถ้าคนไทย ซึ่งมีความสามารถเป็นสากลที่จะสื่อได้ ก็ไม่ได้ รับการยกเว้น ดังขอลงรายการไว้ดังต่อไปนี้

ปาฐกเถาเสมอ พริ้งพวงแก้ว

ครั้งที่ ๑ วันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๓๘

หัวข้อ “นิเวศวิทยาแนวจิตวิญญาณ”

โดย สาทิศ กุมาร บรรณาธิการนิตยสาร Resurgence ที่สำคัญยิ่ง ของอังกฤษ และผู้ก่อตั้ง Schumacher College
ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๙

หัวข้อ “ไทยคดีศึกษากับองค์กรร่วมแห่งความรู้”

โดย สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (เดิมปาฐกคนที่ ๓ รับปากไว้แล้ว หากเขาป่วยลงอย่างกะทันหัน ข้าพเจ้าจึงแสดงขัตตาทัพไปพลาง)

ครั้งที่ ๓ วันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๔๐

หัวข้อ “พื้นโลกสู่ศตวรรษใหม่ : หลังการล่มสลายระบบทุน”

โดย ยาคอบ ฟอน อุสกัล ผู้ก่อตั้งรางวัล Right Livelihood Award ที่เรียกกันว่า โนเบลทางเลือก มาได้ ๒๕ ปีแล้ว และขณะนี้ ได้ตั้ง World Future Council ขึ้นอย่างน่าสำเนียงยิ่งนัก
ณ หอประชุม มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

ครั้งที่ ๔ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๔๑

หัวข้อ “วิถีแห่งดุลยภาพ : ท่ามกลางยุคสมัยปัจจุบัน”

โดย ดอริส คาเวา และกุนดาร์ โกแดง จากประเทศเอสโตเนีย
ที่เคยอยู่ในสหภาพโซเวียต ณ โรงละครแห่งชาติ โรงเล็ก

ครั้งที่ ๕ วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๒

หัวข้อ “ทำไมต้องเคารพวัฒนธรรมที่หลากหลาย : การเกื้อหนุน
วัฒนธรรมท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ในศตวรรษหน้า”

โดย อลิซาเบท โรเบิร์ต และอีไลแอส เอมีดอน สามีภรรยาคู่นี้
เป็นอเมริกันที่ถือพุทธ โดยที่ สามียังผู้นำซูฟี
แห่งสหราชอาณาจักรอีกด้วย

ครั้งที่ ๖ วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๓

หัวข้อ “อริยวินัยสำหรับคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑”

โดย วีระ สมบูรณ์

ณ หอประชุม มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ

ครั้งที่ ๗ วันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๔

หัวข้อ “กระบวนทัศน์สุขภาพใหม่ : จิตวิญญาณ สนุนทรียภาพกับความเป็นมนุษย์”

โดย นพ.โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

ณ โรงเรียนพระปริยัติธรรม (ติดกับป่วยเสาวนาคาร) วัดปทุมคงคา

ครั้งที่ ๘ วันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๔๕

หัวข้อ “ศตวรรษใหม่แห่งความหวัง”

โดย พิภพ ธงไชย

ณ อาคารวงศ์สนธิ นครนายก

ครั้งที่ ๙ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๔๖

หัวข้อ “การศึกษาเพื่อความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ”

โดย นิโคลัส เบนเนท ซึ่งคุ้นเคยกับปัญญาชนไทยมาแต่สมัยก่อน
๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ดังต่อมา ได้ไปทำงานให้ธนาคารโลกที่ประเทศ
อื่นๆ อีกด้วย

ณ เรือนร้อยย่นำ ถนนเจริญนคร เขตคลองสาน ธนบุรี

ครั้งที่ ๑๐ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๗

หัวข้อ “ทัศนะของพุทธศาสนิกชนต่อศาสนาต่างๆ และการสนทนาวิสาสะ
ของท่านกับชาวคริสต์”

โดย ดอนัลด์ เค. สแวงเรอ ผู้อำนวยการสถาบันศึกษาศาสนาโลก
มหาวิทยาลัยฮาวาร์ด สหรัฐอเมริกา ณ เรือนร้อยย่นำ ถนนเจริญนคร
เขตคลองสาน ธนบุรี

ครั้งที่ ๑๑ วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๔๗

หัวข้อ “ประชาธิปไตย แบบพุทธ : บทเรียนจากรัฐบาลธิเบตภายนอก
ประเทศ”

โดย ชัมด็อง รินโปเช บรรพชิต ผู้เป็นนายกรัฐมนตรีของรัฐธิเบต
ที่อินเดีย

ณ เรือนร้อยย่นำ ถนนเจริญนคร เขตคลองสาน ธนบุรี

ครั้งที่ ๑๒ วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๔๙

หัวข้อ “จักรวรรดิโลกหรืออารยธรรมสากล”

โดย จันตรา มุสซัฟฟาร์ ผู้นำมุสลิมระดับโลก หากประจำอยู่ที่
มาเลเซีย

ณ ห้องกุมาริกา โรงแรมสวนดุสิตเพลส มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สวนดุสิต กรุงเทพฯ

ครั้งที่ ๑๓ วันที่ ๙ มกราคม ๒๕๕๐

หัวข้อ “นักบวชหญิงกับการเหยียวยานโลก”

โดย ภิกษุเท็นซิน พัลโม ชาวอังกฤษที่บวชในนิกายวัชรยาน
ของทิเบต

ณ ห้องประชุม ๑๐๑ อาคารบำรุงสุข อาชีวอำรุง คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ

ที่เขียนมาทั้งหมดนี้ ก็เพื่อบูชาบุคคลร่วมสมัยที่ควรแก่การบูชา
โดยเฉพาะที่ท่านอาจารย์เสม พริ้งพวงแก้ว ทั้งนี้เพื่ออุดมมงคลของพวกเรา
ทุกๆ คน ถ้าเราเอาไปปฏิบัติให้ได้ผล

สำหรับผม อาจารย์นวมเสมอ เป็นครูที่ผมตั้งตัวเอง
เป็นศิษย์ วิชาศึกษาศาสตร์ จริยธรรม วิชาสร้างเสริมสุขภาพ
ในตนเอง และวิชาเรียงนุ้ตตลอดชีวิต แม้จะได้เรียงน
อยู่เพียงแค่น่างๆ และทำได้ไม่ด้นัก
แต่ก็มีคุณูปการต่อชีวิตของผมเป็นอน่างจิ่ง

บันทึกหัวใจ

บันทึกหน้าใจ

ศ.นพ.เล่ม พริ้งพวงแก้ว ครูของผม

ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช
นายกสภามหาวิทยาลัยมหิดล

อาจารย์ลำลี ใจดี แจ่มขำเมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม ว่า ๗ มูลนิธิและองค์กรภาคี จะจัดงานฉลองอายุครบรอบ ๙๖ ปี “ครูเล่ม พริ้งพวงแก้ว” ในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๐ และเชิญชวนให้เขียนความบันดาลใจ ที่ได้จากอาจารย์หมอเล่ม ผมรับคำด้วยความดีใจ ที่ตนเองไม่ตกข่าวที่สำคัญยิ่งนี้

ต่อมา ในวันที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๕๐ ผมได้รับจดหมาย ลงวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๕๐ จากนายแพทย์มรกต กรเกษม ประธานกรรมการมูลนิธิแพทย์ชนบท เชิญชวนให้เขียนบทความลงในหนังสือ “มองอนาคตกับพ่อเล่ม” โดยที่มูลนิธิแพทย์ชนบทกำหนดเชิญชวนคนที่เป็นผู้ใหญ่เพียง ๒๕ คน ร่วมกันเขียนหนังสือดังกล่าว ผมจึงรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่ง

ผมเริ่มรู้จักท่านอาจารย์หมอเล่มหลังจากผมเริ่มทำงาน ประมาณปี ๒๕๑๒ ท่านเป็นผู้อำนวยการศูนย์บริการโลหิต สภากาชาดไทย ผมประทับใจการบรรยายที่ท่านเตรียมสไลด์มานำเสนออย่างดี มีรายละเอียดมาก สะท้อนภาพความเป็นคนทำอะไรทำจริง และประณีต

ต่อมา ผมไปทำงานที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และมีส่วนในการเชิญ อาจารย์หมอเล่มไปเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย ซึ่งท่านเป็นอยู่นานกว่าสิบปี ครั้งหนึ่ง หลังการประชุมสภาในตอนบ่ายเสร็จสิ้นแล้ว เราเชิญท่านไปนั่งพักและรับประทานอาหารว่างที่โรงแรมโนรา ซึ่งเวลานี้รื้อไปแล้ว ถึงตอนจ่ายค่าเครื่องดื่มและอาหารว่าง ท่านแย่งจ่าย โดยให้แบงก์ ๕๐๐ และบอก

เด็กที่ให้บริกาว่าให้เก็บส่วนที่เหลือไว้เป็นรางวัล โดยที่ค่าเครื่องดื่มและอาหารไม่ถึง ๒๐๐ บาท ท่านบอกผมว่า หลังออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีเงินบำนาญของท่านเพิ่มขึ้นอย่างมากจนเกินพอ ผมประทับใจมากกับพฤติกรรม “รู้จักพอ” และเมตตาเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นของท่าน และจดจำไว้ประพฤติปฏิบัติจนทุกวันนี้ แต่ก็ปฏิบัติได้ไม่ดีเท่า

ประมาณปี ๒๕๓๔ ท่านยังเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยอยู่ วันหนึ่งท่านโทรศัพท์ไปหาผมที่ห้องปฏิบัติการพันธุศาสตร์ ซึ่งเป็นที่ทำงานของผม ท่านบอกว่า ท่านเป็นประธานคณะกรรมการสรรหาอธิการบดี และผมได้รับการเสนอชื่อในจำนวนที่มาก ท่านบอกว่่าน่าภาคภูมิใจที่มีคนนับถือและเชื่อถือ และถามผมว่าถ้าจะนำชื่อเสนอต่อสภามหาวิทยาลัยให้พิจารณา ผมจะยินดีหรือไม่ ผมเรียนท่านว่า ผมยินดี แต่ไม่คิดว่าจะได้รับการคัดเลือกเพราะอาวุโสน้อย และมีคนที่น่าจะทำได้ดีกว่า ผมยินดีให้เอาชื่อเข้าไปเสนอเพื่อแสดงว่ามีคนที่รักมหาวิทยาลัยนี้และยินดีเข้ารับงานหนักและยาก แต่ผมจะไม่หาเสียงหรือใช้ความพยายามเพื่อไขว่คว้าตำแหน่งนี้ ท่านตอบว่า “ดีแล้วลูก” นำเสียงที่แสดงความเมตตาและเห็นคุณค่าต่อผม ให้ความประทับใจไม่มีวันลืมเลือน

ต่อมาผมมาเป็นผู้อำนวยการ สกว. ได้ให้ทุนวิจัยและพัฒนาเรื่องการจัดการศึกษาและพัฒนาเพศศาสตร์ศึกษา แก่ ศ.นพ.นิกร ดุสิตสิน ซึ่งเวลานั้นท่านเกษียณอายุราชการแล้ว แต่ยังทำงานที่สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ของจุฬาฯ ที่ท่านเคยเป็นผู้อำนวยการ และตั้งสำนักงานอยู่ที่ชั้น ๑๑ ต่อมา สกว. ตั้งคณะกรรมการติดตามผลงานของโครงการ ซึ่งต้องการผู้ที่มีมุมมองที่ละเอียดอ่อนในเรื่องเพศศาสตร์ศึกษา ผมเชิญอาจารย์หมอเสมเป็นประธาน ท่านก็รับ ท่านบอกว่าเรื่องนี้มีความสำคัญต่อสังคมมาก นอกจากอ่านรายงานแล้ว ท่านบอกว่าต้องไปดูกิจกรรมที่ทำจริงๆ เราเอารถไปรับท่านจากบ้านไปที่สถาบันฯ บังเอิญวันนั้นไฟดับ ลิฟต์ใช้การไม่ได้ ท่านบอกว่าเดินขึ้นได้ แต่ต้องเดินช้าๆ ท่านบอกว่า ดี จะได้ออกกำลังกาย ในขณะที่นั้นท่านอายุกว่า ๘๐ แล้ว เดินขึ้นได้สบาย

ในวันหลังผมถามท่านว่า มีวิธีอย่างไรในการรักษาสุขภาพ ท่านออกกำลังอย่างไร ท่านตอบว่าเดินและทำงานบ้านเอง ช่วยตัวเองหมด ตั้งแต่กวาดบ้าน ทำความสะอาดห้องน้ำ ล้าง

ก่อนผมจะหมดวาระตำแหน่งผู้อำนวยการ สกว. ได้ริเริ่มโครงการเขียนชีวประวัตินักคิดนักวิจัย ได้ขอให้คุณสันติ ตั้งรพีพากร เขียนชีวประวัติอาจารย์หมอเสม เป็นท่านหนึ่งในโครงการ คุณสันติค้นคว้าเอกสารและไปสัมภาษณ์ท่านที่บ้านโดยผมเป็นผู้พาไปแนะนำ เป็นครั้งแรกและครั้งเดียวที่ผมเคยไปบ้าน อาจารย์หมอเสม คุณสันติเขียนออกมาเผยแพร่โดยสำนักพิมพ์สายธาร บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด ในปี ๒๕๔๔ ชื่อหนังสือว่า **“ชีวิตที่ลำบาก เป็นชีวิตที่เจริญ : ชีวประวัติ ศาสตราจารย์นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว นายแพทย์นักสู้ผู้อุทิศตนเพื่อวางรากฐานทางการแพทย์และสาธารณสุข”** เข้าใจว่าหนังสือนี้ยังมีจำหน่ายที่ สกว.

การได้มีส่วนในการทำหนังสือเล่มนี้ ทำให้ผมระลึกย้อนหลังกลับไปสมัยผมยังหนุ่มๆ ยังถือว่ายังมีความคิดเป็นเด็กๆ จำได้ว่า อาจารย์หมอเสมบอกเราเสมอว่า **“ปัญหาเป็นยาชูกำลัง”** แต่เราก็ไม่ค่อยเข้าใจ มาเข้าใจก็ตอนอายุมากแล้ว

ผมเคยร่วมประชุมกับอาจารย์หมอเสมในที่ประชุมนานาชาติขนาดใหญ่ และท่านโดนเชิญให้พูด (เป็นภาษาอังกฤษ) โดยไม่รู้ตัว ผมประทับใจมากที่ท่านพูดได้อย่างคล่องแคล่วและจดจำรายละเอียดต่างๆ ได้อย่างดีมากโดยที่มีรายละเอียดเชิงประวัติศาสตร์และสังคม สะท้อนภาพความเป็นผู้รู้ของท่าน

สำหรับผม อาจารย์หมอเสม เป็นครู ที่ผมตั้งตัวเองเป็นศิษย์ เรียนวิชาคุณธรรม จริยธรรม วิชาสร้างเสริมสุขภาพให้ตนเอง และวิชาเรียนรู้ตลอดชีวิต แม้จะได้เรียนอยู่เพียงแค่ห่างๆ และทำได้ไม่เต็มที่ แต่ก็มีความประทับใจเป็นอย่างยิ่ง

เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อหนังสือ **“มองอนาคตกับพ่อเสม”** ผมขอตั้งความหวังว่า การเฉลิมฉลองวาระครบ ๘ รอบ ของ ศ.นพ.เสม พริ้งพวงแก้ว

จะเป็นอนุสติและกำลังใจให้แก่ชนรุ่นหลังในสังคม ในการดำรงชีวิตอย่างมีความอดทน ความมุ่งมั่น ในการทำงานให้แก่สังคม ดำรงชีวิตที่เรียนรู้ตลอดชีวิต ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี และส่งเสริมการทำความดีแก่สังคมของอนุชนรุ่นหลัง นี่คือนาคตที่ผมนึกอยากเห็นผู้คนดำเนินชีวิตตามแนวทางของ “พ่อเสมอ” ดังกล่าวข้างต้น

ในโอกาสอันเป็นมงคลยิ่ง ที่ท่านครบรอบอายุ ๙๖ ปี ผมจึงเขียนความบันดาลใจนี้มาบูชาคุณ

วิจารณ์ พานิช

๑๕ มีนาคม ๒๕๕๐

ปรับปรุง ๑๗ เมษายน ๒๕๕๐

จากคุณสมบัติต่างๆ ที่ท่านที่แสดงให้เราได้เห็นประจักษ์
ตลอดช่วงชีวิต ๙๖ ปี อันทรงคุณค่า อาจารย์เสมอจึงเป็นต้นแบบ
อันแจ่มงอกของแพทย์ และผู้บริหารที่สามารถสร้างผลงานให้เกิด
คุณประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างจริงจัง โดยเป็นผู้ดำรงความบริสุทธิ์
ยุติธรรม ไม่มีจุดด่างพร้อยใดๆ อันเป็นความดีที่ทรงคุณค่า
ต่อการเรียนรู้และก้าวเดินตามสำหรับคนรุ่นหลัง

คือตัวอย่างอันยอดเยี่ยม

คือตัวอย่างอันยอดเยี่ยม

(excellent example)

อารี วัลยะเสวี

ผมไม่ได้ทำงานในกระทรวงสาธารณสุขจึงไม่มีโอกาสใกล้ชิดกับท่านอาจารย์เสมอโดยตรง แต่มี ๒ เหตุการณ์ในชีวิต ที่ทำให้ผมมีโอกาสได้รู้จัก และตระหนักว่าท่านคือบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีของคนหนึ่ง

ครั้งแรกที่พบท่าน ผมเป็นนักศึกษาแพทย์ ปี ๑ ที่คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล เมื่อ ๖๐ กว่าปีก่อน ยังจำได้ว่า หนึ่งในวิชาพื้นฐานสำคัญในตอนนั้นคือวิชากายวิภาคศาสตร์ สอนโดยท่านอาจารย์สุด แสงวิเชียร พวกเราต้องฟอร์มทีม ๔ คน ทำการผ่าศพท่านอาจารย์ใหญ่ ๑ ร่าง เพื่อศึกษากายวิภาคในอย่างละเอียด ถือเป็นวิชาที่พวกเราตื่นเต้นกันมาก

วันหนึ่ง ผมกับเพื่อนๆ ขึ้นไปที่ตึกกายวิภาคฯ เพื่อ “ดีเซ็คศพ” แต่เช้าราวๆ ๗.๓๐ น. ก็พบคุณหมอเสม กับเพื่อนของท่านอีกคนหนึ่งกำลังทำการผ่า หรือที่เรียกกันว่า “ดีเซ็คศพ” อยู่ที่อีกเตียงหนึ่งแล้ว ขณะนั้นท่านอายุราวๆ ๓๕ ปี เป็นผู้ใหญ่มากกว่าพวกเราอีก พอพบกันผมก็แสดงความเคารพท่าน ในฐานะที่ท่านอาวุโสกว่า แต่ในใจเกิดความฉงนและสนใจว่าท่านเป็นใคร อายุขนาดนี้เป็นนักเรียนได้ด้วยหรือ จึงหาทางสอบถามเจ้าหน้าที่ จนทราบว่าท่านและเพื่อนของท่าน ซึ่งมีชื่อว่า คุณหมอชลวิทย์ ชูติกร เพิ่งได้ทุนจากองค์การยูซอม (USOM) ไปศึกษาต่อและทำงานที่โรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ ในประเทศสหรัฐอเมริกา

พอได้ทราบข้อมูลก็ยิ่งทำให้เกิดความสนใจ เพราะด้วยความที่เป็นนักศึกษาแพทย์ปี ๑ ทำให้อยากดูผู้อาวุโสกว่าเราเขาทำงานอย่างไร จึงสังเกตท่านทั้งสองอย่างเอาใจใส่ พบว่า ท่านมาถึงที่ตึกกายวิภาคศาสตร์และลงมือ

ทำงานกันตั้งแต่เช้า ขณะที่เรานักเรียนแพทย์ก็เหมือนเด็กหนุ่มๆ ทั่วไป กว่าจะ
พุดคุยเล่นกับเพื่อน เดินจากหอพักมาถึงที่ตึก ทั้งสองท่านก็นั่งดีเช็คแล้ว
ผมยังบอกกับเพื่อนว่า ดูสิ ใ้อูเรานี้ยัง ก.ไก่ ข.ไข่ อยู่เลย สองท่านนี้ได้ทุนไป
เรียนต่อต่างประเทศแล้ว แสดงว่าท่านต้องเป็นแพทย์มีคุณความดีหลายอย่าง
เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้ประจักษ์ถึงความมุ่งมั่นของคุณหมอทั้งสองท่าน ที่มา
ถึงตรงเวลา มาแล้วไม่มัวฝอยแบบพวกเรา ท่านมาเข้าอยู่ทำงานจนเสร็จ
ในตอนเย็นบางทีก็พลบค่ำ สม่่าเสมอตลอดเวลาที่ท่านมาฝึกปรีอวิชาที่ศิริราช
(ซึ่งขณะนั้นเป็นที่เดียวในประเทศไทยที่มีภาคศีกษากายวิภาคศาสตร์) เพื่อ
เตรียมตัวให้พร้อมก่อนเดินทางไปต่างประเทศ สิ่งที่มีช้มาจากการสังเกตดู
ท่านคือ ความเอาจริงเอาจัง

ในฐานะนักเรียนแพทย์ใหม่ ได้เห็นความเอาใจใส่ การทำงาน
ความมุ่งมั่นเช่นนี้ ทำให้รู้สึกชื่นชม สัมผัสได้ว่าท่านเป็นคนน่าเคารพ น่านับถือ
ฉะนั้น กล่าวได้ว่าท่านเป็นเหมือนต้นแบบการเรียนรู้สำหรับนักศึกษาแพทย์
อย่างผมว่าแพทย์ที่ดีควรมีคุณสมบัติอย่างไร

จากที่ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับตัวท่านในเวลาต่อมา พบว่า เมื่อท่านไป
เป็นผู้บริหารโรงพยาบาลทางภาคเหนือของประเทศ ท่านทำงานอย่างเอาจริง
เอาจัง เป็นที่รักของทุกฝ่าย มีบทบาทในการปรับปรุงกิจการโรงพยาบาลอย่าง
มากมาย มีความเชี่ยวชาญด้านสูตินรีเวช จนต่อมา ผู้นำรัฐบาลได้ขอให้ท่าน
มาบุกเบิกก่อตั้งโรงพยาบาลหญิง หรือโรงพยาบาลราชวิถีในปัจจุบัน

เหตุการณ์ต่อมา ที่ทำให้ได้รู้จักใกล้ชิดกับท่านมากขึ้นเกิดหลังจากนั้น
นานนับสิบปี

ตอนนั้นผมจบจากศิริราช ไปเรียนต่อที่สหรัฐอเมริกา กลับมาเป็น
อาจารย์ด้านกุมารเวชได้นานหลายปีแล้ว

ตอนไปเรียนที่มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย ทำให้ผมสนใจ เรื่อง
โภชนาการอย่างจริงจัง เกิดความตระหนักว่า จริงๆ แล้วหมอก็เป็นเหมือนแค่
“โรงซ่อม” มีบทบาทดูแลสุขภาพของประชาชนได้ไม่ถึงครึ่ง แต่ถ้าจะแก้ปัญหา
ให้เกิดผลจริงต้องรู้ให้ลึกซึ้งถึงเรื่องอาหารการกินและการเลี้ยงดูในครอบครัว

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ
กระทรวงพาณิชย์

ด้วย ซึ่งเรื่องนี้ต้องทำงานร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้องในสาขาต่างๆ แบบสหวิชา ทั้งพยาบาล เกษตร นักวิทยาศาสตร์ทางอาหาร ฯลฯ เมื่อกลับมาทำงานที่ศิริราชจึงพยายามผลักดันให้เกิดสถาบันวิจัยโภชนาการ เป็นหน่วยงานใหม่ในมหาวิทยาลัยมหิดล นอกจากนี้ ยังผลักดันผ่านทางสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ให้เห็นว่าเรื่องโภชนาการนั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ต่อมา ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 จึงให้มีการตั้งคณะกรรมการอาหารและโภชนาการแห่งชาติ โดยคณะกรรมการชุดนี้ได้มีการออกแบบให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเป็นประธาน กรรมการประกอบด้วยผู้บริหารระดับสูงจากกระทรวงต่างๆ ทั้งด้านเกษตร สาธารณสุข ศึกษาธิการ มหาไถย เป็นต้น

ตอนนี้เองที่ทำให้ผมมีโอกาสได้ทำงานร่วมกับท่านอาจารย์เสม เพราะในขณะนั้นท่านดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ท่านยินดีรับตำแหน่งนี้ด้วยความภูมิใจและสนใจ ในเวลาต่อมา คณะกรรมการชุดนี้มีผลงานเป็นที่ยอมรับในระดับโลกเมื่อองค์การอนามัยโลกและองค์การยูนิเซฟประกาศว่า ประเทศไทยสามารถทำให้เด็กก่อนวัยเรียนมีอัตราการขาดสารอาหารลดลงอย่างชัดเจน ส่งผลดีต่อระดับสติปัญญาและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ ในระยะยาว

คนสำคัญที่ทำให้เกิดความสำเร็จดังกล่าวนี้ก็คือท่านอาจารย์เสม ในฐานะประธานกรรมการฯ ท่านซีเรียส เอาจริงเอาจัง คอยกำกับดูแลให้ผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงต่างๆ เข้าร่วมประชุมทุกครั้ง บางครั้งอาจารย์เสมถึงกับโทรศัพท์พูดคุยเพื่อให้ท่านเหล่านั้นมาเข้าประชุมด้วยตัวเอง เพราะต้องการให้งานเดินหน้าเกิดผล ท่านไม่ปล่อยวางไปเรื่อยๆ แต่มีจุดมุ่งหมายชัดเป็นความดีและความเด็ดขาดที่ท่านปฏิบัติควบคู่กันไป นอกจากนี้ ท่านยังสนใจติดตามสอบถามข้อมูลจากผมด้วยความสนใจสนอกสนใจว่าข้อเท็จจริงคืออะไร ตรวจสอบข้อมูลใหม่ๆ และแนวทางดำเนินการที่น่าสนใจจากต่างประเทศ ซึ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่หาได้ยากจากข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มักไม่ทำเรื่องแบบนี้จริงจัง เคยมีคนมาเล่าให้ฟังด้วยว่าท่านมาถึงกระทรวงสาธารณสุข

ตั้งแต่ ๗.๐๐ น. เพื่อตรวจตราดูความเรียบร้อยในเรื่องต่างๆ แสดงถึงความ
ขยันหมั่นเพียร ซึ่งทำให้ลดปัญหาต่างๆ และสร้างคุณประโยชน์ได้มากมาย

นี่คืออีกจุดหนึ่งที่ทำให้ผมเห็นท่านเป็นตัวอย่างที่น่าเคารพนับถือ
ท่านเป็นยิ่งกว่า *good example* โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณสมบัติของท่านในฐานะ
ผู้บริหารระดับสูงนั้นเรียกว่าเป็น *excellent example* ได้อย่างเต็มปาก

จากคุณสมบัติต่างๆ ที่ท่านที่แสดงให้เราได้เห็นประจักษ์ตลอดช่วง
ชีวิต ๙๖ ปี อันทรงคุณค่า อาจารย์เสมจึงเป็นต้นแบบอันเยี่ยมยอดของแพทย์
และผู้บริหารที่สามารถสร้างผลงานให้เกิดคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ
อย่างยิ่ง โดยเป็นผู้ดำรงความบริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่มีจุดด่างพร้อยใดๆ อันเป็น
ความดีที่ทรงคุณค่าต่อการเรียนรู้และก้าวเดินตามสำหรับคนรุ่นหลัง

เพื่อนำพาสังคมของเราไปสู่อนาคตที่มั่นคงและงดงาม

มองอนาคตกับพ่อเสม
โดย ศ.นพ.อารี วัลยะเสวี

อย่างไรก็ดีผู้หนึ่งอยู่ในอำนาจนานเกินไป แม้จะเชื่อว่าผู้นั้น
เป็นคนดีที่มีคุณธรรมสูงส่ง เพราะทุกอย่างง่อมเสื่อมสลาย
ได้ตามกาลเวลา อำนาจที่ครอบครองไว้นาน จะค่อยๆ ถดถอย
จิตวิญญาณที่แข็งแกร่งให้ผูกง่อมอย่างช้าๆ

อนิจจังแห่งอำนาจ

อนิจจังแห่งอำนาจ

อนิจจังแห่งอำนาจ

สุรเกียรติ์ จักรธรานนท์

“บุรุษนิยบุคคล จำเป็นต้องเป็นผู้สูงอายุหรือไม่”

เป็นคำถามลอยๆ จากเด็กน้อยคนหนึ่ง ถ้ามองขึ้นมาในระหว่างที่เธอกำลังออนไลน์ ทำการบ้านหน้าเครื่องคอมพิวเตอร์ พร้อมกับได้ตอบทางความคิดกับเพื่อนๆ ผ่านระบบเอ็มเอสเอ็น เด็กรุ่นใหม่ในยุคดิจิทัลไร้พรมแดนทำกิจกรรมหลายๆ อย่างพร้อมกัน หรือสลับกันไปมาอย่างรวดเร็ว จนผมอดสงสัยไม่ได้ว่า กลุ่มชนรุ่นของพวกเธอ แบ่งแยกประสาทการรับรู้ได้อย่างไร

ผมลังเลใจที่จะตอบคำถามของเด็กน้อยคนนั้นในทันที ไม่แน่ใจว่าคำถามข้างต้น เป็นเพียงกลเกมการทายปัญหา เหมือนอย่างคำว่าบุรุษนิยบุคคลที่พวกเธอทำการประชดสังคมอย่างไม่ตั้งใจ โดยเล่นถอดคำสะกดออกแต่ละคำแล้วนับขาของแต่ละชีวิตรวมกัน จนนำไปสู่ความหมายของสิ่งใหม่ เป็นสิ่งมีชีวิตประหลาดที่มีขามากมายถึง ๑๔ ขา

บางทีสาเหตุที่แท้จริงของความลังเล อาจเป็นเพราะคำถามข้างต้นของเด็กน้อยคนนั้น ช่างเข้มขันเกินวัย กระทั่งวัยของคนที่ผ่านมาร้อนผ่านหนาวมาเกินกึ่งศตวรรษ ก็ไม่อาจตอบคำถามนี้ได้ในทันที สังคมปัจจุบันซับซ้อนเกินกว่าที่จะบ่งบอกว่า สิ่งที่พบเห็นหรือรับรู้มาในทันทีนั้น เป็นความจริงเสมอไป บางทีความเชื่อมักจะมาก่อนความจริง และศรัทธามาก่อนปัญญา เพื่อสลัดภาพมายาและการล่อลวงออกไป จำเป็นต้องยึดหลักคติธรรมบางประการ และดูข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดขึ้นควบคู่กัน เป็นข้อเท็จจริงที่ได้ผ่านพบตลอดวันคืนอันยาวนาน

เมื่อนึกถึงข้อเท็จจริงและนึกถึงวันคืนอันยาวนาน ทำให้ผมนึกถึงผู้อาวุโสท่านหนึ่งที่ผมให้ความเคารพนับถืออย่างยิ่ง เขาเป็นชายสูงวัยที่มีเส้นผมเล็กละเอียดเป็นสีเงินยวงเต็มศีรษะ เป็นผู้อาวุโสที่ทำให้เหล่าผู้อาวุโสทุกลำดับชั้นในสังคม ต้องกลับกลายเป็นผู้เยาว์วัยอีกครั้ง เป็นความเยาว์วัยที่มีความหมายมากกว่าวัยวุฒิ เป็นความเยาว์วัยในความหมายที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นอีกมาก เป็นความสำเร็จในการก้าวผ่านกับดักแห่งการทดสอบความเป็นมนุษย์

ถึงแม้ว่าชายผู้นั้นจะสูงวัย แต่ไม่มีใครในสังคมกล้าเรียกขานเขาว่าเป็นชายชรา เพราะประกายตาของเขายังคงสุกสว่างสดใส ไม่ต่างจากคนหนุ่มสาวหรือผู้เยาว์วัยทั้งหลาย ความคิดอ่านของเขายังคงทันสมัยก้าวหน้ารู้เท่าทันทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบัน

แทบจะกล่าวได้ว่า กาลเวลาเกือบหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมา เขาได้อุทิศพลังชีวิตเกือบทั้งหมด ให้กับประชาสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน บางช่วงเวลาของชีวิต เขามีโอกาสโดดเด่นยืนอยู่แถวหน้าสุดของสังคมไทย ทำหน้าที่ผลักดันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการเมืองไทยอย่างเปิดเผย ทุกวันนี้ถึงเขาจะไม่ได้ยืนอยู่แถวหน้าสุด แต่ก็ยังคงติดตามเฝ้าดูผู้เยาว์วัยทั้งหลายทำการเปลี่ยนแปลงสังคมด้วยสองมือของพวกเขา ให้ความหวังใยต่อสังคมที่ถูกผู้เยาว์วัยเปลี่ยนแปลง และเมตตาหวังใยต่อตัวผู้เยาว์วัยทุกฝ่าย ที่อาจหาญเปลี่ยนแปลงสังคมนั้นด้วยตนเอง

ผู้อาวุโสท่านนี้ ถึงแม้ว่าจะได้รับความเคารพยกย่องจากคนทุกชนชั้นและทุกวัย เป็นปูชนียบุคคลที่เที่ยงแท้อย่างปราศจากข้อสงสัย แต่เขาก็กลับปล่อยวางทุกสิ่งที่ได้รับจากสังคม ยังคงรักษาวิถีแห่งความเป็นสามัญชนเสมอต้นเสมอปลาย ประพฤติตนสมถะและเรียบง่าย ไม่ได้วางตัวสูงส่งเหนือผู้เยาว์วัยทั้งหลาย ไม่ตัดสินผู้อื่นโดยยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลาง มีเมตตาธรรมอย่างเปี่ยมล้นกับคนทุกคน ให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่ายอย่างตั้งอกตั้งใจ กระทั่งปฏิบัติต่อผู้เยาว์วัยทั้งหลายเฉกเช่นสหยาบต่างวัย

ปฐนียบุคคล หรือบุคคลที่ควรให้ความเคารพนับถือ หากยึดถือศีลธรรมตามหลักอเทวนิยม ซึ่งเป็นแก่นแกนดั้งเดิมของพุทธศาสนา โดยเฉพาะในยุคหนึ่งพันปีแรกของการก่อกำเนิดศาสนาพุทธ มนุษย์ทุกคนไม่ได้เกิดมาสมบูรณ์พร้อม และไม่มีใครยิ่งใหญ่ได้ในทันที ต่างต้องใช้เวลาบำเพ็ญเพียรฝึกฝนปฏิบัติธรรม และประกอบกรรมดีอย่างต่อเนื่อง ความสมบูรณ์พร้อมและความยิ่งใหญ่ จึงค่อยๆ สั่งสมเพิ่มพูนขึ้น และเมื่อถึงจุดหนึ่งของเวลาที่เหมาะสม ก็จะก้าวกระโดดเปลี่ยนไปสู่การเป็นบุคคลที่ควรได้รับความเคารพนับถือ

แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับคติธรรมตามหลักอเทวนิยม ซึ่งเป็นแก่นแกนดั้งเดิมของศาสนาพราหมณ์ รวมทั้งได้ส่งอิทธิพลเจือปนเข้าไปในพุทธศาสนา ในยุคหนึ่งพันห้าร้อยปีหลัง มนุษย์ทุกคนจะถูกจัดชั้นวรรณะตั้งแต่แรกเกิด โดยการแบ่งแยกเป็นเทพ บริวารของเทพและสามัญชน มนุษย์บางส่วนที่ถูกจัดชั้นเป็นเทพและบริวารของเทพ ต่างเชื่อกันว่า พวกเขาถือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับความสมบูรณ์และความยิ่งใหญ่ในทันที ความเป็นปฐนียบุคคลตามหลักคติธรรมสายนี้ จึงเกิดมาพร้อมกับชาติตระกูล หรือได้มาพร้อมกับยศชั้นตำแหน่งหน้าที่ กระทั่งอาชีพการงาน

กฎแห่งอนิจจัง ตามหลักไตรลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ได้ทำให้ทุกสิ่งที่มีอยู่ในจักรวาลนี้ ไม่มีสิ่งใดที่เป็นปรมาตมัน หรือดำรงอยู่ชั่วนิรันดร์ ทุกสิ่งย่อมมีการเกิด การเสื่อมสลาย และการแตกดับ กระทั่งสิ่งที่ได้ครอบครองไว้แล้วนั้น ไม่ได้มั่นคงถาวรตลอดไป เช่นเดียวกันกับความเป็นปฐนียบุคคล ก็อาจเสื่อมทรุดตามกาลเวลา ดุจดั่งตะขุที่แตกสลาย โดยก้าวไม่ผ่านกับดักที่ใช้ทดสอบความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะทำหน้าที่ของมันอย่างเที่ยงธรรมและกับทุกคน

กับดักมนุษย์ที่ว่านี้คือ ความโกรธและความหลง ความลุ่มหลงในอำนาจ ผลประโยชน์ อิสตรีและความมีชื่อเสียง ความชื่นชมยินดีที่ได้รับการเคารพยกย่องนับถือ ความพึงพอใจในความสมบูรณ์พร้อมและความยิ่งใหญ่ กระทั่งพลัดหลงเข้าไปในโลกของเทวนิยม โดยสำคัญตนเองผิดว่าเป็นเทพหรือเป็นบริวารที่คอยรับใช้และปกป้องพวกเทพ เป็นผู้ที่อยู่เหนือกว่ามนุษย์

ธรรมดาสามัญ และถึงที่สุดก็คือ การยึดถือตนเองเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง

กาลเวลาจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างบุคลิกบุคคล และเป็นเงื่อนไขสำคัญในการทดสอบว่าแต่ละคนยังคงรักษาความเป็นบุคลิกบุคคลให้มั่นคงเที่ยงแท้ได้เพียงไร

ชะตาชีวิตที่ไม่เคยคาดคิด ได้ชักนำให้ผมได้มีโอกาสพบกับชายสูงวัยท่านนั้น คือ คุณหมอเสม พริ้งพวงแก้ว ครั้งแรกสุดที่ได้พานพบ เป็นวันก่อนที่ท่านจะครบรอบวันเกิดเก้าสิบปีเพียงไม่กี่วัน หลังจากนั้น การพบกันในครั้งต่อไป เป็นเรื่องของแรงดึงดูดที่มาจากเสน่ห์แห่งการประพடுத்தธรรมของท่าน เป็นความผูกพันและเกี่ยวพันกันทางความคิดของคนสองวัยและสองยุคสมัย ถึงแม้ว่าจะมีโอกาสพบท่านไม่บ่อยครั้งนัก เพียงปีละ ๒-๓ ครั้ง แต่ทุกครั้งที่ได้มีโอกาสพบกัน ท่านได้ช่วยชักนำให้เรียนรู้หลักคตินิยมต่างๆ มากมาย สิ่งนี้นับได้ว่า เป็นเรื่องหนึ่งที่ดีที่สุดของชีวิต

นอกจากการเป็นพุทธศาสนิกชนที่แตกฉานรอบรู้ในธรรมะอย่างลึกซึ้งตามวัยที่ได้ฝึกฝนปฏิบัติธรรมมายาวนาน ไม่น่าเชื่อว่าแนวคิดอื่นๆ ของท่านล้วนสวนทางกับวัย โดยแสดงออกอย่างโดดเด่นในความเป็นนักประชาธิปไตย แทนที่จะเป็นนักจารีตนิยมที่เป็นอยู่อย่างดาษดื่นสำหรับคนวัยนั้น ท่านเป็นนักประวัติศาสตร์ที่ลงทุนขุดค้นประวัติศาสตร์ไทย ถึงกับมีความเชื่อมั่นว่าสังคมประชาธิปไตยได้เคยถือกำเนิดและหยั่งรากลึกในผืนแผ่นดินแห่งนี้ โดยเฉพาะในยุคหนึ่งพันปีก่อนอาณาจักรล้านนา และเป็นผู้หนึ่งที่ไม่เคยลังเลที่จะเปล่งวาจา ประชาชนย่อมเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ในทุกครั้งที่มีโอกาส

คุณหมอเสม พริ้งพวงแก้ว ทำงานหนักตั้งแต่วัยหนุ่มจนถึงปัจจุบัน โดยทุ่มเททำงานด้านการแพทย์และสาธารณสุข เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน จิตใจของท่านนั้นเต็มเปี่ยมด้วยวิญญูณแห่งการรับใช้ประชาชนและมวลมนุษยชาติ สิ่งนี้จะเห็นเด่นชัดมากขึ้น เมื่อได้สัมผัสกับตัวตนที่แท้จริงอย่างใกล้ชิด บุคลิกภาพแสดงออกถึงความปิติสุข เป็นปิติสุขที่ได้จากการรัก

เพื่อนมนุษย์ รวมถึงการเคารพศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคน

ความเป็นสากลดำรงอยู่ในตัวท่านมากกว่าที่ทุกคนจะคาดคิด กิจกรรมการรณรงค์ดูบุญหรืออย่างต่อเนื่อง ได้ทำให้ไทยก้าวไปยืนอยู่แถวหน้าสุดของโลก จนกระทั่งวันหนึ่ง วันคล้ายวันเกิดของท่านและวันงดดูบุญทั่วโลก ได้กลายเป็นวันเดียวกัน มิตรสหายต่างวัยที่ท่านคบหาจากทั่วทุกมุมโลก ได้แบ่งปันความรู้และความคิดใหม่ๆ ให้กันและกัน และที่สำคัญยิ่งกว่านั้นคือ ความเป็นนักธรรมชาตินิยม เคารพในความสูงส่งของธรรมชาติ โดยเฉพาะวาทะที่สำคัญคือ *สิ่งใดที่ไม่ใช่ธรรมชาติ จะดีกว่าธรรมชาติไม่ได้เด็ดขาด*

การศึกษาอย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต (Life long learning) เป็นทั้งคตินิยมและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ไม่น่าเชื่อว่าในวัยที่อาวุโสเช่นนี้ ท่านยังคงค้นคว้าอ่านหนังสือแทบทุกวัน ติดตามเหตุการณ์และความรู้ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง กระทั่งรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ และเล็งเห็นผลกระทบและผลประโยชน์ของมหาอำนาจ อย่างไรก็ตาม ท่านยอมรับความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากโลกสมัยใหม่ แทนที่จะยึดติดกับความคิดแบบท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว กระทั่งไม่ปฏิเสธแนวคิดและวัฒนธรรมบางประการของคนรุ่นใหม่

เหนือสิ่งอื่นใดทั้งหมด เมตตากรุณาของท่านนั้นยังลึกลงสู่ส่วนลึกของวิญญาณ และไม่ถูกสิ้นคลอนจากเหตุการณ์ใดๆ ในขณะที่สังคมไทยกำลังขัดแย้งและแตกแยกกันอย่างหนัก ความแตกต่างในโครงสร้างพื้นฐานของทุกสิ่งในสังคม กำลังถูกขยายให้กลายเป็นปฏิบัติ และต้องกวาดล้างอีกฝ่ายให้สิ้นซาก จนกลายเป็นมหากาพย์แห่งการเมืองไทย ซึ่งปลายทางอาจนำไปสู่ความวิบัติและความรุนแรงที่ไม่รู้จักจบสิ้น รวมถึงการพังทลายอย่างราบคาบของทุกสถาบัน ท่านพยายามใช้เมตตากรุณาเหี่ยวรั้งทุกฝ่าย เพราะท่านเชื่อว่าแม้เมตตากรุณาเท่านั้นที่ค้ำจุนโลก และมีแต่เมตตากรุณาเท่านั้น ที่จะลดความเป็นปฏิบัติให้เหลือเพียงความแตกต่าง และดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมบนพื้นฐานของความหลากหลาย

ความเป็นคุณหมอสวม พริ้งพวงแก้ว ที่โดดเด่นที่สุด คงจะไม่มีเรื่องใดเกิน

หลักคตินิยมที่เกี่ยวกับความเป็นอนิจจัง การเป็นนักประวัติศาสตร์ที่เชื่อในการย่อตัวของวิถีแห่งประวัติศาสตร์ การเข้าถึงคตินิยมต่างๆ อย่างลึกซึ้ง การผ่านโลกมายาวนานและเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะการเคยยืนอยู่แถวหน้าสุดของสังคม หรือยืนอยู่กับศูนย์กลางของอำนาจในหลายยุคหลายสมัย ทำให้ท่านมีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เกี่ยวกับความเป็นอนิจจังของอำนาจ

ผมเรียนรู้จากท่าน และเรียนรู้จากผู้มีอำนาจคนอื่นๆ ว่า อำนาจและจิตวิญญาณเป็นของคู่กัน ยังมีอำนาจมากขึ้นเท่าไร จิตวิญญาณยิ่งจะต้องแข็งแกร่งเพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว เพราะจิตวิญญาณจะเป็นเครื่องมือที่ใช้เหนี่ยวรั้งไม่ให้อำนาจนั้นออกนอกกลุ่มออกทาง ซึ่งเป็นวิสัยธรรมชาติของตัวอำนาจเอง และจิตวิญญาณที่แข็งแกร่ง จะทำให้อำนาจนั้นกลายเป็นอำนาจ ที่ว่างเปล่าตามธรรมชาติ ไม่มีตัวตนจนต้องสนใจกับการรักษาอำนาจนั้นไว้แต่อย่างไร

ธรรมชาติของอำนาจเป็นสิ่งเสพติด เมื่อได้มาแล้วยากที่จะปล่อยวาง มีคุณสมบัติที่กัดกร่อนจิตวิญญาณของมนุษย์ให้ผุกร่อนและอ่อนแอ จิตวิญญาณที่อ่อนแอจะถูกอำนาจกัดกร่อนให้ผุพังอย่างรวดเร็ว แม้กระทั่งจิตวิญญาณที่เข้มแข็ง หากดำรงอยู่ในอำนาจยาวนานเกินไป ในที่สุดก็จะถูกกัดกร่อนให้ผุกร่อนได้เช่นกัน ถึงที่สุดแล้ว แทบจะไม่มีจิตวิญญาณใดที่ทนทานต่อการกัดกร่อนของอำนาจ เพราะนี่คือธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นอเทวนิยม และหลีกเลี่ยงไม่พ้นกฎแห่งอนิจจัง จิตวิญญาณที่สูญเสียความสามารถในการเหนี่ยวรั้งอำนาจไว้ จะทำให้อำนาจนั้นงอกเงยเพิ่มพูนขึ้นจนกลายเป็นเอกอำนาจ ต้องทำทุกวิถีทางเพื่อเฝ้ารักษาอำนาจนั้นให้คงอยู่ตลอดไป

ธรรมชาติของความเป็นอนิจจังแห่งอำนาจ ยังมีเรื่องที่น่าพิศวงงงงวยอำนาจเป็นดังเช่นเดียวกับชีวิต ธรรมชาติของอำนาจในแต่ละวัยนั้นแตกต่างกันอย่างมากมาย อำนาจส่วนใหญ่ในช่วงเริ่มต้น มักจะสวยสดงดงามเหมือนความงามของผู้เยาว์วัยและดอกไม้แรกผลิ เพราะอำนาจในช่วงเริ่มต้น

มักเจือปนด้วยความมั่งงามแห่งอุดมคติที่ฝันไป เป็นอุดมคติของเหล่าเสรีชนและนักต่อสู้ ที่เพิ่งจะได้ครอบครองอำนาจและผลประโยชน์ อีกทั้งจิตวิญญาณเพิ่งจะเริ่มต้นสัมผัสกับอำนาจ

อำนาจในช่วงปลายหรือตอนท้าย จิตวิญญาณที่คอยเหนี่ยวรั้งไม่ให้อำนาจนั้นออกนอกกลุ่มนอกรทาง ได้ถูกกั๊กกร่อนจนผู้ฟังและสูญเสียความสามารถในการเหนี่ยวรั้ง อำนาจในบั้นปลาย มักจะเป็นอำนาจที่ต้องดิ้นรนต่อสู้ทุกวิถีทาง เพื่อรักษาอำนาจเดิมนั้นไว้ให้คงอยู่ถาวรตลอดไป ยิ่งต่อสู้ดิ้นรนรักษาอำนาจเดิมมากเท่าไร ความชั่วร้ายต่างๆ ก็จะมีเพิ่มพูนมากขึ้น เพียงเพื่อบรรลุลความมุ่งหวัง ก็จะไม่สนใจกับวิธีการที่เลือกใช้ อำนาจในตอนท้ายจึงเป็นอำนาจที่มีหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัว เป็นหน้าตาที่แท้จริงของสิ่งที่ทนทุกขุทธรมาน ดิ้นรนหลีกเลี่ยงให้พ้นจากการสิ้นอายุขัย

ข้อสรุปของความเป็นนิจจังแห่งอำนาจ ที่ผมเรียนรู้จากท่านผู้อาวุโส คืออย่าได้ไว้ใจจิตวิญญาณของมนุษย์มากเกินไป หรือฝากความหวังไว้กับกลไกทางจิตวิญญาณของผู้ใดผู้หนึ่งมากเกินไป โดยหวังและเชื่อโดยบริสุทธิ์ใจว่าจิตวิญญาณของคณผู้นั้นจะเหนี่ยวรั้งไม่ให้เกิดการใช้อำนาจออกนอกกลุ่มนอกรทางไม่ว่าคณผู้นั้นจะอดอ้างตนเป็นเทพ เป็นผู้รับใช้และปกป้องเทพ เป็นคนดีมีคุณธรรมที่ไม่มีตำหนิ เป็นวีรบุรุษผู้กล้า หรือเป็นสามัญชนที่มีความดีความเลวคลุกเคล้ากัน เพราะในที่สุดแล้ว ยากที่จะมีจิตวิญญาณของมนุษย์คนใดๆ ที่สามารถต้านทานการกั๊กกร่อนจากอำนาจที่ได้ครอบครอง

ข้อสรุปอีกประการหนึ่งที่ได้เรียนรู้คือ อย่าให้ผู้ใดผู้หนึ่งอยู่ในอำนาจนานเกินไป แม้จะเชื่อว่าผู้นั้นเป็นคนดีที่มีคุณธรรมสูงส่ง เพราะทุกอย่างย่อมเสื่อมสลายได้ตามกาลเวลา อำนาจที่ครอบครองไว้นาน จะค่อยๆ กั๊กกร่อนจิตวิญญาณที่แข็งแกร่งให้ผู้กร่อนอย่างช้าๆ จนในที่สุดได้เปลี่ยนไปสู่จุดเสื่อมทรามโดยไม่รู้ตัว สิ่งที่น่าวิตกและเป็นอันตรายอย่างยิ่งคือ เป็นความเสื่อมทรามที่เกิดขึ้นภายใต้ภาวะที่ขาดการเฝ้าระวัง เพราะผู้คนยังหลงเชื่อว่าจิตวิญญาณของคณผู้นั้นเป็นเทพ เป็นปรมาตมัน ความผู้กร่อนและเสื่อมทราม

ไม่อาจเกิดขึ้นได้ นี่เป็นความเข้าใจผิดที่มาจากการถือคติเทวนิยมโดยแท้

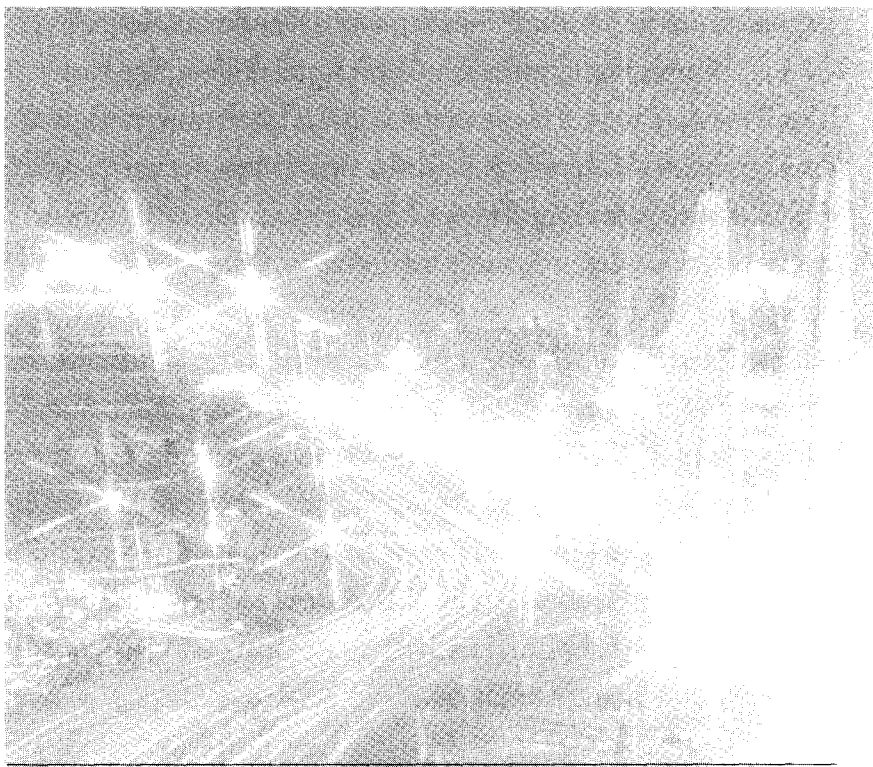
ในโลกของอเทวนิยมที่หลักหนีไม่พ้นกฎแห่งอนิจจัง ที่สุดของความ เป็นอนิจจังแห่งอำนาจ ยังคงต้องฝากความหวังไว้กับระบบการถ่วงดุลและ ตรวจสอบ ระบบการให้อำนาจผู้หนึ่งผู้ใดในเวลาจำกัด และฝากอำนาจที่แท้ จริงไว้กับประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งสามารถถอดถอนและเปลี่ยนแปลงผู้มีอำนาจ แทนที่จะฝากอำนาจไว้กับกลุ่มคนบางกลุ่ม หรือฝากไว้กับผู้หนึ่งผู้ใด

วิถีชีวิตเกือบหนึ่งร้อยปี ของคุณหมอเสม พริ้งพวงแก้ว ท่านยืนหยัดอยู่ท่ามกลางสามัญชน สองฝ่าเท้ายังคงสัมผัสกับก้อนดิน หินกรวดและต้นหญ้า แทนที่จะยืนอยู่บนพรมที่อ่อนนุ่มกลางวงล้อมของเหล่าผู้สูงศักดิ์ ผู้คนมากมายที่สับสนุ่นถวายยังคงไปมาหาสู่ท่าน แม้ในวัยใกล้หนึ่งร้อยปี ก็ยังมีผู้เยาว์วัย คนอื่นๆ คนแล้วคนเล่า เดินทางมาพบท่านเป็นครั้งแรกสุดของชีวิต เพียงเพื่อจะได้มีโอกาสมาเรียนรู้หลักคตินิยมจากประสบการณ์อันยาวนาน เรียนรู้จากแบบอย่างในการดำรงชีวิต เหมือนอย่างที่คุณเยาว์วัยคนนี้ เคยได้รับโอกาสนั้นเป็นครั้งแรก ในวัยที่ท่านครบรอบเก้าสิบปี

มองอนาคตกับพ่อเสม

๒ พฤษภาคม ๒๕๕๐

โลกปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ และเป็นโลกยุคไฟสทมิเดิร์น
จุดเด่นคือ การยอมรับความหลากหลายและมีการเปลี่ยนแปลง
อย่างรวดเร็ว ในด้านหนึ่งเป็นเรื่องน่ายินดีทั้งงบประมาณของประเทศ
ได้หันมาใช้ในการดูแลสุขภาพประชาชนในสัดส่วนที่สูงขึ้น
สิ่งที่วงการสาธารณสุขจะต้องพิจารณาอีก
จะต้องใช้เงินที่เพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ และอย่างมีคุณภาพ
"เพื่อประจักษ์สูงแห่งมหาชนชาวสยาม"

การปฏิรูประบบบริการสุขภาพครั้งสำคัญ

ในสังคมไทย

การปฏิรูประบบบริการสุขภาพครั้งสำคัญ ในสังคมไทย

นพ.วิชัย โชควิวัฒน์

เกริ่นนำ

ท่านอาจารย์เสม พริ้งพวงแก้ว มีบทบาทสำคัญในการปฏิรูประบบสุขภาพของประเทศไทยโดยตรงถึง ๓ ครั้ง ครั้งแรกในการบุกเบิกสร้างโรงพยาบาลในระดับจังหวัดในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่สองในการปฏิรูปโครงสร้างกระทรวงสาธารณสุข เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗-๑๘ และครั้งที่สามในการพัฒนาบริการสาธารณสุขระดับอำเภอและตำบล ทั้งสามครั้งเป็นการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ก่อผลดีให้แก่ประเทศชาติมากมาย โดยครั้งแรกนอกเหนือจากการก่อสร้างโรงพยาบาลในยุคที่ประเทศยังยากจนมาก ยังมีการจัดเตรียมกำลังคนอย่างเป็นระบบ โดยการจัดตั้งโรงเรียนพยาบาลขึ้นทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ที่สำคัญมีระบบการคัดเลือกคนมาเรียนอย่างชาญฉลาด ให้นักเรียนจากแต่ละจังหวัดสอบคัดเลือกมาเรียนแล้วกลับไปทำงานในจังหวัดของตน ทำให้สามารถรักษานุเคราะห์ไว้ในระบบได้อย่างดี ยิ่งตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิงกับระบบของมหาวิทยาลัยที่มุ่งคัดคนเก่งให้สอบแข่งขันกันเข้ามาเรียน หลังจากนั้นก็ไม่มีระบบที่จะกระจายบุคลากรออกไปอย่างได้ผล เกิดปัญหาขาดแคลนแพทย์ ทันตแพทย์ เวีรื่องมาจนทุกวันนี้ ทำให้บ้านเมืองมีสภาพ “ใหญ่ใหญ่ล้น ใ้น้อยบ่เต็ม” อยู่ตลอดเวลา

การปฏิรูปครั้งที่สอง เป็นการสร้างเอกภาพของหน่วยงานรับผิดชอบด้านการรักษาและป้องกัน ซึ่งแบ่งแยกกันมาอย่างยาวนาน ให้ผนวกรวม

ผมตั้งใจทบทวนเรื่องการปฏิรูประบบสาธารณสุขของประเทศ เพื่อเป็นเครื่อง
บูชาคุณท่านอาจารย์ แต่โดยที่ผมได้เคยทบทวนเรื่องนี้ไว้แล้ว โดยครอบคลุม
ช่วงเวลากว่าร้อยปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๑-๒๕๔๓ ในโอกาสนี้จึงใคร่ขอสรุป
เหตุการณ์ต่อจากนั้น จนถึงปัจจุบัน

เหตุการณ์สำคัญหลังปี ๒๕๔๓

หลังปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๐ แม้ช่วงระยะเวลาค่อนข้างสั้น
แค่ ๗ ปี แต่มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นหลายอย่าง ดังนี้

๑. เกิดองค์กรที่ถือเป็นนวัตกรรมที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญ
ในระบบสาธารณสุข ๔ องค์กร ได้แก่

(๑) สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ หรือ สสส. ตามพระราช-
บัญญัติกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งกำหนดให้เก็บ
ภาษีบุหรี่และสุราเพิ่มขึ้นร้อยละ ๒ แล้วตัดเข้ากองทุนสนับสนุนการสร้าง
เสริมสุขภาพเพื่อทำงานด้านสุขภาพตามวัตถุประสงค์ ๖ ประการ ได้แก่

๑) ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพในประชากร
ทุกวัยตามนโยบายสุขภาพแห่งชาติ

๒) สร้างความตระหนักเรื่องพฤติกรรมความเสี่ยงจากการ
บริโภคสุรา ยาสูบ หรือสารหรือสิ่งอื่นที่ทำลายสุขภาพและสร้างความเชื่อ
ในการสร้างเสริมสุขภาพแก่ประชาชนทุกระดับ

๓) สนับสนุนการรณรงค์ให้ลดบริโภคสุรา ยาสูบ หรือสาร
หรือสิ่งอื่นที่ทำลายสุขภาพ ตลอดจนให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลกฎหมายที่
เกี่ยวข้อง

๔) ศึกษาวิจัยหรือสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัย ฝึกอบรม
หรือดำเนินการให้มีการประชุมเกี่ยวกับการสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ

๕) พัฒนาความสามารถของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาพ โดยชุมชน หรือองค์กรเอกชน องค์กรสาธารณประโยชน์ ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ

๖) สนับสนุนการรณรงค์สร้างเสริมสุขภาพผ่านกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะที่เป็นสื่อเพื่อให้ประชาชนสร้างเสริมสุขภาพให้แข็งแรง ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และลดบริโภคสุรา ยาสูบ หรือสารหรือสิ่งอื่นที่ทำลายสุขภาพ

นับว่า สสส. เป็นนวัตกรรมสังคมที่สำคัญ อันพัฒนามาจากประสบการณ์ในต่างประเทศที่ได้มีเก็บบทเรียนมาโดยเฉพาะบุนีร์ มารณรงค์เรื่องบุนีร์ แต่ สสส. พัฒนาไปไกลกว่า คือ เก็บบทเรียนทั้งบุนีร์และเหล่า แล้วมาทำงานเรื่องสุขภาพโดยรวม ไม่จำกัดเฉพาะเรื่องบุนีร์ ทำให้เกิดผลดี ๒ ข้อ คือ (ก) ได้เงินกองทุนก้อนโตขึ้น เพราะภาษีจากเหล้ามีฐานภาษีกว้างกว่า (ข) ถ้ามุ่งรณรงค์เฉพาะเรื่องบุนีร์จะทำให้เกิดการลัคั่นในหมู่นักงานด้านสุขภาพ

ช่วงเวลาเพียง ๖ ปี นับแต่ก่อตั้ง นำขึ้นชมที่ สสส. ได้สร้างผลงานเด่นๆ มากมาย สามารถขยายผลเรื่องบุนีร์ได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถทำงานเชิงรุกเรื่องสุขภาพได้อย่างกว้างขวาง และเชื่อว่าในไม่ช้าประเทศไทยจะมีกฎหมายควบคุมการบริโภคสุราออกมาเป็นเครื่องมือทำให้เมืองไทยควบคุมอบายมุขชนิดนี้ได้อย่างได้ผลกว่าแต่ก่อนอย่างชัดเจน

(๒) รัฐบาลจากผลพวงของรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ. ๒๕๔๐ ได้ตัดสินใจประกาศและดำเนินนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๔ และได้ทุ่มเทแรงค์ให้ประชาชนมาใช้บริการอย่างกว้างขวาง ทำให้หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าปรากฏเป็นจริงโดยรวดเร็ว โดยมีกฎหมายออกมามากมายความมั่นคงของนโยบายดังกล่าวนี้ คือ พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติซึ่งกำหนดให้มีการตั้งสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติหรือ สปสช. ขึ้น แยกบทบาทหน้าที่ออกจากกระทรวงสาธารณสุข โดยให้ สปสช. ทำหน้าที่เป็นผู้ซื้อบริการ (Purchaser) และให้กระทรวงสาธารณสุข ตลอดจนโรงพยาบาลของรัฐนอกกระทรวงสาธารณสุข

ประเทศไทย ๒๕๕๖

และของเอกชน เป็นผู้จัดบริการ (Provider)

สปสช. โดยการสนับสนุนทางวิชาการอย่างเข้มแข็งจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข หรือ สวรส. และโดยประสบการณ์จากการจัดบริการด้านสุขภาพในระบบประกันสังคม ซึ่งเลือกใช้ระบบเหมาจ่ายรายหัวในการซื้อบริการ ทำให้รัฐบาลสามารถดำเนินนโยบายนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับการให้บริการในระบบสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการและพนักงานของรัฐ ซึ่งใช้ระบบจ่ายตามการบริการ (Fee-for-service)

เมื่อเริ่มต้นโครงการตอนต้นปี พ.ศ. ๒๕๔๕ รัฐบาลจัดสรรค่าใช้จ่ายรายหัวให้เพียง ๑,๒๐๕ บาท/คน/ปี ซึ่งเป็นตัวเลขที่ค่อนข้างต่ำมาก แต่โครงการก็สามารถดำเนินการมาได้ด้วยดี เพราะมีผู้รับผิดชอบที่เข้าใจ มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ และทุ่มเททำงานด้วยหัวใจอย่างแท้จริง ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ อัตราค่าเหมาจ่ายรายหัวในโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เพียง ๑,๘๘๙ บาท/คน/ปี ในขณะที่สวัสดิการข้าราชการ สูงกว่า ๑ หมื่นบาท/คน/ปี

(๓) รัฐบาลหลังการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ ได้ผลักดันร่างพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ จนมีผลบังคับใช้แล้วตั้งแต่วันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๐ พ.ร.บ.ฉบับนี้กำหนดให้มีสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ทำหน้าที่เรื่องนโยบายสาธารณสุขของประเทศ เชื่อว่ากฎหมายฉบับนี้และสำนักงานที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายนี้จะสามารถพัฒนานโยบายสุขภาพของประเทศให้เป็นนโยบายของประเทศอย่างแท้จริง ไม่จำกัดวงเฉพาะนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข และข้อสำคัญ สามารถมุ่งสู่การแก้ปัญหาของประเทศชาติและประชาชนได้อย่างตรงจุด และได้ผลอย่างแท้จริง

(๔) ภายในกระทรวงสาธารณสุขเองได้จัดตั้งสำนักงานภายในขึ้นภายใต้สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ชื่อ สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ (International Health Policy Program, Thailand หรือ IHPP) เป็นหน่วยงานภายใต้ร่มของ สวรส. เช่นเดียวกับที่ สสส. เคยเป็น ทำหน้าที่พัฒนาทั้ง

บุคลากรและองค์ความรู้เรื่องสุขภาพ ทั้งระดับประเทศและระดับนานาชาติ ให้มีความรู้จริงและมีความเชี่ยวชาญจริง เพื่อให้สามารถสนับสนุนการแก้ปัญหาสาธารณสุขของประเทศและผลักดันนโยบายสาธารณสุขระหว่างประเทศได้อย่างมีคุณภาพ ทันเหตุการณ์ และทันโลกในยุคโลกาภิวัตน์อย่างแท้จริง

๒. มีการปฏิรูปโครงสร้างของกระทรวงสาธารณสุขตามการปฏิรูปโครงสร้างระบบราชการครั้งใหญ่เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๔๕ ทำให้เกิดกรมใหม่ ๒ กรม คือ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ และกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก แต่เพราะนโยบายการปฏิรูปข้อหนึ่งคือการไม่เพิ่มจำนวนบุคลากร เมื่อเกิดอริบทใหม่ขึ้น ๒ ตำแหน่ง จึงมีการปรับลดตำแหน่งรองปลัดกระทรวงลงจาก ๖ ตำแหน่งเหลือเพียง ๔ ตำแหน่ง มีการย้ายสังกัดของกองต่างๆ ภายในกระทรวง ทำให้กรมควบคุมโรคติดต่อมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบมากขึ้น ครอบคลุมภารกิจเรื่องโรคไม่ติดต่อด้วย จึงมีการเปลี่ยนชื่อเป็นกรมควบคุมโรค มีความพยายามจัดรูปการบริการแบบใหม่ให้รองปลัดกระทรวง ๓ คน ทำหน้าที่เสมือนปลัดกระทรวงของกลุ่มภารกิจ ดูแลกรมซึ่งมีจัดกลุ่มเป็น ๓ กลุ่ม แต่ระบบดังกล่าวนี้ขาดการศึกษาและพัฒนาอย่างเป็นระบบ ทำให้ล้มเหลว และรองปลัดที่เหลือเพียงคนเดียวต้องทำหน้าที่ดูแลด้านบริหารซึ่งแต่เดิมกระจายกันไปในหมู่รองปลัดกระทรวงทั้ง ๖ คน ทำให้เกิดปัญหาตามมามากมายจากภาระงานมากเกินไป ส่วนกรมสนับสนุนบริการสุขภาพที่ควรทำหน้าที่สนับสนุนบริการโดยเฉพาะในส่วนภูมิภาคทั้ง ๗๕ จังหวัดได้ดีขึ้น กลับไม่สามารถทำได้ เพราะมีกรมดังกล่าวมีสถานภาพเป็นกรมวิชาการ แต่อำนาจบริหารสั่งการยังอยู่กับสำนักงานปลัดกระทรวง กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ จึงแทนที่จะแบ่งเบาภาระงานของสำนักงานปลัดกระทรวงไปบริหารได้อย่างคล่องตัวขึ้น กลับสร้างภาระ เพราะทำให้เกิดขั้นตอนมากขึ้น เนื่องจากเมื่อต้องการการวินิจฉัยสั่งการก็ต้องเสนอให้สำนักงานปลัดกระทรวงเป็นผู้พิจารณา

ที่สำคัญงานเรื่องยาเสพติด ก็ยังแยกกันอยู่ในกรมการแพทย์และกรมสุขภาพจิต ซึ่งต่างก็มีทฤษฎีและแนวทางการดำเนินงานของตนเอง

แตกต่างกัน

๓. หลังจากการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจจากภาวะวิกฤตเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประกอบกับปัญหาความรุนแรงในตะวันออกเฉียงเหนือ หลังเหตุการณ์ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๔ และประธานาธิบดีบุช ตัดสินใจทำสงครามรุกรานอิรัก ทำให้ธุรกิจโรงพยาบาลเอกชนกลับเฟื่องฟูขึ้น มีชาวต่างประเทศเข้ามาใช้บริการปีละกว่า ๒ ล้านคน ทำให้เกิดปัญหาสมองไหลจากชนบทสู่เมือง และจากภาครัฐสู่ภาคเอกชนรุนแรงขึ้นอีก

ได้มีความพยายามแก้ปัญหาระยะยาว โดยกำหนดให้มีการผลิตแพทย์เป็น ๓ ระบบ ระบบที่ ๑ เป็นระบบเดิม ซึ่งส่วนใหญ่จะตอบสนองความต้องการภาครัฐและเมืองใหญ่ กำหนดอัตราค่าปรับ และระยะเวลาขาดเงินทุนเท่าเดิม ระบบที่ ๒ มุ่งแก้ปัญหาให้โรงพยาบาลศูนย์โรงพยาบาลทั่วไป กำหนดให้มีการคัดเลือกนักศึกษาจากระดับจังหวัดแบบเดียวกับทุนแพทย์ชนบทเดิม โดยกำหนดอัตราค่าปรับ และระยะเวลาขาดเงินทุนเหมือนเดิม และระบบที่ ๓ มุ่งแก้ปัญหาขาดแคลนแพทย์ในระดับอำเภอ กำหนดให้คัดเลือกนักศึกษาจากระดับอำเภอ ตามโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งแพทย์ (One District One Doctor หรือ ODOD อัตราขาดเงินทุนเพิ่มเป็น ๒ ล้านบาท และ ระยะเวลาขาดเงินทุนเพิ่มเป็น ๑๒ ปี

โครงการดังกล่าวนี้ ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีตั้งแต่ก่อนรัฐประหาร ๑๙ กันยายน ๒๕๕๙ น่าเชื่อว่าจะสามารถแก้ปัญหาขาดแคลนแพทย์โดยเฉพาะในชนบทได้ในระยะยาว

๔. ผลจากนโยบายและการบริหารที่ผิดพลาดอย่างร้ายแรงของรัฐบาล ทั้งนโยบายอุ้มฆ่า และการยุบหน่วยงานอย่าง ศอ.บต. และ พ.ต.ท.๔๓ ทำให้เหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ทวีขึ้นเป็นลำดับ นำยินดีที่ขวัญกำลังใจโดยรวมของแพทย์ พยาบาล และเจ้าหน้าที่อื่นๆ ในสายงานสาธารณสุข ยังอยู่ในเกณฑ์ดี และสามารถให้บริการแก่ผู้บาดเจ็บได้อย่างมีคุณภาพ ทั้งในหน่วยงานสังกัดกระทรวงสาธารณสุข มหาวิทยาลัย และหน่วยงานอื่นๆ

๕. ช่วงที่ผ่านมา มีการระบาดของโรคอุบัติใหม่ที่ร้ายแรง ๒ โรค คือ โรคซาร์ส และไข้หวัดนก ซึ่งเป็นโรคติดต่อจากสัตว์สู่คน (Zoonosis) ทั้งคู่โรคแรก สามารถควบคุมได้อย่างรวดเร็ว สาเหตุทั้งจากธรรมชาติของโรคเอง ที่เชื่อว่าเป็นโรคติดต่อจากสัตว์ป่า และจากการควบคุมอย่างเข้มแข็ง รวดเร็ว และเฉียบขาดโดยองค์การอนามัยโลกเป็นผู้นำ สำหรับโรคที่สองคือ ไข้หวัดนก ติดต่อจากสัตว์บ้าน ซึ่งติดต่อได้ทั้งจากสัตว์ป่าและสัตว์บ้านด้วยตนเอง ทำให้ควบคุมได้ยาก ประกอบกับนโยบายที่มุ่งเน้นเรื่องเศรษฐกิจมากกว่าเรื่องสุขภาพ และความปลอดภัยของประชาชนอย่างแท้จริง ทำให้มีการห้ามใช้วัคซีนในสัตว์ แต่เชื่อว่าการลักลอบใช้อย่างกว้างขวาง กระทบต่อประสิทธิภาพของการควบคุมและป้องกันโรคโดยตรง

เชื่อกันว่าจะมีการระบาดใหญ่ของไข้หวัดใหญ่ในคน ในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า น่ายินดีที่รัฐบาลที่แล้ว มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติเพื่อป้องกันและแก้ปัญหา และรัฐบาลปัจจุบันได้ตัดสินใจใช้งบประมาณก่อสร้างโรงงานผลิตวัคซีนไข้หวัดใหญ่ที่ระบาดตามฤดูกาลและที่จะระบาดใหญ่แล้ว เพราะหากไม่ตัดสินใจวันนี้ เมื่อเกิดการระบาดใหญ่เกิดขึ้นจริงจะไม่สามารถหาวัคซีนได้จากที่ไหนๆ เนื่องจากแต่ละประเทศที่สามารถผลิตได้ ต่างก็จะหวงไว้ให้ประชาชนในประเทศของตนเอง

๖. ช่วงที่ผ่านมา มีสภาวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุขเกิดขึ้น ๒ สภา คือ สภาเทคนิคการแพทย์ และสภากายภาพบำบัด ในด้านหนึ่งนับว่าน่ายินดี ที่บุคลากรในวิชาชีพแขนงต่างๆ มีความเข้มแข็งจนสามารถสร้างสภาวิชาชีพขึ้นดูแลกันเอง ในอีกด้านหนึ่งก็ต้องระมัดระวังมิให้สภาวิชาชีพทำหน้าที่ปกป้องบุคลากรในแขนงของตน จนเกิดการหวงอาชีพหรือละเลยการปกป้องคุ้มครองประชาชนซึ่งเป็นพันธกิจหลักของสภาวิชาชีพ ดังสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงที่เกิดขึ้นในแพทยสภาในช่วงหลายปีมานี้

ข้อเสนอเพื่อการปฏิรูป

จากสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สมควรมีการปฏิรูปในเรื่องต่างๆ ดังนี้

๑. ควรแก้ปัญหาจากการปฏิรูปครั้งที่แล้ว ซึ่งทำอย่างไม่เป็นระบบ ไม่มีการศึกษาวิจัยและวิเคราะห์กันอย่างมีหลักการโดยแท้จริง โดยควรมีการปฏิรูปโครงสร้างของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อให้สามารถแก้ปัญหาปัจจุบันและอนาคตได้ด้วยดีดังนี้

(๑) ควรยุบกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กลับเข้าไปอยู่ในสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขตามเดิม เพื่อให้สามารถสนับสนุนการบริการสุขภาพได้อย่างแท้จริง ทั้งด้านการบริหารและวิชาการ

(๒) งานด้านการประกอบโรคศิลปะ และสถานพยาบาลควรยกฐานะขึ้นเป็นกรมในรูปแบบเดียวกับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เพราะปัจจุบันสถานพยาบาลภาคเอกชนขยายตัวกว่าแต่ก่อนอย่างมาก และมีปัญหาเพิ่มขึ้นทั้งขนาดและความยุ่งยากซับซ้อน หน่วยงานระดับกองไม่สามารถรับภาระได้

(๓) หน่วยงานส่วนกลางที่ควรให้ออกนอกกระบบโดยเร็ว เพื่อให้สามารถรับภาระงานได้อย่างมีประสิทธิภาพคือ ศูนย์เฝ้าระวัง และสถาบันพระบรมราชชนก

(๔) ควรสร้างเอกภาพงานเรื่องยาเสพติด ทั้งโครงสร้างหน่วยงาน และแนวทางดำเนินงาน

(๕) หน่วยงานส่วนภูมิภาคที่ควรพิจารณาให้ออกนอกกระบบคือ สถานบริการต่างๆ เพื่อให้สามารถพัฒนาบริการได้อย่างโรงพยาบาลบ้านแพ้ว

๒. ในด้านระบบบริการและสภาวิชาชีพ ควรมีการปฏิรูป ดังนี้

(๑) ควรเร่งรัดการออกกฎหมายชัดเจนให้ผู้เสียหายจากการรับบริการโดยเร็ว เพื่อช่วยเหลือเยียวยาผู้เดือดร้อน และลดปัญหาการฟ้องร้องคดีทางศาล

(๒) ควรปฏิรูปโครงสร้างสภาวิชาชีพ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสภาวิชาชีพโดยตรง เพื่อลดอิทธิพลครอบงำของธุรกิจ และมุ่งปกป้องคุ้มครองสวัสดิภาพของประชาชนมากขึ้น

(๓) ควรปฏิรูปกองทุนหลักในระบบประกันสุขภาพ ได้แก่ สวัสดิการข้าราชการฯ ประกันสังคม และหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เพื่อให้มีความเป็นธรรม และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

บทสรุป

โลกปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ และเป็นโลกยุคโพสต์โมเดิร์น จุดเด่นคือ การยอมรับความหลากหลายและมีการเปลี่ยนแปลงโดยรวดเร็ว หลังปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เพียง ๗ ปี มีการเปลี่ยนแปลงสำคัญๆ เกิดขึ้นหลายประการ ก่อผลกระทบที่สำคัญ คือ งบประมาณโดยรวมของภาคสาธารณสุขเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน จากเพียงร้อยละ ๔ ในช่วงทศวรรษ ๑๙๙๐ เป็นร้อยละ ๗ ในช่วงทศวรรษ ๑๙๙๐ และปัจจุบันสูงถึงร้อยละ ๑๑ ในด้านหนึ่งเป็นเรื่องน่ายินดีที่งบประมาณของประเทศได้นำมาใช้ในการดูแลสุขภาพประชาชนในสัดส่วนที่สูงขึ้น ในอีกด้านหนึ่งงบประมาณของประเทศในด้านอื่นย่อมต้องลดลงส่วนลง สิ่งที่ต้องการสาธารณสุขจะต้องพิจารณาคือ จะต้องใช้เงินที่เพิ่มขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ และอย่างมีคุณภาพ “เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” สมตามพระปฐมบรมราชโองการแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยแท้จริง

อีกสี่ปี ท่านอาจารย์เสมก็จะอายุครบร้อยปี ขอให้พวกเรามุ่งมั่นเพื่อให้เกิดการปฏิรูปเพื่อประชาชนอย่างแท้จริงโดยตั้งเป้าให้บรรลุความสำเร็จในสี่ปีข้างหน้านี้เทอญ

การปฏิรูประบบบริการสุขภาพครั้งสำคัญใน สังคมไทย ระหว่างปี ๒๕๓๑-๒๕๔๓

นพ.วิชัย โชควิวัฒน์

บทนำ

การปฏิรูปโครงสร้างการบริหารของกระทรวงสาธารณสุข เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ นับเป็นการปฏิรูประบบบริการสุขภาพครั้งสำคัญในสังคมไทย เพราะสามารถรวมงานด้านการป้องกันและการรักษาพยาบาลเข้าด้วยกัน เป็นผลสำเร็จ ทำให้เกิดเอกภาพของหน่วยงานทั้งในระดับส่วนกลางและระดับ จังหวัด ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญให้เกิดความสำเร็จในการพัฒนางานสาธารณสุข สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามการปฏิรูปครั้งนั้น ก็มีใช้การปฏิรูประบบ บริการสุขภาพครั้งสำคัญครั้งเดียวในสังคมไทย

เพื่อเป็นบทเรียนสำหรับการปฏิรูประบบสุขภาพในปัจจุบัน บทความ นี้ จะได้พยายามทบทวนการปฏิรูปครั้งสำคัญในอดีต ตั้งแต่ปี ๒๕๓๑ ถึงปัจจุบัน โดยอาศัยการทบทวนวรรณกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และจะทบทวน ใน ๓ ประเด็นหลักคือ

- สรุปเหตุการณ์โดยสังเขป
- สรุปผลกระทบ
- วิเคราะห์เหตุปัจจัยของความสำเร็จและ/หรือความล้มเหลว

อนึ่งแม้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕ จะให้ความหมายของการปฏิรูปว่าเป็นการ “ปรับปรุงให้สมควร” แต่โดยทั่วไป

การปฏิรูปย่อมหมายถึงการ “เปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่”^๑ ต่างจาก “การพัฒนา” ซึ่งมักมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป อย่างไรก็ตาม บางครั้งอาจแยกยากว่าการเปลี่ยนแปลงขนาดไหนที่เข้าขั้นการปฏิรูปหรือเป็นเพียงการพัฒนา ในบางกรณีจึงต้องตัดสินอย่างอัตวิสัย

เพื่อประโยชน์แก่การศึกษา คำว่า “การปฏิรูป” ในบริบทของบทความนี้จะครอบคลุมความหมายในลักษณะกว้าง

๑. กำเนิดศิริราช : การปฏิรูปการจัดบริการสุขภาพยุคแรก

เหตุการณ์โดยสังเขป^{๒-๔}

- การก่อตั้งโรงพยาบาลศิริราช โดยเปิดให้บริการเมื่อ ๒๖ เมษายน ๒๔๓๑ และเปิดเป็นทางการเมื่อ ๒๕ ธันวาคม ๒๔๓๑
- โรงเรียนแพทยากร โรงเรียนแพทย์แห่งแรกในประเทศไทย เปิดเมื่อ พฤษภาคม ๒๔๓๒ ทำการสอนวิชาแพทย์อย่างจริงจังควบคู่กับการแพทย์แผนโบราณของไทย
- เปิดโรงพยาบาลอื่นๆ ได้แก่ โรงพยาบาลคนเสียจริต (๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๒) ปัจจุบันคือ โรงพยาบาลสมเด็จพระยา โรงพยาบาลนุรพา (ล้มเลิกไปแล้ว) โรงพยาบาลเทพศิรินทร์ (ล้มเลิกไปแล้ว) โรงพยาบาลหญิงหาเงิน (พ.ศ. ๒๔๔๐) ปัจจุบันคือ โรงพยาบาลกลาง โรงพยาบาลบางรัก (พ.ศ. ๒๔๕๖) ปัจจุบันคือ โรงพยาบาลเลิดสิน
- ตั้งกรมพยาบาล เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๔๓๑ เพื่อบริหารกิจการของโรงพยาบาลและอื่นๆ

ผลกระทบ

- เดิมเมื่อเกิดโรคระบาด จึงจะมีการตั้งโรงพยาบาลชั่วคราวขึ้น เรียกว่า โรงพยาบาลเอกเทศ เมื่อโรคสงบก็ล้มเลิก ดังปี พ.ศ. ๒๔๒๔ เกิดอหิวาตกโรคระบาดใหญ่ มีการตั้งโรงพยาบาลเอกเทศขึ้น ๔๘ แห่งตามท้องที่ต่างๆ

ประเทศไทยยุคใหม่ พ.ศ.

ในกรุงเทพฯ จากนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระดำริให้สร้างโรงพยาบาลถาวรขึ้น นับเป็นโรงพยาบาลหลวงแห่งแรกในประเทศไทย (โรงพยาบาลถาวรแห่งแรกของประเทศเป็นของมิชชันนารี สร้างที่เพชรบุรี เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๓ ก่อนตั้งโรงพยาบาลศิริราช ๘ ปี)

- เป็นการรับวิชาการแพทย์แผนตะวันตกเข้ามาอย่างเป็นทางการ และอย่างเป็นทางการ มี การตั้งโรงเรียนแพทย์อย่างฝรั่งขึ้นด้วย

- ระยะเวลาประชาชนไม่นิยมไปรับบริการในโรงพยาบาล แม้จะประกาศว่า คนไข้ไม่ต้อง “เสียค่าขวัญข้าว ค่ายาใดๆ ก็ตาม” มีคนไข้บางรายเพียบหนักแล้วลองไปรักษาก็เกินกว่าจะช่วยได้ ไปนำพวงขอกทานที่มีแผลเรื้อรังนั่งขอกทานอยู่บริเวณสะพานหันและที่อื่นๆ มารักษา ก็ไม่ได้รับความร่วมมือ เพราะคนไข้กลัวแผลหายแล้วจะขอกทานไม่ได้ แต่กรรมกรก็ได้ทอดยได้หาคนไข้ที่พอจะรักษาหายมารักษาในโรงพยาบาล บ่าวไพร่ของตนเมื่อเจ็บป่วยก็ให้ไปขอกทานหรือเข้ารักษาในโรงพยาบาล ในไม่ช้าก็หายกลับบ้านได้ ต่อมาจึงมีผู้นิยมไปรับการรักษามากขึ้นเป็นลำดับ

วิเคราะห์เหตุปัจจัย

- เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยโดยครั้งแรกทรงมอบหมายให้พระยาอินทราบดีสี่หราชรองเมือง (เนียม) เจ้ากรมกองตระเวนไปดูแบบอย่างคุกและโรงพยาบาลที่สิงคโปร์ เพื่อนำแบบอย่างมาสร้างในกรุงเทพฯ บ้าง แต่ได้ปรับปรุงเรื่องของคุกเท่านั้น ต่อมาทรงเสด็จประพาสสิงคโปร์ อินโดนีเซีย และอินเดีย เมื่อเสด็จกลับแล้วจึงได้ทรงพระราชดำริในการตั้งโรงพยาบาลขึ้น

- ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ของพระองค์เองและของเจ้าฟ้าชายศิริราช กกุณภณท์ ซึ่งทิวคงคด้วยพระโรคบิดเมื่อพระชนมายุได้เพียง ๑ ปี ๘ เดือน โดยทรง “ปรึกษากับแม่เล็กเสาวภาผ่องศรี มีความชื่นชมในการที่จะสงเคราะห์แก่คนที่ลำบากด้วยป่วยไข้ด้วย ยอมยกทรัพย์สมบัติของลูกที่ตายให้เป็นส่วนในการทำโรงพยาบาลนี้เป็นต้นทุน”

ยังมีบุคคลสำคัญอื่นร่วมในงานนี้ด้วย ที่สำคัญคือ ในปี พ.ศ. ๒๔๓๐ ขณะกำลังดำเนินงานก่อสร้างโรงพยาบาลอยู่นั้น สมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียแห่งอังกฤษ ทรงครองราชย์ครบ ๕๐ ปี ชาวอังกฤษในกรุงเทพฯ เวลานั้นได้เรียกริเงินบริจาคได้ ๘๐๐ บาท กรรมการสร้างโรงพยาบาลให้ใช้เงินกองทุนสร้างโรงพยาบาลสมทบอีก ๑,๖๐๐ บาท สร้างตึก “วิกตอเรีย” ขึ้น^๕ ในปีเดียวกันพระอัครชายาเธอพระองค์เจ้าเสาวภาคนารีรัตน์ทรงประชวร มีพระประสงค์จะประทานเงินช่วยโรงพยาบาล ๒,๕๐๐ บาท ครั้นสิ้นพระชนม์แล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานเพิ่มจนครบ ๗,๒๐๐ บาท สร้างตึก “เสาวภาค” ขึ้นเป็นตึกคนไข้พิเศษ^๖

■ นอกจากคนไข้ทั่วไปแล้ว ความนิยมไปคลอดในโรงพยาบาลก็มีน้อย สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถทรงอนุญาตให้กรมพยาบาลอ้างกระแสรับสั่ง ชี้แจงแก่คนที่จะคลอดลูกในโรงพยาบาลว่าทรงเคยผทมเพลิง (อยู่ไฟ) มาก่อนแล้ว ทรงเปลี่ยนมาใช้วิธีพยาบาลแบบใหม่ ทรงสบายกว่าแต่ก่อนมาก และไม่มีอันตรายใดๆ และทรงตั้งรางวัลให้คนที่ทำตามที่ทรงแนะนำโดยพระราชทานเงินทำขวัญลูกที่คลอดใหม่คนละ ๔ บาท แต่นั่นมาก็เริ่มมีคนสมัครคลอดโดยวิธีใหม่มากขึ้น และให้เลิกอยู่ไฟในโรงพยาบาลในเวลาต่อมา^๗

■ เมื่อสร้างโรงพยาบาลเสร็จและมีการก่อตั้งโรงพยาบาลแห่งอื่นๆ ด้วย ได้มีการจัดระบบบริหารโดยตั้งกรมพยาบาลขึ้น มีอธิบดีพระองค์แรกคือพระบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าศรีเสาวภาค “ได้ทรงประทับอยู่ในโรงพยาบาลเหมือนกับถือเอาว่าเป็นวังของท่านที่เดียว ประทับอยู่ที่โรงพยาบาล ประชวร และสิ้นพระชนม์อยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช ตั้งแต่นั้นมาผู้คนค่อยนับถือขึ้นว่าเจ้านายท่านยังเสด็จไปรักษาและสิ้นพระชนม์ ชีวิตท่านมิยิ่งกว่าเราราษฎรทั้งหลายหรือ?”^๘

๒. ๒๔๕๗ จุดเริ่มต้นความปราชัยของการแพทย์แผนไทย

เหตุการณ์โดยสังเขป

■ พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงทำนุบำรุงการแพทย์แผนไทย^๑

- พ.ศ. ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงปฏิสังขรณ์วัดโพธาราม ยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก เปลี่ยนชื่อเป็นวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาส ทรงให้ทำศาลาราย...ตั้งตำรายาและฤๅษีคัดตนไว้เป็นทาน

ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงมีพระราชดำริว่า “ทุกวันนี้คัมภีร์แพทย์ ณ โรงพระโสตถเสื่อมสูญไป มิได้เป็นเรื่องต้นเรื่องปลาย อนึ่งเหล่าแพทย์ผู้เฒ่าที่ชำนาญในลักษณะโรคและสรรพคุณยาที่มีอยู่น้อยยากที่กุลบุตรจักเล่าเรียนให้ชัดเจนได้” เพื่อประโยชน์แก่สมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎร์ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระพงศนรินทรราชินิกุล พระโอรสของพระเจ้าตากสินซึ่งเวลานั้นรับราชการอยู่กรมหมอเป็นผู้สืบเสาะหาตำรายาลักษณะโรคทั้งหลายจากพระราชาคณะ ข้าราชการ ตลอดจนจนราษฎร ผู้ใดมีตำราดีขอให้จดมาถวาย ครั้งนั้นมีผู้จดตำรายาถวายเป็นจำนวนมากหลายฉบับด้วยกัน หมอหลวงได้ตรวจสอบและจดลงเป็นตำรา

- พ.ศ. ๒๓๖๓ พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ทรงปฏิสังขรณ์วัดจอมทอง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระราชทานนามว่าวัดราชโอรสาราม (เรียกกันทั่วไปว่า วัดราชโอรส) ทรงให้จารึกตำรายาตำราหมอนวดและตำราวางปลิงในแผ่นหิน ติดอยู่ตามกำแพงแก้วของพระวิหารและโบสถ์ และเมื่อทรงเสวยราชสมบัติในปี พ.ศ. ๒๓๖๗ ทรงให้บูรณะวัดนี้อีกครั้งหนึ่ง และได้จารึกตำรายาร่วมร้อยขนาน ไว้ในแผ่นศิลาฝังไว้ตามเสาระเบียงพระวิหารพระพุทธไสยาสน์

- ในปี ๒๓๗๔ เมื่อทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ “จึงมีภาระราชประสงค์พิเศษอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจะให้เป็นที่แหล่งเล่าเรียนความรู้ของมหาชนไม่

เลือกชั้นบรรดาศักดิ์” ได้จารึกเขียนภาพและมีรูปปั้นรวบรวมตำรายา ตำราหมอนวดพร้อมรูป ๓๐ คู่ วิชาเภสัชสมุนไพร รูปปั้นท่าฤๅษีตัดตน ๘๐ ท่า แผ่นจารึกบอกสมุฏฐานของโรค วิธีรักษาเด็กและผู้ใหญ่ให้พระยาบำเรอราชแพทย์เป็นหัวหน้าสืบหาตำรามาตรวจแก้แล้วจารึกบนแผ่นหินอ่อนประดับบนเส้าและผนังตามศาลาราย นอกจากนี้ยังปลูกต้นไม้ไว้ทำยาด้วยคือ ต้นสมอไทย

- รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการวาดภาพฤๅษีตัดตนเป็นจิตรกรรมฝาผนังไว้ ณ ศาลาโถง วัดมัทธิมาวาส (วัดกลาง) อำเภอเมืองสงขลา มี ๔๐ ภาพ แต่ละท่ามีโคลงสี่สุภาพประกอบ เนื้อความเข้าใจว่าคงคัดลอกไปจากวัดพระเชตุพนฯ

- พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยในตำรับและคัมภีร์แพทย์แผนโบราณ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมแพทย์หลวงให้นำคัมภีร์ต่างๆ มาตรวจสอบ ชำระให้ถูกต้อง และได้แปลคัดลอกใหม่จากภาษาขอม มคธ เป็นภาษาไทย จดลงสมุดข่อย เก็บไว้ในคลังพระตำราหลวงข้างพระที่นั่งในสำนักของกรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ ได้ทรงฟื้นฟูและสนับสนุนการแพทย์แผนโบราณอย่างมาก

ในโรงพยาบาลศิริราชมีการรักษาทั้งทางการแพทย์แผนดั้งเดิมและแผนตะวันตก ในโรงเรียนแพทยากรมีการสอนวิชาแพทย์ทั้งสองแขนงควบคู่กัน

■ พ.ศ. ๒๔๔๗ เลิกการรักษาโดยแพทย์แผนโบราณในโรงพยาบาลศิริราช^{๑๐}

■ ๑๓ เมษายน ๒๔๕๘ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาชัยนาทนเรนทร ขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งเป็น มหาอำนาตย์ตรี พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นไชยนาทนเรนทร ผู้ช่วยปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ ได้รับพระบรมราชโองการแต่งตั้งเป็นผู้บังคับบัญชาโรงเรียนราชแพทยาลัย หลังจากนั้นไม่นาน ก็ทรงเลิกการสอนวิชาแพทย์แผนโบราณในศิริราช ด้วยทรงพระดำริเห็นว่า “การสอนวิชาแพทย์ตามแบบไทยนั้นไม่เข้ากันกับแบบฝรั่ง ทำให้

นักเรียนมีเงินและเสียเวลาไปเปล่าๆ เอาเวลามาเพิ่มใช้ในการเรียนวิชาแพทย์แผนปัจจุบันดีกว่า....จึงได้เลิกการสอนวิชาแพทย์อย่างไทยเสียทีเดียว”^{๑๑}

การสอนวิชาแพทย์อย่างไทยในศิริราช จึงเลิกไปหลายปี ก่อนที่มูลนิธิโรคคี้เฟลเลอร์จะเข้ามาปรับปรุงการศึกษาแพทยศาสตร์ในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๖๖-๒๔๗๘^{๑๒-๑๓}

■ พระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. ๒๔๗๙ มีผลหยุดยั้งการพัฒนาการแพทย์แผนโบราณ เพราะกำหนดคำนิยามของการประกอบโรคศิลปะแผนโบราณว่า หมายถึง การประกอบโรคศิลปะ “ซึ่งอาศัยความรู้จากตำราหรือการเรียนสืบต่อกันมา **อันมิใช่การศึกษาตามหลักวิทยาศาสตร์**”

■ คณะกรรมการแห่งชาติด้านยาออกประกาศฉบับที่ ๑/๒๕๕๓ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ (บัญชียาจากสมุนไพร) ลงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ บรรจุยาสมุนไพร ๙ ชนิด เข้าไว้ในบัญชียาหลักแห่งชาติ โดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มยาจากสมุนไพรที่มีการใช้ตามองค์ความรู้ดั้งเดิม ๓ ชนิด และกลุ่มยาสมุนไพรที่มีการพัฒนา ๖ ชนิด

ผลกระทบ

■ การแพทย์แผนไทยซึ่งมีพื้นฐานไม่แข็งแรงอยู่แล้ว ร่วงโรยลงไปตามลำดับ

■ การเสื่อมความนิยมการแพทย์แผนไทยแผ่ขยายจากส่วนกลางโดยเฉพาะในราชสำนักออกไปทั่วประเทศอย่างช้าๆ เป็นปฏิภาคกลับกับความนิยมการแพทย์แผนตะวันตกที่เพิ่มขึ้นๆ

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งเป็นปีแรกที่นายแพทย์เบนทูล บุญจิต ลาออกจากศิริราชไปปฏิบัติงานที่พิษณุโลก ปรากฏว่าประชาชนที่นั่นยังพึ่งพาการแพทย์แผนโบราณเป็นหลัก แม้จะมีมิชชันนารีไปสอนศาสนาและให้บริการการแพทย์แผนตะวันตกตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๐ แล้ว^{๑๔-๑๖}

■ ประกาศคณะกรรมการแห่งชาติด้านยา ที่ยอมรับยาสมุนไพรเข้าใน

บัญญัติหลักแห่งชาติเป็นความเปลี่ยนแปลงสำคัญที่จะทำให้ยาสมุนไพรได้รับการยอมรับมากขึ้น

วิเคราะห์เหตุปัจจัย

ความอ่อนแอของการแพทย์แผนไทย มาจากเหตุปัจจัยพื้นฐาน คือ

- องค์ความรู้พื้นฐานส่วนใหญ่ได้จากการสังเกต โดยมีได้ผ่านการพิสูจน์ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ไม่มีการศึกษากายวิภาคศาสตร์ สรีรวิทยา และวิชาที่เกี่ยวข้องอื่นๆ อย่างเป็นระบบ

- องค์ความรู้ส่วนใหญ่มีลักษณะคลุมเครือ และอิงอาศัยอยู่กับไสยศาสตร์

- มีการปกปิดและหวงวิชา ทำให้การถ่ายทอดความรู้เป็นไปอย่างกระต่อนกระแต่นขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

- เมื่อพบยาแผนปัจจุบันมีสรรพคุณดี ก็มีการนำไปผสมในตำรับยาของตนอย่างมั่งงายตั้งแต่อดีต^{๑๗} ตราบจนปัจจุบัน

■ การแพทย์แผนตะวันตกมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการพิสูจน์ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ รวมทั้งมีการนำศาสตร์ทุกแขนงที่เกี่ยวข้องมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวางเป็นระบบ และเปิดเผย

■ นำสังเกตว่า การบุกเบิกนำการแพทย์แผนตะวันตกออกไปยังท้องที่ทุรกันดารหลายแห่ง ทำได้สำเร็จโดยแพทย์เพียงคนเดียว เช่น นายแพทย์เบนทูล บุญอิต ที่พิษณุโลก เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗ และ นายแพทย์เสมพริ้งพวงแก้ว เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐^{๑๘} เป็นต้น

■ ความหวังในการฟื้นฟูการแพทย์แผนไทย ขึ้นกับปัจจัยและพัฒนาการต่างๆ ได้แก่

- ความสนใจอย่างจริงจังของแพทย์แผนปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่ศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์

- ความพยายามพัฒนาการแพทย์แผนไทยอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ การก่อตั้งอายุรเวทวิทยาลัย และการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติควบคุม

การประกอบโรคศิลปะ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ ยอมให้มีการประกอบโรคศิลปะ แผนโบราณแบบประยุกต์ “ซึ่งศึกษาโดยอาศัยหลักวิทยาศาสตร์ และไม่ใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์การแพทย์เพื่อการวิจัยและการรักษา นอกจากนี้ที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง และเป็นการศึกษาจากสถานศึกษาที่คณะกรรมการควบคุมการประกอบโรคศิลปะรับรอง”

- การตั้งสถาบันการแพทย์แผนไทยขึ้นเป็นหน่วยงานระดับกองในกรมการแพทย์ เมื่อ วันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๖^{๑๔}

- การตราพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒

การพัฒนาการแพทย์แผนไทยจะประสบผลสำเร็จ ต้องอยู่บนพื้นฐานหลักการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ที่อย่างน้อยควรเป็นหลักการและวิธีการที่องค์การอนามัยโลกให้การยอมรับ ยุทธวิธีชาตินิยมควรนำมาใช้อย่างจำกัด ทั้งนี้ จะต้องยึดเป้าหมายคือประโยชน์และความปลอดภัยของประชาชนเป็นสำคัญ

■ ความพยายามผลักดัน โดยเฉพาะจากองค์กรพัฒนาเอกชน คือกลุ่มศึกษาปัญหาฯ จนคณะอนุกรรมการพัฒนาบัญชียาหลักแห่งชาติ ซึ่งมีประธานเป็นแพทย์แผนปัจจุบันที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง และกรรมการประกอบด้วยผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพคนสำคัญ ยอมรับยาสมุนไพรเข้าในบัญชียาหลักแห่งชาติ และจนกระทั่งคณะกรรมการแห่งชาติด้านยาให้ความเห็นชอบ นับเป็นกลยุทธ์ที่ดีและฉลาดจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรในบัญชียาหลักแห่งชาติอย่างกว้างขวาง ควบคู่ไปกับการพัฒนาและการเฝ้าระวังความปลอดภัยการใช้ยาสมุนไพรอย่างเป็นระบบต่อไป

องค์การอนามัยโลก

๓. การก่อกำเนิดและการปฏิรูปกระทรวงสาธารณสุข

เหตุการณ์โดยสังเขป^{๒๐}

องค์กรแรกที่น่าจะถือเป็นหน่ออ่อนของกระทรวงสาธารณสุข คือ กรมพยาบาล ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๑ ทำหน้าที่ต่างๆ ได้แก่

- (1) ควบคุมและจัดกิจการของศิริราชพยาบาล
- (2) จัดการศึกษาวิชาแพทย์ ในโรงเรียนแพทยากร
- (3) ดูแลโรงพยาบาลหลวงอื่นๆ
- (4) จัดการปลุกผีเป็นทานแก่ประชาชน

กรมพยาบาลสมัยแรก น่าจะขึ้นตรงต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต่อมาจึงไปขึ้นกับกระทรวงธรรมการในปี พ.ศ. ๒๔๓๒ และได้ขยายขอบเขตหน้าที่เพิ่มขึ้น หลายประการได้แก่

- (1) ตั้งโรงเรียนนางผดุงครรภ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙
- (2) เริ่มจัดการตั้งสถานทำนองผีใช้เอง
- (3) จัดให้มีแพทย์ประจำเมืองขึ้นในบางแห่ง
- (4) ทำยาไอศถสกา (ยาตำราหลวง) จำหน่าย เพื่อช่วยเหลือประชาชน

ในราคาถูก

(5) ตั้งโอสถศาลารัฐบาล (Government Medical Depot) เป็นที่สะสมยาและเวชภัณฑ์ โดยจัดการสั่งยาจากต่างประเทศมาจำหน่ายแก่สถานพยาบาลและหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาล

(6) ตั้งกองแพทย์ขึ้น มีหน้าที่ออกไปป้องกันโรคระบาด และปลุกผีป้องกันไข้ทรพิษแก่ประชาชนตามหัวเมือง

กรมพยาบาลมีการขยายงานและเปลี่ยนแปลงสังกัดอีกหลายครั้งและปรับปรุงเป็นกรมประชาภิบาลในกระทรวงมหาดไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙

■ วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ ตั้งกรมสาธารณสุขขึ้นในกระทรวงมหาดไทย โดยให้รวมกิจการสาธารณสุขทั้งในหัวเมืองและในกรุงเทพฯ เข้ามาไว้ด้วยกัน ซึ่งแม้เป็นพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์ในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และออกเป็นพระบรมราชโองการโดยชัดเจน แต่ก็มีปัญหาขัดข้องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในเรื่องการแบ่งงาน การโอนความรับผิดชอบและการงบประมาณ มีการโต้ตอบระหว่างกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาล ตลอดจนกระทรวงพระคลังมหาสมบัติอยู่หลายปี จนล่วงเข้ารัชสมัยของรัชกาลที่ ๗ จึงรวมกันได้เป็นผลสำเร็จ รวมเวลาทั้งสิ้นในการปฏิรูปองค์การบริหารสาธารณสุขครั้งนั้นราว ๘ ปี

■ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ สถาปนากระทรวงสาธารณสุข โดยเริ่มจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ออกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาจัดการปรับปรุงการแพทย์ เมื่อวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕ โดยจอมพล ป. เป็นประธานด้วยตนเอง มีกรรมการรวมทั้งสิ้น ๑๑ คน นายเถียร วิเชียรแพทยาคมเป็นกรรมการและเลขานุการ กำหนดให้พิจารณาโครงการให้แล้วเสร็จภายใน ๗ วัน คณะกรรมการมีการประชุมรวม ๕ ครั้ง ในช่วงเวลาระหว่างวันที่ ๑๐-๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕ สามารถเสนอบันทึกเรื่องการจัดตั้งกระทรวงสาธารณสุขได้เปิดเสร็จทั้งหลักการ เหตุผล หน่วยงานสาธารณสุขที่จะรวมและไม่รวมเข้ามาไว้ การจัดตั้งองค์การ และคำชี้แจงในการจัดตั้งกรมและหน่วยงานต่างๆ สามารถออกเป็นกฎหมายจัดตั้งกระทรวงสาธารณสุขได้ เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม ๒๔๘๕ โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ตอนที่ ๑๖ เล่ม ๕๙ วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๔๘๕

แม้เป็นยุคเผด็จการ และอยู่ในภาวะสงคราม รวมทั้งผู้นำประเทศกระโดดลงมาดำเนินการก่อตั้งกระทรวงสาธารณสุขด้วยตนเอง แต่การณืก็หาสำเร็จโดยราบรื่นไม่ ดังมีบันทึกว่า “ในวงการเมืองยังไม่เห็นความสำคัญในเรื่องความเจ็บไข้ได้ป่วยของมนุษย์ ยังไม่เข้าใจว่าสุขภาพอนามัยเป็นปัจจัยสำคัญแก่ชีวิตของประชากร และชีวิตสังขารอันสมบูรณ์ด้วยพลานามัยของประชากรนั้น คือ พละกำลังอันแท้จริงของประเทศชาติ เป็นต้นกำลังหรือ

รากฐานที่เดียว การปฏิบัติจึงเป็นไปได้ในลักษณะไม่แน่ใจ ไม่เห็นความจำเป็นในการมีกระทรวงสาธารณสุข ไม่เห็นความสำคัญในการมีองค์การเพื่อเป็นสถาบันที่มั่นคงสำหรับกิจการนี้ กระทรวงสาธารณสุขจึงตกอยู่ในลักษณะเป็นลูกผีลูกคน จะอยู่จะไปอย่างไรไม่แน่ ทำให้เกิดความวิตกกังวลแก่บุคคลผู้ใฝ่ใจอยู่ ดังนี้ กำเนิดของกระทรวงสาธารณสุขจึงมีลักษณะเป็นดังบุคคลคลอดยาก และเมื่อคลอດแล้วยังอยู่ได้ด้วยยากเสียอีก แต่ในระยษะนั้น ประเทศชาติกำลังประสบภัยสงคราม ต่างมัวไปยุ่งวุ่นกันเ็นทางอื่น ๆ กระทรวงสาธารณสุขจึงพาดั้วรอดมาได้.....บางคราวก็ตั้งผู้ที่มีงานอื่นและไม่อาจบัญชางานสาธารณสุขได้เป็นผู้ว่าการ เป็นทำนองอาศัยชื่อว่า มีรัฐมนตรีว่าการแล้วก็มี ด้วยเหตุฉะนี้ ท่านรัฐมนตรีว่าการเหล่านั้น จึงไปเหยียบกระทรวงสาธารณสุขได้เพียงเดือนละครั้งสองครั้งก็ว่าได้ บางท่านทำสถิติอย่างยอด คือตลอดระยะเวลาที่เป็นรัฐมนตรีว่าการเกือบไม่เคยเหยียบกระทรวงสาธารณสุขเลย”^{๒๑}

■ พ.ศ. ๒๔๘๗ โอนกรมประชาสงเคราะห์ กลับคืนไปอยู่กรมมหาดไทย

■ พ.ศ. ๒๕๐๒ โอนกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ไปขึ้นกับสำนักนายกรัฐมนตรี

■ พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๗ การปฏิรูปกระทรวงสาธารณสุขครั้งสำคัญเกิดขึ้นหลังการปฏิวัติยึดอำนาจตนเองของจอมพลถนอม กิตติขจร มีความพยายามรวมงานด้านการรักษาพยาบาลและการป้องกันโรคเข้าด้วยกันจนเป็นผลสำเร็จ โดยต้องมีการปฏิรูปเป็นสองระยะ ระยะแรกในช่วงปฏิวัติ งานที่รวมกันไปขึ้นกับกรมการแพทย์และอนามัย จนเป็นกรมใหญ่เทอะทะ กรมอื่นๆ แทบไม่มีบทบาท เป็นผลให้ต้องมีการปฏิรูประลอกที่สองหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้โครงสร้างใหม่ซึ่งหน่วยงานระดับจังหวัดเป็นเอกภาพขึ้นต่อสำนักงานปลัดกระทรวง กรมอื่นๆ มีฐานะเป็นกรมวิชาการหรือกรมที่มีภารกิจเฉพาะ มีกองสำคัญเกิดขึ้นหลายกอง เช่น กองแผนงานสาธารณสุข และกองระบาดวิทยา

■ พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๖ โดยผลการศึกษาวิจัยของคณะกรรมการ ระบาดวิทยาแห่งชาติ มีการยกฐานะงานสุขภาพจิตเป็นสถาบันมีฐานะเป็น กรม ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นกรมสุขภาพจิต ตั้งสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข เป็นหน่วยบริหารรูปแบบใหม่คือรูปแบบองค์การมหาชน รวมงานฝึกอบรมและ พัฒนาบุคลากรมาจัดตั้งเป็นสถาบันพัฒนากำลังคน ซึ่งต่อมาเรียกชื่อใหม่ ว่าสถาบันพระบรมราชชนก และรวมงานกองแผนงานกับกองสถิติสาธารณสุข ยกฐานะเป็นสำนักนโยบายและแผน

ผลกระทบ

■ การก่อตั้งและพัฒนาองค์การด้านสาธารณสุขระยะแรก เป็นการตั้ง ต้นและขยายบทบาทภาครัฐออกไปอย่างช้าๆ

■ การก่อตั้งกระทรวงสาธารณสุขในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ทำให้เกิดองค์การ ที่มีฐานะและขนาดเหมาะสมกับภารกิจที่รัฐต้องการขยายบทบาทออกไป อย่างก้าวกระโดด

■ การเติบโตอย่างไม่สมดุลและอย่างแยกส่วน ระหว่างงานด้านรักษา พยาบาลและงานด้านการป้องกัน ทำให้มีความจำเป็นจะต้องปรับปรุง โครงสร้างองค์การใหม่ การปฏิรูปโครงสร้างกระทรวงสาธารณสุขในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ทำให้เกิดเอกภาพขององค์กร และทำให้สามารถรองรับการพัฒนา งานสาธารณสุขได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

■ การเริ่มจัดทำแผนพัฒนาสาธารณสุข โดยยึดข้อมูลและหลักการทาง ระบาดวิทยาเป็นหลัก โดยมีองค์กรที่เหมาะสมเป็นผู้ดำเนินการ ทำให้สามารถ แก้ปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญๆ ลงได้เป็นอันมาก

■ การปฏิรูปในปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๖ เป็นการปรับองค์กรให้มี ประสิทธิภาพและสอดคล้องกับภารกิจในอนาคตมากขึ้น

วิเคราะห์เหตุปัจจัย

■ การก่อตั้งกรมพยาบาลเป็นการตั้งต้นงานใหม่ ริเริ่มและสนับสนุน

โดยพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นอัจฉริยะและมีบารมีสูง ไม่ปรากฏว่ามีแรงต้าน แม้จะมีการปรับเปลี่ยนหน้าที่ของหน่วยงานและผู้รับผิดชอบหลายครั้ง

■ การตั้งกรมสาธารณสุขในปี พ.ศ. ๒๔๖๑ การสถาปนากระทรวงสาธารณสุขในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ และการปฏิรูปโครงสร้างกระทรวงสาธารณสุขในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ มีการต่อต้านขัดขวางค่อนข้างมากทั้งสามกรณี แต่ก็สามารถดำเนินการลุล่วงมาได้ เพราะเป็นงานที่มีหลักการและเหตุผลถูกต้อง และผู้นำการเปลี่ยนแปลงมิได้ทำไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน รวมทั้งเป็นผู้มีบารมีสูงพอสมควร

■ การปฏิรูปในปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๖ เป็นการปฏิรูปย่อย และทุกฝ่ายได้ประโยชน์จึงมีแต่ผู้สนับสนุน

■ การพัฒนาและการปฏิรูปในอดีตเป็นการปรับปรุงประสิทธิภาพองค์กรภายในบริบทของการขยายบทบาทภาครัฐเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รูปแบบองค์กรในปัจจุบันอาจถึงคราวจำเป็นต้องมีการปฏิรูปอย่างขนานใหญ่

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข เป็นหน่วยงานแรกที่มีรูปแบบบริหารแตกต่างไปจากรูปแบบราชการ แต่ก็ยังเป็นเพียงหน่วยงานเล็กๆ ที่มีภารกิจเฉพาะเรื่องการให้ทุนเพื่อการศึกษาวิจัย โดยจำกัดกรอบอยู่เฉพาะในเรื่องของระบบสาธารณสุขเท่านั้น จุดเด่นของสถาบันแห่งนี้คือ สามารถเชื่อมโยงผลการศึกษาวิจัยให้ฝ่ายกำหนดนโยบายได้รับทราบเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

๔. การสาธารณสุขเพื่อมวลชน

การวิเคราะห์ในบทนี้คล้ายกับบทที่ ๓ แต่จะพิจารณาเฉพาะในประเด็นที่รัฐจัดระบบบริการสุขภาพเพื่อมวลชนอย่างไร

เหตุการณ์โดยสังเขป

■ “นับตั้งแต่ประกาศตั้งกรมสาธารณสุข เมื่อ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๔๖๑ จนถึงเวลาก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕

การสาธารณสุขในสมัยนั้น มีความมุ่งหมายจัดทำในการป้องกันโรคและสร้างเสริมสุขภาพอนามัยของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ น่าจะถือหลักว่า “การป้องกันดีกว่าการแก้” อันเป็นสากลนิยม และประกอบด้วยในสมัยนั้นรายได้ในงบประมาณแผ่นดินมีน้อย ส่วนการบำบัดโรค เช่น การสร้างโรงพยาบาล สุขาภิบาล (โอสถสภา) เป็นแต่เพียงสนับสนุนส่งเสริมให้ท้องที่หรือเอกชนจัดสร้างขึ้นเพราะถือว่าเป็นประโยชน์แก่ท้องที่โดยตรง ในสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีโรงพยาบาลของรัฐแต่ในกรุงเทพฯ ส่วนหัวเมืองมีโรงพยาบาลของรัฐอยู่แห่งเดียวคือที่จังหวัดระนอง เหตุที่มีโรงพยาบาลที่ระนอง เกี่ยวกับการการเมือง คือชาวระนองเมื่อเกิดเจ็บป่วยขึ้นต้องไปอาศัยโรงพยาบาลที่วิคตอเรียพอยนท์ (เกาะสอง) ของอังกฤษ ซึ่งอยู่ตรงกันข้ามกับเมืองระนอง แต่ค่าใช้จ่ายของโรงพยาบาลระนองก็มิได้รับจากเงินงบประมาณแผ่นดิน คงอาศัยเงินที่อาศัยได้จากจังหวัด คือ เก็บค่าข้าวสารซึ่งส่งไปขายที่จังหวัดระนองเมื่อผ่านด่านศุลกากรกระสอบละหนึ่งบาท เพื่อเป็นเงินใช้จ่ายบำรุงโรงพยาบาล และได้สร้างโรงพยาบาลขึ้นที่จังหวัดปัตตานีอีกแห่งหนึ่ง ภายหลังที่ชาวพื้นเมืองก่อการกำเริบขึ้นและสงบลงแล้ว แต่โรงพยาบาลแห่งนี้สร้างขึ้นแล้วมิได้เปิดรับรักษาคนเจ็บไข้เพราะขาดเงินค่าใช้จ่ายบำรุงโรงพยาบาล นอกจากนั้นมีโรงพยาบาลของท้องถิ่น คือที่อยู่ธยา นครราชสีมา เชียงใหม่ สงขลา โรงพยาบาลเจ้าพระยามรราชสุพรรณบุรี และนครสวรรค์ โรงพยาบาล ๖ แห่งนี้ต้องล้มลุกคลุกคลานอยู่เรื่อยๆ มาเพราะขาดเงินบำรุงตลอดจนเจ้าหน้าที่และอุปกรณ์ต่างๆ เป็นอย่างมาก”^{๒๒}

■ แม้การสาธารณสุขจะมีได้เป็นหนึ่งเป็นหลักหกประการของคณะราษฎรที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ แต่ “นโยบายสร้างโรงพยาบาลในหัวเมืองเริ่มต้นเป็นรูปเป็นร่างขึ้นในสมัยรัฐบาลของพระยาพหลพลพยุหเสนาหัวหน้าคณะราษฎร (ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๖-๒๔๘๑) กล่าวคือได้มีประกาศ พ.ร.บ. การสาธารณสุข พ.ศ. ๒๔๗๗ อันนับว่าเป็นรากฐานสำคัญของการสาธารณสุขในยุคนี้ เพราะได้มีการจัดตั้งเทศบาลขึ้นทั่วประเทศ แทนสุขาภิบาล ซึ่งเป็นสถาบันส่งเสริมการสาธารณสุขตามหัวเมืองชนบท

ในขณะเดียวกัน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งให้กรมสาธารณสุขทำโครงการสร้างโรงพยาบาลให้มีขึ้นทุกจังหวัด สำหรับในขั้นต้นให้จัดสร้างตามชายแดนก่อนเพื่อแสดงเกียรติภูมิของชาติแก่ประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกซึ่งในสมัยนั้นเรียกกันว่านโยบาย “อวดธง” เริ่มแรกได้จัดสร้างขึ้นที่จังหวัดชายแดนลาว.....ได้แก่ อุบลราชธานี หนองคาย และนครพนม”^{๒๓}

การก่อตั้งกระทรวงสาธารณสุขในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ทำให้นโยบายจัดบริการสาธารณสุขเพื่อมวลชนลุล่วงไปได้รวดเร็วขึ้น

■ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ทำให้งานสาธารณสุขเพื่อมวลชนพัฒนาไปอย่างก้าวกระโดด

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่บัญญัติว่า “รัฐพึงให้การรักษาพยาบาลแก่ผู้ยากไร้โดยไม่คิดมูลค่า” (มาตรา ๙๒)

- รัฐบาลจากการเลือกตั้งหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๑๗ เริ่มโครงการสงเคราะห์ประชาชนผู้มีรายได้น้อยในด้านการรักษาพยาบาล หรือ “งบบุคลากรคนจน” ทำให้กระทรวงสาธารณสุขได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

- เริ่มเปลี่ยนชื่อสถานบริการระดับอำเภอเป็นโรงพยาบาล เป็นพันธะให้ต้องมีการปรับปรุงบริการให้สมฐานะเป็นโรงพยาบาล

- การที่มีประชาชนบริจาคเงินสร้างโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราช เกินกว่าที่คาดไว้เดิมมากมาย ทำให้มีโรงพยาบาลสมเด็จพระยุพราช อยู่ถึง ๒๑ แห่ง มีผลในการยกมาตรฐานของโรงพยาบาลชุมชนให้สูงขึ้น

- นโยบายให้มีโรงพยาบาลชุมชนทุกอำเภอและสถานีอนามัยทุกตำบลทั่วประเทศ

ทศวรรษแห่งการพัฒนาสถานีอนามัย ซึ่งเริ่มต้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ทำให้มีการปรับปรุงรูปแบบสถานีอนามัยอย่างชัดเจน มีสถานีอนามัยขนาดใหญ่เกิดขึ้น

ผลกระทบ

ระบบการปกครองประเทศที่รวมศูนย์อำนาจการปกครองไว้ในกรุงเทพฯ หากปล่อยให้ท้องถิ่นทั่วประเทศต้องรับภาระในการจัดบริการด้านการรักษาพยาบาลเอง โรงพยาบาลในส่วนภูมิภาคทั่วประเทศย่อมเติบโตได้ยากและน่าจะมีความล้าลั่นกันมากตามสถานะทางเศรษฐกิจของแต่ละท้องถิ่น

การที่รัฐบาลหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เริ่มเปลี่ยนแปลงนโยบายเข้ารับภาระในการจัดบริการด้านรักษาพยาบาลให้แก่ประชาชนและนโยบายดังกล่าวดำเนินการต่อเนื่องมาทุกรัฐบาล จนกระทั่งทุกวันนี้ ทำให้ในปัจจุบัน:

- ทุกจังหวัดมีโรงพยาบาลศูนย์หรือทั่วไปอย่างน้อยหนึ่งแห่งในขนาดใกล้เคียงกัน และให้บริการในลักษณะคล้ายคลึงกัน
- ทุกอำเภอมีโรงพยาบาลชุมชนอย่างน้อยหนึ่งแห่ง ที่มีขีดความสามารถและระบบการให้บริการใกล้เคียงกัน
- ทุกตำบลมีสถานีอนามัยอย่างน้อยหนึ่งแห่ง ที่มีรูปแบบและความสามารถในการให้บริการใกล้เคียงกัน

ระบบรวมศูนย์อำนาจ ทำให้โดยภาพรวมยังมีช่องว่างมากระหว่างกรุงเทพฯ กับต่างจังหวัด และระหว่างเมืองกับชนบท

วิเคราะห์เหตุปัจจัย

■ แนวคิด “ไตรลักษณ์รัฐ” ที่ให้ความสำคัญของมิติตามด้าน ได้แก่ ด้านความมั่นคง ความเป็นประชาธิปไตย และการพัฒนา^{๒๔} ทำให้ผู้ปกครองประเทศต้องให้ความสำคัญของการพัฒนาประเทศ ซึ่งองค์ประกอบหนึ่งก็คือ การพัฒนาการสาธารณสุข

■ แนวคิดประชาธิปไตยและแนวคิดชาตินิยม เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดการพัฒนางานด้านการรักษาพยาบาล หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕

- การแสดงพลังของประชาชน และความต้องการช่วงชิงประชาชน โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ทำให้รัฐบาลทุ่มเทงานสาธารณสุขเพื่อมวลชนมากขึ้นอย่างก้าวกระโดด

- กระแสความต้องการช่วงชิงประชาชนเป็นกระแสที่แรง แม้ช่วงนั้นจะเกิดวิกฤตการณ์พลังงานครั้งแรก และต่อมามีวิกฤตการณ์พลังงานครั้งที่สองรวมทั้งประเทศประสบวิกฤตเศรษฐกิจจนต้องประกาศลดค่าเงินบาท หรือปล่อยให้เงินบาทลอยตัวโดยมีการกำกับดูแลบางส่วน (managed float) เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๔๐ และดำเนินนโยบายประหยัดอย่างเต็มที่ แต่งบสงเคราะห์ผู้มีรายได้น้อย และงบประมาณในการขยายการครอบคลุมบริการระดับอำเภอและตำบลก็ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง แม้จะมีการปรับแผนบ้างก็ไม่มาก

๕. การสาธารณสุขโดยประชาชน

ในบทนี้จะวิเคราะห์การมีส่วนร่วมภาคประชาชนในด้านสุขภาพและสาธารณสุข

เหตุการณ์โดยสังเขป

- การตั้งแพทย์ประจำตำบล

“เรื่องของหมอต๋ามบ เป็นความคิดของเจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ (เชย กัลยาณมิตร) เมื่อยังเป็นที่พระยาศรีสุริยราชวรานุวัติ สมุหเทศาภิบาลมณฑลพิษณุโลก เห็นว่าควรอาศัยพระราชาบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ซึ่งกำหนด ๑๐ บ้าน เป็น ๑ หมู่บ้าน ให้ราษฎรเลือกกันเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ละคน รวม ๑๐ หมู่บ้านเป็นตำบลหนึ่ง ให้ผู้ใหญ่บ้านเลือกกันเป็นกำนันนายตำบลคน ๑ นั้น ประกอบกับความคิดในเรื่องบำรุงอนามัย คือ ให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเลือกหมอนในตำบลนั้นคน ๑ ซึ่งเห็นว่าดีกว่าเพื่อน แล้วรัฐบาลตั้งเป็นหมอต๋ามบ มีศักดิ์เท่ากับผู้ใหญ่บ้านสำหรับเป็นพนักงานในการอนามัยมีอยู่

ทุกตำบล รัฐบาลอยากรู้อะไรในเรื่องอนามัยตำบลนั้นจะได้ไถ่ถาม หรือจะ
ชี้แจงอะไรในเรื่องอนามัยแก่ราษฎร ก็จะได้ให้หมอตำบลเป็นผู้ชี้แจงต่อไป
ตัวหมอบที่ได้รับคามยกย่องเช่นนั้น ราษฎรในตำบลก็ควรมีความเชื่อถือให้
รักษาคนไข้ได้ผลประโยชน์ขวัญชัยก้าวค้ำยามากขึ้น คงมีผู้สมัครรับตำแหน่งหมอบ
ตำบลไม่รังเกียจ ที่ประชุมเห็นชอบด้วยให้จัดการตั้งว่ามาสำเร็จได้อย่างหนึ่ง
จึงมีตำแหน่งหมอบตำบลขึ้นแต่นั้นมา”^{๒๕}

■ แม้รัฐบาลจะมีนโยบายจัดบริการด้านรักษาพยาบาลขึ้น ในส่วน
ภูมิภาคภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ การสร้าง
“สุขศาลาชั้นสอง” ในชนบท รัฐบาลก็ “ออกให้ครั้งเดียว ส่วนอีกครั้งหนึ่งห้อง
ที่ต้องเป็นผู้หาสมทบจัดสร้างขึ้น แล้วกรมสาธารณสุขเป็นผู้จัดส่งผู้ช่วยแพทย์
ไปประจำ”^{๒๖}

■ นโยบายสาธารณสุขมูลฐานซึ่งเริ่มอย่างจริงจังในปี พ.ศ. ๒๕๒๐
ทำให้มี ผสส. อสม. ทั่วประเทศ ในเวลาค่อนข้างรวดเร็ว และกระทรวง
สาธารณสุขได้ออกประกาศเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๒๖ ลงพิมพ์ใน
ราชกิจจานุเบกษา ๑๐๐ ร.จ.๔๕ ตอนที่ ๒๓ ลงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๖
ให้ อสม. ตลอดจนอาสาสมัครของสมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย
และอาสาสมัครของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนสามารถประกอบโรค
ศิลปะและใช้ยาได้ภายใต้ความควบคุมของเจ้าหน้าที่ได้อย่างค่อนข้างกว้าง
ขวาง รวมทั้งมีการจัดตั้งกองทุนยาและเวชภัณฑ์ประจำหมู่บ้านขึ้นทั่วประเทศ

■ การเพิ่มบทบาทของสมาคมและองค์กรเอกชนสาธารณสุขประโยชน์ด้าน
สาธารณสุข เช่น

- สมาคมด้านวางแผนครอบครัว ตั้งแต่ก่อนมีนโยบายประชากรใน
ปี พ.ศ. ๒๕๑๓

- มูลนิธิแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งมุ่ง
บริการประชาชนในท้องที่ห่างไกล

- องค์กรส่งเสริมการพึ่งตนเองของประชาชน เช่น มูลนิธิหมอชาวบ้าน
องค์กรส่งเสริมการแพทย์แผนไทย

- องค์กรที่ทำงานด้านเอดส์

- องค์กรรณรงค์ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ ฯลฯ

นโยบายสนับสนุนขององค์กรเอกชนสาธารณสุขประโยชน์ด้านสาธารณสุขที่เริ่มด้วยการสนับสนุนงบประมาณ ๔๙.๒ ล้านบาทในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยเป็นงบประมาณที่คงที่อยู่หลายปี และต่อมามีงบประมาณสนับสนุนองค์กรเอกชนด้านเอดส์โดยเฉพาะปีละเกือบร้อยล้านบาทสอดคล้องกับภาวะการณ์ที่งบประมาณสนับสนุนองค์กรเอกชนจากต่างประเทศเริ่มจะหมดไป

ผลกระทบ

■ ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสาธารณสุข และพึ่งตนเองในด้านสาธารณสุขได้มากขึ้น แต่การมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองดังกล่าวมีขีดจำกัด และมีการพัฒนาต่อเนื่องน้อยมาก

■ การสนับสนุนบทบาทขององค์กรเอกชนสาธารณสุขในด้านสาธารณสุขยังพัฒนาไปอย่างเชื่องช้าและบางระยะมีการสะดุด ทำให้งบประมาณสาธารณสุขแทบทั้งหมดยังใช้จ่ายโดยภาครัฐต่อไป

วิเคราะห์เหตุปัจจัย

■ การริเริ่ม ส่งเสริม และพัฒนาบทบาทของประชาชนในงานสาธารณสุขมีลักษณะครอบงำโดยรัฐมาโดยตลอด หมอตำบล ผสส. อสม. ล้วนแปรสภาพเป็นส่วนหนึ่งของกลไกรัฐไปโดยปริยาย มิใช่การส่งเสริมการพึ่งตนเองของประชาชนโดยแท้จริง การทำงานร่วมกับองค์กรเอกชนก็ไม่มีลักษณะการทำงานอย่างภาคี แต่เป็นการทำงานร่วมกันในลักษณะที่ภาครัฐมีอำนาจเหนือกว่าการตัดสินใจของชุมชน (Topdown participation)

■ แม้จะมีความริเริ่มในประเทศหลายอย่างแต่งานสาธารณสุขมูลฐานในประเทศไทย ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของต่างประเทศหรือการผลักดันขององค์กรอนามัยโลก เช่น โครงการ DIEDS ที่ลำปาง และนโยบาย

สุขภาพดีถ้วนหน้าเมื่อ ๒๕๔๓ ซึ่งเป็นมติของสมัชชาอนามัยโลกครั้งที่ ๓๐ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐^{๒๗} เมื่อกระแสสากลอ่อนลงกระแสในประเทศก็อ่อนตาม

■ เจตจำนงในการกระจายอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มิใช่เพียงต้องการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเท่านั้น หากมุ่งส่งเสริมสิทธิและบทบาทของประชาชนด้วย สมควรพัฒนาบทบาทประชาชนในด้านสาธารณสุขให้บรรลุเจตจำนงดังกล่าวอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

๖. การควบคุมการประกอบวิชาชีพ

ในบทนี้ จะวิเคราะห์ถึงบทบาทของรัฐในการคุ้มครองผู้บริโภคโดยการกำกับบทบาทของผู้ให้บริการด้านวิชาชีพต่างๆ

เหตุการณ์โดยสังเขป

■ พ.ศ. ๒๔๖๖ รัฐบาลตัดสินใจควบคุมการประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพโดยการตราพระราชบัญญัติการแพทย์ พ.ศ. ๒๔๖๖ กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพต้องขึ้นทะเบียน รักษามาตรฐานและรักษามรรยาทวิชาชีพพระราชบัญญัติดังกล่าว มีการปรับปรุงแก้ไขครั้งสำคัญเป็นพระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. ๒๔๗๙

■ พ.ศ. ๒๕๑๑ มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. ๒๕๑๑ ทำให้เกิดแพทยสภา แยกการควบคุมการประกอบวิชาชีพแพทย์ออกไปต่างหาก

■ ต่อมาพยาบาลและผดุงครรภ์ ได้แยกการควบคุมการประกอบวิชาชีพของตนเป็นการเฉพาะในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ และเภสัชกรกับทันตแพทย์มีสภาของตนเองในปี พ.ศ. ๒๕๓๗

■ พระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะได้ปรับปรุงครั้งใหญ่อีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เปิดทางให้การประกอบโรคศิลปะแขนงอื่นเกิดขึ้นได้

โดยเพียงแต่ออกเป็นพระราชกฤษฎีกา ไม่ต้องแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ เหมือนกฎหมายฉบับก่อนๆ

ผลกระทบ

■ การควบคุมการประกอบวิชาชีพด้านสุขภาพ สามารถดำเนินการได้ โดยพิจารณารับรองสถาบันการศึกษา หรือขึ้นทะเบียนผู้ประกอบการ โดยการสอบหรือการคัดเลือก หรือทั้งสองวิธีร่วมกัน สำหรับประเทศไทยได้ตัดสินใจใช้ทั้งสองวิธี จึงเป็นการควบคุมที่ค่อนข้างเข้มงวด

■ กฎหมายควบคุมการประกอบวิชาชีพ ประกอบกับอิทธิพลของมูลนิธิ ร็อคกี้เฟลเลอร์ที่เข้ามาพัฒนาโรงเรียนแพทย์ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ทำให้ประเทศไทยมุ่งเน้นการรักษามาตรฐานทางการแพทย์ ให้ทัดเทียมกับประเทศเจริญแล้วมากกว่ามุ่งเน้นให้บริการสาธารณสุขกระจายไปอย่างทั่วถึง

ความพยายามสร้างแพทย์ชั้นสอง เพื่อส่งเสริมการกระจาย ต้องเผชิญกับการต่อต้านอย่างรุนแรงมาโดยตลอด การผลิตแพทย์เสนาณรงค์ ซึ่งใช้เวลาเรียนเพียง ๔ ปี ทำได้เพียง ๔ รุ่นในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๓-๒๔๘๖ รับนักเรียนเข้าศึกษาทั้งสิ้นรวม ๔๗๔ คน จบการศึกษาเพียง ๑๖๗ คน หลังจากนั้นก็ต้องล้มเลิกไป^{๒๘} ความพยายามผลิตแพทย์แนวใหม่เพื่อส่งเสริมการกระจายแพทย์สู่ชนบทในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ก็ประสบกับการต่อต้านอย่างรุนแรงจนต้องล้มเลิก^{๒๙}

การตั้งโรงเรียนแพทย์แห่งที่สองที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ทั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทว่า พระองค์ท่านใคร่จะให้มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ผลิตแพทย์ให้มีปริมาณมากขึ้นเพื่อช่วยเหลือประชาชนแต่ระยะแรกก็ “มีเรื่องสับสน วุ่นวาย ทำให้เกิดความไม่แน่ใจในกิจการงานของคณะฯ อันเนื่องมาจากความเห็นของอาจารย์ผู้ใหญ่หลายท่านที่ต้องการให้ปรับปรุงคณะแพทยศาสตร์เดิมให้ดีขึ้น แทนการเปิดคณะใหม่”^{๓๐}

■ ในอีกด้านหนึ่ง กระทรวงสาธารณสุขได้กระจายอำนาจทางวิชาชีพ

โดยออก “ระเบียบกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง บุคคลซึ่งทางราชการ เทศบาล สุขาภิบาล หรือสภาเทศบาลไทย มอบหมายให้ประกอบโรคศิลปะ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะแล้ว” เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในสถานีนามัย หรือสถานบริการสาธารณสุขอื่นของรัฐที่ขาดแพทย์ สามารถประกอบโรคศิลปะได้อย่างกว้างขวาง แม้เมื่อแพทย์แยกการควบคุมการประกอบวิชาชีพออกไปเป็นเอกเทศแล้ว นโยบายดังกล่าวก็ดำเนินสืบเนื่องต่อมาไม่มีการสะดุดก่อนอันสงสีในงานสาธารณสุขอย่างมากมาย ทั้งในงานอนามัยแม่และเด็ก งานวางแผนครอบครัว งานสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค และงานรักษาพยาบาล

วิเคราะห์เหตุปัจจัย

การปรับปรุงการศึกษาแพทยศาสตร์ของมูลนิธิโรคกีเฟลเลอร์ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๖๖-๒๔๗๘ สามารถปลูกศรัทธาของผู้นำในวงการแพทยศาสตร์ศึกษาของไทยได้อย่างลึกซึ้ง ประกอบกับการพัฒนาการแพทย์แผนปัจจุบันที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ สามารถแสดงคุณประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมในด้านการรักษาพยาบาล ทำให้ศรัทธาต่อมาตรฐานการแพทย์แผนตะวันตก มั่นคงไม่คลอนแคลน

คนส่วนน้อยที่ได้ประโยชน์จากการรักษามาตรฐานการแพทย์ตามแบบตะวันตก เป็นผู้คุมอำนาจทั้งทางการเมืองการปกครองและเศรษฐกิจ ทำให้กระแสความพยายามมุ่งการกระจายบริการทางการแพทย์ออกไปสู่ชนบทเป็นฝ่ายพ่ายแพ้มาอย่างต่อเนื่อง

การกระจายอำนาจทางวิชาชีพตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข ไม่กระทบต่อผลประโยชน์ของบุคคลในวิชาชีพ เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ทำการประกอบวิชาชีพได้เฉพาะในท้องที่ที่ขาดแพทย์ และไม่มีการเรียกชื่อบุคคลากรว่า “แพทย์” และโดยนิตินัยยังถือว่าเป็นการประกอบวิชาชีพภายใต้การควบคุมของแพทย์

๗. ระบบการเงินการคลังสาธารณสุข

เหตุการณ์โดยสังเขป

■ เมื่อแรกตั้งโรงพยาบาลศิริราช ทรงถือว่า “โรงพยาบาลแห่งนี้ เป็นส่วนพระราชกุศล ทรงสละพระราชทรัพย์ให้ตั้งขึ้นเป็นทานในการรักษาโรค และป้องกันความทุกข์ยากของชนทั้งหลายที่จะเกิดจากพยาธิ มิให้หมอหรือคนพยาบาลเรียกค่ายาการรักษาแก่คนไข้เลยเป็นอันขาด ยกไว้แต่ผู้ที่มีศรัทธา ในส่วนพระราชกุศลมหาทานนี้ได้ ไม่ห้ามปราม และเป็นที่ยกย่องอนุโมทนาด้วย เป็นเหตุที่สมควรพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการจะช่วยกันอนุเคราะห์อุดหนุนให้โรงพยาบาลนี้เจริญยิ่งขึ้นโดยสมควร”^{๓๐}

■ วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๔๓๒ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ได้ทำบุญครบรอบวันเกิดอายุ ๔๑ ปี ที่โรงพยาบาลศิริราช และได้อุทิศเงิน ๑ ชั่ง ๒๐ บาท แก่โรงพยาบาลพร้อมอาหารคาวหวาน ๔๑ สำหรับ ผ้านุ่งห่ม ๔๑ สำหรับ เลี้ยงและแจกแก่คนไข้ ภาชนะถาวรต่างๆ มอบไว้แก่โรงพยาบาล นอกจากนั้น ยังอุทิศเงิน ๑๐ ชั่ง ๒๐ บาท ต่อโรงพยาบาลคนเสียจริตด้วย^{๓๑}

■ การดำเนินงานระยะแรกของโรงพยาบาลสังกัดมิชชันนารี เป็นการให้บริการฟรี ทั้งการบำบัดรักษาและให้ยา จนถึง พ.ศ. ๒๔๓๑ นายแพทย์เฮย์ ให้คิดเงินจากผู้ป่วยบ้าง เพื่อให้ผู้ป่วยเห็นคุณค่าของการรักษาโรค และยังเป็น การให้โรงพยาบาลมีรายได้บ้าง โรงพยาบาลของคณะมิชชันนารี จึงเริ่มเก็บเงินจากผู้ป่วยที่มารับการรักษาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา^{๓๒}

■ โรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์เมื่อแรกก่อตั้ง “มีปัญหา กับราชการ เงินทุกบาททุกสตางค์เขาจะเอาเข้าคลัง เราไม่ให้เอาเข้า รัฐมนตรีคลังสมัยนั้นคือ เจ้าคุณไชยยศสมบัติ ท่านขึ้นไปดูว่า โรงพยาบาลเชียงรายวิเศษอย่างไร ทำไม่ไม่เอาเงินเข้าคลัง ท่านถามเราว่า ‘ทำไมเงินที่คุณหมอมหา มาได้ จึงไม่เอาเข้าคลัง คุณหมอมหาผิด พ.ร.บ. คลัง’ ตอนนั้นพ่อเพ็งอายุ ๒๘-๒๙ ก็เรียนท่านว่า โรงพยาบาลนี้รัฐบาลไม่ได้ออกสัปดาห์เดียว ชาวบ้านเขาออกเอง ถ้าผมเอาเงินจำนวนนี้ไปให้รัฐบาลผมไม่รู้จะเอาอะไรมารักษาชาวบ้าน เงินนี้

มันเป็นวงจรร เอาเงินไปซื้อยามาให้ชาวบ้าน หมุนเวียนไป ท่านก็ไม่ว่าอะไร ท่านกลับมากองเทพฯ ก็มีคำสั่งพิเศษว่าต่อไปถ้าโรงพยาบาลมีรายได้ ให้เก็บรายได้เป็นเงินทุนสะสม เป็นการเริ่มต้นทุนสะสมของโรงพยาบาลในประเทศไทยตั้งแต่นั้นมา”๓๔

- ศาสตราจารย์นายแพทย์กำธร สุวรรณกิจ อดีตอธิบดีกรมอนามัย เคยเล่าเรื่องเงินบำรุงของสถานีนามียว่ามีกำเนิดในลักษณะคล้ายคลึงกัน (ในการประชุมของชมรมแพทย์ชนบท ที่โรงแรมเอเชีย กรุงเทพฯ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๙)

- พระราชบัญญัติงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๒ กำหนดไว้ในมาตรา ๒๔ ให้อำนาจรัฐมนตรีอนุญาตให้ “เงินรายรับของส่วนราชการที่เป็นสถานพยาบาล” นำไปใช้จ่ายโดยไม่ต้องส่งคลังก็ได้

- โครงการสงเคราะห์ประชาชนผู้มีรายได้น้อยในด้านการรักษาพยาบาลซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๘

- ระบบกองทุนเงินทดแทน เพื่อการรักษาพยาบาลผู้ใช้แรงงานที่เจ็บป่วยจากการทำงาน ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เพิ่มหลักประกันแก่ผู้ใช้แรงงาน

- โครงการบัตรสุขภาพซึ่งริเริ่มโดยนายแพทย์อมร นนทสูต และปรับปรุงตามผลการศึกษาวิจัยในพื้นที่ ๕ จังหวัด โดยรัฐบาลได้เข้ามาร่วมจ่ายสมทบด้วยสองเท่า

- โครงการประกันสังคมตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ (ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๓๔) โดยวิธีการจ่ายเงินแก่สถานพยาบาลในระบบเหมาจ่ายอัตราเท่ากันทั้งของรัฐและเอกชน

- โครงการตามพระราชบัญญัติผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. ๒๕๓๖

- การปรับปรุงสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลของข้าราชการและพนักงานของรัฐภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. ๒๕๔๐

ผลกระทบ

- การจัดบริการด้านรักษาพยาบาลระยะแรกในลักษณะการสงเคราะห์ หรือสวัสดิการสังคม ทำให้จัดบริการได้แต่ในเมืองหลวง ส่วนการบริการในส่วนภูมิภาคที่มีแนวทางให้ท้องถิ่นหรือเอกชนจัดทำขึ้นก็ไม่สำเร็จ เพราะกำลังทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นมีไม่พอเพียง เนื่องจากระบบการปกครองมีลักษณะรวมศูนย์ เงินภาษีอากรแทบทั้งหมดอยู่ที่ส่วนกลาง

- ระบบเงินสะสมหรือเงินบำรุง เป็นระบบที่ส่งเสริมให้นโยบายสร้างโรงพยาบาลทั่วประเทศประสบผลสำเร็จ เป็นแนวทางที่ก้าวหน้า เพราะเป็นการกระจายอำนาจทางการเงินอย่างสำคัญ ส่งเสริมให้การบริหารโรงพยาบาลมีความคล่องตัวสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดีขึ้น

- โครงการสงเคราะห์ประชาชนผู้มีรายได้น้อยในด้านการรักษาพยาบาล เป็นโครงการที่เพิ่มงบประมาณค่าใช้จ่ายให้แก่โรงพยาบาลอย่างก้าวกระโดดดังกล่าวแล้ว ในข้อ ๔

- โครงการบัตรสุขภาพและโครงการประกันสังคม ทำให้ขยายการครอบคลุมหลักประกันสุขภาพของประชาชนเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดด และการจ่ายเงินระบบเหมาจ่ายเท่ากันให้แก่โรงพยาบาลของรัฐและเอกชน ทำให้เกิดการแข่งขันการให้บริการได้ระดับหนึ่ง

- การรักษาพยาบาลตามพระราชบัญญัติผู้ประสบภัยจากรถ สามารถเพิ่มหลักประกันแก่ผู้ประสบภัยจากรถขึ้นได้ระดับหนึ่ง แต่ระบบประกันภัยที่ยังไม่พัฒนานักในประเทศ ทำให้ประโยชน์ยังเกิดแก่ประชาชนไม่มากเท่าที่ควร

- การปรับปรุงสวัสดิการด้านรักษาพยาบาลของข้าราชการและพนักงานของรัฐหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ยังมีความก้าวหน้าไม่มากนัก

- ปัญหาใหญ่ของระบบการเงินการคลังสาธารณสุขในปัจจุบันคือ
  - ประชาชนจำนวนมากยังไม่มีหลักประกันสุขภาพ
  - หลักประกันสุขภาพของประชาชนแต่ละกลุ่มยังลักลั่นกันมาก

- ระบบการเงินการคลังที่มีอยู่ ยังไม่สามารถจูงใจผู้ให้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิเคราะห์เหตุปัจจัย

■ ระบบการเงินการคลังสาธารณะของประเทศแต่ละระบบหรือมาตรการมีเหตุผลความเป็นมาอย่างแยกส่วน หรือเป็นเอกเทศซึ่งกันและกัน ทั้งแนวคิดและหน่วยงานรับผิดชอบที่หลากหลาย การปรับปรุงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะปฏิรูป

■ ระบบกองทุนเงินทดแทน ที่เก็บเงินเข้ากองทุนจากสถานประกอบการเพียงแหล่งเดียว ไม่ต้องมีเงินสมทบจากผู้ใช้แรงงานและรัฐบาล ควรส่งผลให้สถานประกอบการพยายามปรับปรุงสภาพการทำงานเพื่อลดอุบัติเหตุ แต่เพราะไม่มีการกำหนดให้แจ้งรายชื่อผู้ใช้แรงงานเป็นรายคน ให้แจ้งแต่จำนวน ทำให้สถานประกอบการจำนวนไม่น้อย แจ้งจำนวนผู้ใช้แรงงานต่ำกว่าความเป็นจริง เพื่อลดจำนวนเงินที่ต้องส่งเข้าสมทบกองทุน และระบบการจ่ายเงินแก่สถานพยาบาลตามที่เรียกเก็บโดยมีเพดานกำกับ ทำให้สถานพยาบาลจำนวนมากพยายามเรียกเก็บเงินจากกองทุนในอัตราสูง แม้กระนั้น ก็ยังมีเงินกองทุนเหลือสะสมในปัจจุบันกว่าหมื่นล้านบาท

ระบบประกันสังคมที่เกิดขึ้นภายหลัง ซึ่งต้องมีการแจ้งชื่อผู้ประกันตนรายคน ทำให้สถานประกอบการไม่สามารถหลบเลี่ยงจำนวนผู้ใช้แรงงานตามที่เป็นจริงได้ เป็นผลให้รายได้ของกองทุนเพิ่มขึ้น

รายได้จากกองทุนเงินทดแทน เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมการเจริญเติบโตของสถานพยาบาลเอกชน

■ ระบบประกันสังคมที่ใช้วิธีการซื้อบริการจากระบบที่มีอยู่เดิม ไม่สร้างสถานพยาบาลขึ้นเอง เป็นระบบที่ฉลาด ทำให้เกิดการแข่งขันและสามารถรักษาและเพิ่มพูนเงินกองทุนไว้ได้มาก

๘. การแก้ปัญหาขาดแคลนแพทย์ในชนบท

เหตุการณ์โดยสังเขป

■ การขาดแคลนแพทย์ในชนบท เป็นปัญหาเรื้อรังของประเทศมาโดยตลอดเพราะ

- ระบบการเมืองการปกครองของประเทศเป็นระบบรวมศูนย์อำนาจและความเจริญไว้ในส่วนกลาง ทำให้แพทย์ส่วนใหญ่ไม่นิยมไปอยู่หัวเมืองหรือชนบทเพราะไกลความเจริญ ไกลครูบาอาจารย์ ไกลเครื่องมือ และกำลังซื้อของประชาชนก็ไม่สูง

- นโยบายการผลิตแพทย์มุ่งเน้นการรักษาคุณภาพ มากกว่าการกระจาย

■ มาตรการจูงใจระยะแรก คือให้ทุนนักศึกษาแพทย์สมัครไปรับราชการในกรมอนามัย และการจ่ายเงินจูงใจโดยเงินช่วยเหลือของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ไม่สามารถแก้ปัญหาได้

■ หลังจากจบการฝึกอบรมแพทย์ฝึกหัดในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ แพทย์รุ่นแรกจากคณะแพทยศาสตร์เชียงใหม่เกือบทั้งหมด หลังไหลไปสู่สหรัฐอเมริกาและปีต่อมาก็เกิดเหตุการณ์เช่นเดียวกันนั้นอีก ยิ่งความตื่นตระหนกแก่กระทรวงสาธารณสุขทำให้ต้องเสนอมาตรการแก้ไข จนคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๑๐ เริ่มบังคับนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ ๓ ในขณะนั้นให้ต้องจ่ายค่าบำรุงการศึกษาปีละ ๑๐,๐๐๐ บาท ผู้ที่ไม่สามารถชำระได้ให้ถือเป็นผู้รับทุนรัฐบาล จบแล้วต้องออกไปทำงานชดใช้ทุนตามที่รัฐบาลกำหนดเป็นเวลา ๓ ปี โดยกำหนดสัดส่วนผู้ที่ต้องชำระค่าบำรุงการศึกษาไม่เกินร้อยละ ๒๕ และในกลุ่มนี้ต้องเป็นผู้หญิงไม่เกินร้อยละ ๑๐ หากไม่ไปปฏิบัติงานชดใช้ทุน ต้องถูกปรับเป็นเงิน ๑๒๐,๐๐๐ บาท

๒๓ เมษายน ๒๕๑๑ รัฐบาลกำหนดให้นักศึกษาแพทย์ทุกคน ต้องรับทุนรัฐบาล

๘ ธันวาคม ๒๕๑๓ เพิ่มอัตราค่าปรับเป็น ๒๐๐,๐๐๐ บาท

๑๗ เมษายน ๒๕๑๖ เพิ่มค่าปรับเป็น ๔๐๐,๐๐๐ บาท^{๓๕}

■ โครงการฝึกอบรมแพทย์เฉพาะทางของแพทยสภา เริ่มต้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นมาตรการหนึ่งในการสกัดกั้นการหลั่งไหลของแพทย์ไปต่างประเทศ และเพื่อพัฒนามาตรฐานของวิชาชีพแพทย์ในประเทศ

■ ระบบเบี้ยเลี้ยงเหมาจ่าย ที่มีการปรับปรุงเป็นระยะ มีการเพิ่มจำนวนเงิน และต่อมาให้สามารถรับค่าตอบแทนจากการปฏิบัติงานนอกเวลาราชการได้ด้วย

■ โครงการส่งเสริมการศึกษาแพทย์สำหรับชาวชนบท ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการคัดเลือกนักเรียนไปศึกษาแพทย์แล้วให้กลับไปปฏิบัติงานในท้องถิ่น โดยมีเพียงสัญญาเกียรติยศ เริ่มครั้งแรกในมหาวิทยาลัยมหิดลในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ และขยายไปสู่คณะแพทยศาสตร์อื่นๆ ครอบคลุมพื้นที่ ๖๘ จังหวัด โดยมีการแบ่งโซนกันรับผิดชอบ^{๓๖}

■ การเพิ่มและปรับปรุงระบบค่าตอบแทน คือ ระบบเงินเพิ่มพิเศษแก่แพทย์ที่ไม่ปฏิบัติเวชปฏิบัติส่วนตัว และระบบค่าตอบแทนการปฏิบัติงานนอกเวลาราชการตามปริมาณงาน เพื่อดึงแพทย์ไว้ในระบบราชการและปรับปรุงบริการในโรงพยาบาลของรัฐ

■ ระบบเพิ่มพูนทักษะแพทย์จบใหม่ของแพทยสภา เริ่มดำเนินการตั้งแต่ว่า ปี พ.ศ. ๒๕๓๖ กำหนดให้แพทย์จบใหม่ต้องเพิ่มพูนทักษะในโรงพยาบาลศูนย์ทั่วประเทศ เป็นระยะเวลา ๖-๑๐ เดือน ไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถศึกษาต่อเป็นแพทย์เฉพาะทางตามหลักสูตรของแพทยสภาได้

ผลกระทบ

■ ตั้งแต่เริ่มมีแพทย์ใช้ทุนรุ่นแรกออกไปปฏิบัติงานในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๓ จำนวนแพทย์ในประเทศเพิ่มขึ้นรวมเป็น ๙ เท่า แต่กระทรวงสาธารณสุขมีแพทย์เพิ่มเพียง ๓ เท่าเศษ (๔๐% ของกรอบอัตรากำลัง) โดยโรงพยาบาลชุมชนมีแพทย์เพิ่มขึ้นเพียง ๓ เท่า (๖๘% ของกรอบ

วิเคราะห์เหตุปัจจัย

■ ระบบการพัฒนาประเทศที่ทำให้ช่องว่างระหว่างเมืองหลวงและเมืองใหญ่กับชนบทยังมีมาก ประกอบกับทิศทางการหลักของประเทศที่มุ่งรักษาและพัฒนาคุณภาพของบริการทางการแพทย์ในเมืองใหญ่ มากกว่ามุ่งเน้นการกระจาย ทำให้มาตรการหลักในเรื่องการบังคับขดใช้ทุนและมาตรการจูงใจทางการเงินยังเป็นมาตรการสำคัญในการกระจายแพทย์สู่ชนบท การยกเลิกระบบแพทย์ใช้ทุนน่าจะกระทบต่อการกระจายแพทย์สู่ชนบท โดยเฉพาะในท้องถิ่นห่างไกลทุรกันดาร

■ ทิศทางการกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติ กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ ไม่ให้หลักประกันว่าจะส่งเสริมหรือจูงใจให้แพทย์ต้องการออกไปปฏิบัติงานอยู่ในชนบท ตรงกันข้ามอาจผลักดันให้แพทย์ออกจากชนบท

■ ระบบค่าตอบแทนในรูปเงินเพิ่มพิเศษแก่ผู้ไม่ทำเวชปฏิบัติส่วนตัวและระบบค่าตอบแทนการปฏิบัติงานนอกเวลาราชการตามปริมาณงาน แม้จะช่วยเพิ่มค่าตอบแทนแก่แพทย์ในโรงพยาบาลชุมชน แต่ก่อให้เกิดความรู้สึกเปรียบเทียบในเชิงลบ เพราะไม่มีการแยกแยะให้มีการจูงใจเป็นพิเศษแก่ผู้ปฏิบัติงานในชนบท

■ ระบบการเพิ่มพูนทักษะแพทย์จบใหม่ของแพทยสภา ประกอบกับระบบการบริหารจัดการที่อ่อนแอในกระทรวงสาธารณสุข มีผลกระทบต่อการกระจายแพทย์สู่โรงพยาบาลชุมชน

๙. การผลิตบุคลากรในกระทรวงสาธารณสุข

เหตุการณ์โดยสังเขป

- เมื่อแรกก่อตั้งกระทรวงสาธารณสุขในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ โรงเรียนแพทย์

ยังสังกัดอยู่ในกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ต่อมามหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ได้โอนไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ สามปีหลังการประชุมอบรมศึกษาแพทยศาสตร์ครั้งแรกที่บางแสนเมื่อ ๒๕-๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๙^{๓๘}

หลังจากโอนโรงเรียนแพทย์ออกไปจากกระทรวงสาธารณสุข ผู้บริหารภายในกระทรวงสาธารณสุข จึงมักเป็นผู้บริหารที่มาจากสายการปฏิบัติมิใช่สายวิชาการอีกต่อไป

■ คณะสาธารณสุขศาสตร์ ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขได้จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๔๙๑ เพื่อผลิตแพทย์สาธารณสุข พยาบาลสาธารณสุข และพนักงานสารวัตรสุขาภิบาล^{๓๙} เป็นคณะหนึ่งในกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ก็ต้องโอนออกไปจากกระทรวงสาธารณสุขในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ เช่นกัน

■ การก่อตั้งโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย ของกระทรวงสาธารณสุขที่โรงพยาบาลกลาง ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ต่อมา ย้ายไปอยู่โรงพยาบาลหญิงหรือโรงพยาบาลราชวิถีในปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๔ และมีการเปิดโรงเรียนพยาบาลในส่วนภูมิภาคอีกหลายแห่ง เช่น ที่พิษณุโลก พ.ศ. ๒๔๙๒ นครราชสีมา พ.ศ. ๒๔๙๘^{๔๐} ฯลฯ

■ การเร่งผลิตผดุงครรภ์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๗ การขยายการผลิตพนักงานอนามัย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๔ และการผลิตบุคลากรระดับผู้ช่วยสาขาอื่นๆ โดยมีการปรับปรุงหลักสูตรเป็นระยะๆ จนกระทั่งมีการก่อตั้งสถาบันพัฒนากำลังคนด้าน สาธารณสุข เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖ และเปลี่ยนชื่อเป็นสถาบันพระบรมราชชนก เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๓๗^{๔๑}

ผลกระทบ

■ การที่กระทรวงสาธารณสุขสามารถผลิตพยาบาล ผดุงครรภ์ พนักงานอนามัย และบุคลากรระดับผู้ช่วยสาขาอื่นๆ ขึ้นใช้เอง ทำให้สามารถดำเนินนโยบายขยายบริการและแก้ปัญหาขาดแคลนบุคลากรสาขาเหล่านี้ได้

อย่างมีประสิทธิภาพ แตกต่างอย่างชัดเจนกับบุคลากรระดับวิชาชีพที่กระทรวงสาธารณสุขมิได้ผลิตเอง ได้แก่ แพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร และนักวิทยาศาสตร์การแพทย์ โดยที่กระทรวงสาธารณสุขไม่จำเป็นต้องมีมาตรการบังคับให้ชดใช้ทุนในลักษณะเดียวกันนั้นด้วย

วิเคราะห์เหตุปัจจัย

- การที่กระทรวงสาธารณสุขผลิตบุคลากรที่จำเป็นขึ้นใช้เอง เป็นไปตามหลักการขององค์การอนามัยโลกที่ว่า การผลิตและการบริการสาธารณสุขจะต้องดำเนินการไปด้วยกัน จึงจะสามารถผลิตบุคลากรได้ตรงตามความต้องการของระบบบริการ

- ระบบการคัดเลือกนักเรียนจากจังหวัด ส่งไปเรียนในสถานศึกษาในจังหวัดใกล้เคียง แล้วให้กลับไปปฏิบัติงานให้จังหวัดเดิม สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยที่คนทั่วไปยังมีความผูกพันกับครอบครัวสูง นอกจากนั้น ยังสอดคล้องกับระบบราชการไทยที่ไม่ให้เบิกค่าเช่าบ้านในท้องที่ที่บรรจุเข้ารับราชการครั้งแรก

- ระบบการผลิตบุคลากรที่มุ่งรับใช้ประชาชน ตามนโยบายของประเทศ กล่าวคือ กำหนดหลักสูตรให้เรียนเท่าที่จำเป็น ให้ศึกษาต่อเนื่องเท่าที่ราชการต้องการ และไม่ส่งเสริมการโอนย้ายข้ามหน่วยงาน ทำให้สามารถกระจายบุคลากรเข้าไปในท้องที่ห่างไกลได้ระดับหนึ่ง แม้ต่อมาจะมีการปรับหลักสูตรให้มีการศึกษาต่อเนื่องได้ง่ายขึ้น แต่ก็ไม่กระทบมากนักต่อระบบการกระจายกำลังคน

- นโยบายที่จะแยกระบบการผลิตออกไปเป็นเอกเทศ แยกออกไปจากระบบบริการ ฟังกระทำด้วยความระมัดระวัง

๑๐. บริการภาคเอกชน

สถานการณ์โดยสังเขป

■ ระยะเวลา เมื่อร้อยกว่าปีมาแล้ว บริการสุขภาพภาคเอกชนเป็นระบบไม่คำกำไร โดยมีชนนารีเป็นทั้งผู้นำวิทยาการการแพทย์ตะวันตกเข้ามาสู่ประเทศไทย และนำบริการไปสู่หัวเมืองด้วย บริการต่างๆ ทั้งเติบโตขึ้นอย่างช้าๆ และร่วงโรยไปในบางส่วนเมื่อบริการภาครัฐแผ่ไปถึง เช่น โรงพยาบาลมิชชันนารีที่อำเภอหนองบัว นครสวรรค์ และที่อำเภอแม่สะเรียง แม่ฮ่องสอน ต้องปิดตัวลงเมื่อโรงพยาบาลชุมชนของรัฐเติบโตใหญ่ขึ้น ปัจจุบัน บริการโรงพยาบาลของมิชชันนารีมีสัดส่วนค่อนข้างน้อยในระบบบริการภาคเอกชน

■ บริการภาคเอกชนที่เติบโตคู่ขนานมากับการเติบโตของบริการภาครัฐคือ คลินิกขนาดเล็ก ซึ่งส่วนใหญ่ให้บริการนอกเวลาราชการโดยบุคลากรภาครัฐ

■ โรงพยาบาลเอกชนในรูปธุรกิจเริ่มเติบโตขึ้นอย่างช้าๆ โดยเฉพาะภายหลังที่โรงพยาบาลรามธิบดี ไม่ยอมรับข้อเสนอให้ทีมแพทย์เช่าสถานที่จัดบริการนอกเวลาราชการในลักษณะของเอกชนในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๔-๑๕

การเติบโตอย่างรวดเร็วของธุรกิจโรงพยาบาลเอกชน เริ่มขึ้นภายหลังการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของประเทศในปลายยุครัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ และเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วมากในยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ โดยเฉพาะเมื่อมีการเปิดเสรีทางการเงิน ทำให้เงินทุนดอกเบี้ยต่ำไหลเข้าประเทศจำนวนมาก เมื่อฟองสบู่แตกการขยายตัวของธุรกิจโรงพยาบาลเอกชนก็เกิดการชะงักงัน^{๔๒}

■ การกระจายตัวของโรงพยาบาลเอกชน ทั้งในรูปธุรกิจและบริการที่ไม่มุ่งคำกำไรแทบทั้งหมดอยู่เฉพาะในเมืองหลวงและเมืองใหญ่ โดยโรงพยาบาลขององค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์มีการขยายตัวน้อย ขณะที่โรงพยาบาลเอกชนเพื่อคำกำไรขยายตัวรวดเร็ว โรงพยาบาลขององค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์จึงมีสัดส่วนน้อยลงตามลำดับ

ผลกระทบ

ทางบวก

- บริการภาคเอกชน สามารถแบ่งเบาภาระบริการภาครัฐได้มากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะในส่วนของประชาชนที่มีกำลังซื้อ และในส่วนที่อยู่ในระบบประกันสุขภาพบางโครงการ
- ภาครัฐต้องปรับตัวอย่างขนานใหญ่ เพื่อแข่งขันกับบริการภาคเอกชน ทั้งในด้านการพัฒนาคุณภาพบริการ และการเพิ่มระบบจูงใจทางการเงิน

ทางลบ

- เกิดภาวะสมองไหลสู่ภาคเอกชน ในช่วงที่ธุรกิจโรงพยาบาลเอกชนเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยบริการภาคเอกชนทำให้ช่องว่างของเมืองและชนบท คนร่ำรวยและคนยากจน ขยายมากขึ้น เพราะธุรกิจโรงพยาบาลเอกชนแทบทั้งหมดอยู่ในเมืองหลวงและเมืองใหญ่
- ราคาค่าบริการแพงขึ้นมาก จากการให้บริการที่เกินจำเป็น ทั้งในการตรวจวินิจฉัย การรักษา การรับไว้ในโรงพยาบาล และการคิดค่าบริการในลักษณะมัดมือชก
- อุดมคติทางวิชาชีพถูกรวบงำโดยเหตุผลทางธุรกิจ ทั้งในรูปของการบีบบังคับหรือจูงใจให้ให้บริการที่เกินจำเป็น การให้สินบนในการส่งตรวจหรือส่งผู้ป่วยเข้าไปรับบริการโรงพยาบาล หรือสถานที่รับตรวจวินิจฉัยด้วยเครื่องมือราคาแพง และการโฆษณารูปแบบต่างๆ

วิเคราะห์เหตุปัจจัย

- ระบบบริการของรัฐที่ปรับตัวสนองความต้องการของประชาชนได้ช้า ทำให้บริการภาคเอกชนมีช่องทางเกิดและเติบโตขึ้นได้
- การปฏิรูประบบแนวคิดให้โรงพยาบาลของรัฐจัดบริการโดยเอกชนในช่วงนอกเวลาราชการ เป็นจุดหักเหสำคัญทำให้ภาคเอกชนต้องเติบโตในรูปแบบธุรกิจเอกชน แยกต่างหากจากระบบบริการภาครัฐ

ระบบควบคุมของรัฐที่อ่อนแอ ทำงานในลักษณะตั้งรับ ทำให้ผู้บริโภครู้สึกเอา
รัดเอาเปรียบอย่างเต็มที่ กล่าวคือ ไม่มีระบบตรวจสอบการให้บริการที่เกิน
จำเป็น ในทางตรงกันข้ามระบบบริการที่จ่ายค่าบริการแบบเหมาหัว ก็ไม่มี
ระบบการตรวจสอบคุณภาพบริการว่าเหมาะสมและพอเพียงหรือไม่ ระบบการ
จ่ายสินบนที่มีอยู่แพร่หลาย ก็ถูกองค์กรวิชาชีพจับได้และลงโทษเพียง ๒-๓
รายเท่านั้น พระราชบัญญัติสถานพยาบาลฉบับปัจจุบัน ก็เกิดขึ้นโดยสมาคม
โรงพยาบาลเอกชนมีอิทธิพลชิ้นนำสูง

■ การปล่อยให้ธุรกิจโรงพยาบาลเอกชนเติบโตอย่างไม่มีแผน นโยบาย
และไม่มี การควบคุม ตรงกันข้ามมีระบบส่งเสริมการลงทุนอย่างไร้ทิศทางโดย
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน และระบบการยกเว้นภาษีแก่เครื่อง
มือแพทย์ราคาแพง รวมทั้งการปล่อยให้ธุรกิจโรงพยาบาลเข้าไปอยู่ใน
ตลาดหลักทรัพย์ ทำให้ธุรกิจโรงพยาบาลเอกชนก่อผลกระทบในทางลบได้
อย่างรุนแรง^{๔๓-๔๔}

บทสรุป

จากการศึกษาเหตุการณ์ในรอบร้อยปีเศษ สามารถสรุปบทเรียนได้ดังนี้

๑. การจัดระบบบริการสุขภาพ

- ระบบบริการสุขภาพเป็นระบบที่มีค่าใช้จ่ายสูง ทั้งในการลงทุนระยะต้นและการให้บริการต่อเนื่อง แนวคิดในการให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดบริการในยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ จึงไม่ประสบความสำเร็จ เพราะท้องถิ่นมีศักยภาพต่ำ เนื่องจากรายได้ของรัฐรวมศูนย์อยู่ในส่วนกลางแทบทั้งหมด ดังปรากฏว่าก่อนกำเนิด อบต. งบประมาณท้องถิ่นทั่วประเทศมีสัดส่วนประมาณร้อยละ ๒ ของงบประมาณแผ่นดินเท่านั้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๒๘๔ และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจสู่องค์กรส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดให้เพิ่มงบประมาณแก่ท้องถิ่นให้มีสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๔ และไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๕ ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๙ แต่เป็นการกำหนดสัดส่วนในภาพรวมทั้งประเทศ หากไม่มีนโยบายและแผนที่ชัดเจน จะเกิดช่องว่างระหว่างท้องถิ่นที่มีรายได้ต่างกันได้มากมาย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องกำหนดทิศทางและกลไกในการป้องกันการขยายตัวอย่างไม่มีขีดจำกัดของท้องถิ่นที่ร่ำรวย และเกื้อหนุนเพื่อเร่งการเติบโตของท้องถิ่นที่ยากจนควบคู่กันไป โดยระบบการคลัง-การอุดหนุนที่เหมาะสม

- โครงการขยายบริการโรงพยาบาลชุมชนและสถานีอนามัยทั่วประเทศเป็นตัวอย่างที่ดีของนโยบายที่เข้มแข็งและต่อเนื่องของรัฐบาล แม้ประเทศจะประสบภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ และเผชิญภาวะวิกฤตการณ์พลังงานถึงสองระลอก แต่่นโยบายดังกล่าวก็ดำเนินการมาได้อย่างต่อเนื่อง

นำเสียชีวิตที่เมื่อประเทศผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงปลายรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เข้าสู่ยุคการเติบโตจนรวดเร็วอย่างฟองสบู่ กลับไม่มีผู้ใดสานต่อนโยบายนี้ ตรงกันข้ามกลับปล่อยให้เกิดผลกระทบในทางลบอย่างรุนแรงกับระบบบริการในชนบท โดยจำนวนแพทย์ในโรงพยาบาลชุมชนแทบไม่เพิ่มขึ้นในช่วงนั้น และบุคลากรในระดับตำบลก็เพิ่มขึ้นอย่างช้ามาก จากกรอบอัตรากำลังของสถานีนอามัยที่กำหนดไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้มีเจ้าหน้าที่ ๕ คน จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๓ ยังมีบุคลากรในสถานีนอามัยเฉลี่ยแห่งละ ๓.๒ คน เท่านั้น

การปฏิรูประบบบริการสุขภาพ จะต้องมุ่งแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมกันนี้อย่างต่อเนื่องและถือเป็นนโยบายสำคัญอันดับแรกๆ

การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องยึดถือหลักการต่อไปนี้ คือ

(๑) จะต้องรักษาระบบการให้บริการแบบผสมผสาน (integrated health services) เอาไว้ โดยจะต้องผสมผสานงานรักษาพยาบาลกับงานป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพเข้าไว้ด้วยกัน และจะต้องพัฒนาระบบส่งต่อ (referral system) ให้มีประสิทธิภาพ

(๒) จะต้องทำให้จุดแข็งของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นปรากฏเป็นจริง นั่นคือสามารถสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในเขตรับผิดชอบ โดยเฉพาะคนยากจน และคนที่อยู่ห่างไกลตัวเมือง ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่อย่างแท้จริง มิใช่ทำให้คนในเมือง หรือคนใกล้ชิดผู้มีอำนาจในท้องถิ่นเป็นผู้ได้ประโยชน์เป็นส่วนใหญ่

(๓) รัฐจะต้องมีความเข้มแข็งในการกำหนดทิศทาง นโยบาย กำกับ ติดตาม และประเมินผลบริการที่ท้องถิ่นเป็นผู้จัดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การกระจายอำนาจเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงต่อประเทศชาติและประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

๒. การผลิตและพัฒนาบุคลากร

■ ระบบการผลิตแพทย์ ทันตแพทย์ และเภสัชกร รวมทั้งนักวิทยาศาสตร์การแพทย์ในปัจจุบัน เป็นระบบที่เกือบจะแยกขาดจากระบบบริการสุขภาพ และไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยส่วนใหญ่ รวมทั้งเป็นระบบที่ทำให้ช่องว่างในสังคมขยายออกมากขึ้น เป็นผลให้บุคลากรเหล่านี้โดยเฉพาะแพทย์มีความแปลกแยกกับระบบบริการในพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ แม้มีระบบบังคับขีดใช้ทุนและระบบจูงใจด้วยเงินในอัตราสูง ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาการกระจายแพทย์ได้ ในขณะที่เดียวกันระบบที่กระทรวงสาธารณสุขผลิตบุคลากรขึ้นใช้เอง เป็นระบบที่ดี และมีประสิทธิภาพสูง ตรงกันข้ามกับระบบการผลิตในเกือบทุกเรื่อง จึงควร

■ ปฏิรูประบบการผลิตแพทย์ อย่างน้อยใน ๒ เรื่อง คือ

- เปลี่ยนระบบคัดเลือก ให้เป็นแบบเดียวกับของกระทรวงสาธารณสุข โดยมุ่งคัดเลือกนักเรียนจากจังหวัดและให้กลับไปปฏิบัติงานในจังหวัด
- ให้นักศึกษาแพทย์มีความคุ้นเคยกับปัญหาและระบบบริการสุขภาพของประเทศมากขึ้น

■ รักษาและพัฒนาระบบการผลิตบุคลากรขึ้นใช้เองของกระทรวงสาธารณสุขเอาไว้ แนวคิดที่จะแยกสถาบันการศึกษาในกระทรวงสาธารณสุขออกไปเป็นอิสระ ฟังกระทำด้วยความระมัดระวัง จะต้องไม่

- แยกระบบการผลิตกับระบบบริการออกไปจากกัน
- เพิ่มกำแพงกีดกันคนยากจนที่จะเข้าสู่ระบบให้สูงขึ้น

๓. การปฏิรูปโครงสร้างองค์กร

■ การพัฒนาและปรับปรุงการจัดระบบบริการในยุคต้น กระทำโดยพระมหากษัตริย์ที่ทรงอัจฉริยภาพ มีการศึกษาเตรียมการอย่างค่อยเป็นค่อยไป สร้างการมีส่วนร่วมอย่างแยบคาย และเลือกใช้คนอย่างพิถีพิถัน

■ การปฏิรูป ๓ ครั้งสำคัญคือ การก่อตั้งกรมสาธารณสุข การสถาปนากระทรวงสาธารณสุขและการปฏิรูปโครงสร้างกระทรวงสาธารณสุข ในปี พ.ศ. ๒๕๑๗-๑๘ มีทิศทางถูกต้อง และผู้ดำเนินการมีอำนาจมีสูง แต่ก็ต้องเผชิญปัญหาอุปสรรคมากมาย เพราะเป็นการปฏิรูปที่มีผลกระทบสูงทั้งภายในและภายนอกองค์กร การปฏิรูปในปัจจุบันจะมีผลกระทบสูงเช่นกัน จึงต้องมีการศึกษาและเตรียมการอย่างรอบคอบ

■ การปฏิรูปโครงสร้างครั้งสำคัญทั้ง ๓ ครั้งในอดีต มีทิศทางในการรวมหน่วยงานและงานให้เป็นเอกภาพ แต่กระแสรกระจายอำนาจในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะแยกบริการออกเป็นตอนๆ และแยกส่วน เช่น แยกโรงพยาบาลออกเป็นองค์การมหาชน แยกจากงานส่งเสริมป้องกัน แยกโรงพยาบาลจังหวัดไปอยู่กับองค์การบริหารส่วนจังหวัด โรงพยาบาลชุมชนไปอยู่กับเทศบาล แยกสถานีอนามัยไปอยู่กับองค์การบริหารส่วนตำบล นับเป็นการสวนทางกับทิศทางในอดีตอย่างตรงกันข้าม จึงพึงพิจารณาด้วยความรอบคอบว่าจะกระจายอำนาจอย่างไร ให้ระบบบริการสุขภาพมีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ มีบูรณาการและมีความเป็นธรรมแก่ประชาชนทั้งประเทศมากขึ้น มิใช่กระจายอำนาจเพียงเพื่อให้ได้ชื่อว่าได้กระจายอำนาจ

■ ประเทศที่มีการกระจายอำนาจสูงอย่างอังกฤษ มีระบบบริการสุขภาพแห่งชาติในลักษณะรวมศูนย์ ประเทศที่มีการกระจายอำนาจสูงมากอย่างสวีเดน โรงพยาบาลแทบทั้งหมดเป็นของสภาเขต ๒๔ เขต เป็นของเทศบาลเฉพาะในเมืองใหญ่ๆ เท่านั้น ประเทศที่มีประชาธิปไตยสูงอย่างฝรั่งเศส บริการสุขภาพจัดโดยรัฐบาลกลางเป็นหลัก ท้องถิ่นมีหน้าที่ดูแลเรื่องการก่อสร้างสถานพยาบาลเท่านั้น บทเรียนจากประเทศเหล่านี้ เป็นกรณีที่ควรศึกษาอย่างรอบคอบจะต้องไม่กระจายอำนาจเพียงเพื่อกระจายอำนาจ

๔. การพัฒนาการแพทย์แผนไทย

■ แม้การแพทย์แผนปัจจุบันจะมีการพัฒนาไปมาก แต่ก็ยังมีขอบเขต

จำกัด ยังมีโรคจำนวนมากที่การแพทย์แผนปัจจุบันรักษาไม่ได้ หรือไม่ได้ผลดี การพัฒนาวิธีการรักษาโรคในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งมีทิศทางมุ่งเน้นศึกษาจากภูมิปัญญาดั้งเดิม ดังปรากฏว่า สถาบันมะเร็งแห่งชาติสหรัฐอเมริกามีโครงการแสวงหาร่วมมือกับนานาชาติในการค้นหาสมุนไพรประกอบกับภูมิปัญญาในอดีต เพื่อรักษามะเร็งและเอดส์^{๕๕} และนิตยสาร NATIONAL GEOGRAPHIC ก็ได้รวบรวมภูมิปัญญาการแพทย์แผนโบราณของชาติต่างๆ ออกเผยแพร่^{๕๖}

- รัฐบาลจะต้องมีนโยบายที่ชัดเจนและจริงจังในการพัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยอย่างเป็นระบบ และอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ โดยส่งเสริมทั้งในฝ่ายแพทย์แผนโบราณ และแผนปัจจุบัน จูงใจและสนับสนุนให้ผู้เชี่ยวชาญเข้ามาทำการศึกษาและพัฒนาอย่างมีมาตรฐาน

- สถาบันแพทย์แผนไทย ต้องสร้างพันธมิตรอย่างกว้างขวางกับองค์กรอื่นๆ และเคลื่อนไหวภาคประชาชนควบคู่ไปด้วย

๕. ระบบการเงินการคลังสาธารณสุข

- จะต้องมุ่งปรับปรุงระบบการเงินการคลังสาธารณสุข เพื่อ
  - ขยายการครอบคลุมหลักประกันสุขภาพให้ทั่วถึง
  - ให้ประชาชนทุกกลุ่มได้รับบริการสุขภาพที่จำเป็นพื้นฐาน (Basic essential health package) ที่มีคุณภาพและมาตรฐานเท่าเทียมกัน

- โครงการบัตรสุขภาพเป็นรูปแบบที่ดี ในการประกันสุขภาพประชาชนที่ไม่ได้รับรายได้จากเงินเดือน ควรพัฒนาให้สามารถให้บริการประชาชนได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพต่อไป แต่ถ้ามี universal coverage โครงการนี้ก็ไม่จำเป็น

- ระบบประกันสังคม ที่ใช้วิธีซื้อบริการจากสถานพยาบาลที่มีอยู่แล้ว ไม่สร้างสถานบริการขึ้นเอง เป็นระบบที่ดีที่ควรเป็นแนวทางสำหรับโครงการอื่นๆ ในอนาคต โดยเฉพาะระบบการจ่ายค่าตอบแทนแก่สถานพยาบาลเป็นระบบเหมาจ่ายรายหัว ทำให้สถานพยาบาลประหยัดและมีประสิทธิภาพ

ในการใช้ทรัพยากรมากกว่าแบบสวัสดิการของข้าราชการ

- ระบบเงินบำรุงของสถานบริการ เป็นระบบกระจายอำนาจทางการเงินการคลังที่ดี ควรรักษาไว้และพัฒนาให้มีแผนเงินบำรุงอย่างมีประสิทธิภาพ

๖. การมีส่วนร่วมของประชาชน

- การกระจายอำนาจที่แท้จริง ต้องกระจายให้ถึงประชาชนมากที่สุด ระบบ อสม. ที่ดำเนินการมาแล้ว เป็นแนวทางและทิศทางที่ถูกต้องจะต้องพัฒนาให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยแท้จริง และควรขยายกว้างออกไปให้ถึงระดับครัวเรือน ให้ทุกครัวเรือนมีศักยภาพในการพัฒนาสุขภาพสูงขึ้น

- การพัฒนาบทบาทขององค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ด้านสาธารณสุขเป็นแนวทางและทิศทางที่ดี รัฐจะต้องมีจิตใจเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง ตัดอคติและความหวาดระแวงต่างๆ ออกไป มุ่งส่งเสริมและพัฒนาบทบาทขององค์การพัฒนาเอกชน ควบคู่ไปกับการกระจายอำนาจสู่องค์กรส่วนท้องถิ่น

๗. ระบบบริการภาคเอกชน

- จะต้องมีกรอบนโยบายเรื่องบทบาทภาคเอกชน ในระบบบริการสุขภาพ จะต้องยอมรับว่าระบบตลาดไม่สามารถก่อให้เกิดการแข่งขันได้อย่างแท้จริง และประชาชนไม่สามารถมีอธิปไตยในการเลือกรับหรือไม่รับบริการได้อย่างการซื้อสินค้าทั่วไป

- ระบบการส่งเสริมการลงทุนแก่ธุรกิจโรงพยาบาลเอกชน การยกเว้นภาษีเครื่องมือแพทย์ราคาแพงและภาษีเงินได้นิติบุคคล จะต้องมีกรอบนโยบายโดย

○ หากจะคงระบบเดิมไว้จะต้องมีทิศทางการส่งเสริมการกระจายบริการ แทนที่จะก่อให้เกิดการกระจุกตัวของบริการ

○ จะต้องมึระบบประเมินความจำเป็นและเหมาะสม ของเครื่องมือและเทคโนโลยีทางการแพทย์ราคาแพง ไม่ปล่อยให้มีการนำเข้าอย่างไร้การควบคุม (ทั้งภาครัฐและเอกชน)

■ จะต้องพัฒนาระบบกำกับ ตรวจสอบ เพื่อป้องกันการให้บริการที่เกินจำเป็น ในระบบบริการที่เรียกเก็บตามรายการ ขณะเดียวกันจะต้องมีระบบการตรวจสอบคุณภาพในระบบบริการแบบเหมาจ่าย

■ ระบบตรวจสอบด้านจริยธรรม จะต้องพัฒนาให้มีการดำเนินการเชิงรุก และเชิงระบบมากขึ้น มากกว่าที่จะทำงานแบบตั้งรับและรอพิจารณาเป็นรายๆ เช่นในปัจจุบัน

■ ควรศึกษาปัญหาของการประกันทุรเวชปฏิบัติ (Malpractice insurance) ซึ่งกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว ว่าเป็นทางออกที่ดีของสังคมไทยหรือไม่ ระบบที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

๑. ทิวาวัติ เมฆสวรรค์, ปฏิรูปราชการเพื่อความอยู่รอดของไทย การปฏิรูประบบราชการ : ยุทธศาสตร์สำคัญของการเปลี่ยนแปลง, สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูประบบราชการ สำนักงาน ก.พ. กรุงเทพฯ ๒๕๔๑ น. ๓๒-๔๗

๒. ประวัติการแพทย์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รศ.นพ.จรัส เภรันทพงษ์ บรรณาธิการ หน่วยพิมพ์โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพฯ ๒๕๒๕ น. ๔๑-๘๑

๓. อนุสรณ์ ๘๔ ปี ศิริราช กรุงเทพมหานครพิมพ์ กรุงเทพฯ ไม่ระบุปีที่พิมพ์ น. ๔๖๑-๕๒๖

๔. ๑๐๐ ปี สุขภาพจิตและจิตเวช พ.ศ. ๒๔๓๒-๒๕๓๒ กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข อนุวัชการพิมพ์ กรุงเทพฯ ๒๕๓๒ น. ๑-๕๗

๕. อ้างแล้วใน (๓) น. ๔๗๐ ใน (๒) น. ๔๗

๖. อ้างแล้วใน (๓) น. ๔๖๙ ใน (๒) น. ๔๗

๗. อ้างแล้วใน (๒) น. ๕๐

๘. นายพันตรีอิทธิ หะลิตะเวช แพทย์ประกาศนียบัตร รร.ราชแพทยาลัย เลขประจำตัว ๑, นักเรียนรุ่นแรกของโรงเรียนราชแพทยาลัย อ้างแล้วใน (๓) น. ๕๐ ๑-๕๐ ๖

๙. อ้างแล้วใน (๒) น. ๑๘-๒๘

๑๐. อ้างแล้วใน (๒) น. ๕๗

๑๑. พระนิพนธ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร (ครั้งดำรง พระอิสริยยศเป็นกรมขุนฯ) ตีพิมพ์ครั้งแรกในสารศิริราช ฉบับพิเศษฉลอง ๖๐ ปี ศิริราช พฤษภาคม ๒๔๙๓

๑๒. ศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์, หูลกระหม่อม ร็อคกี-เฟลเลอร์มูลนิธิกับโรงเรียนแพทย์ บทบรรณาธิการ สารศิริราช ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๒ น. ๖๘-๘๑

๑๓. อ้างแล้วใน (๒) น. ๖๙-๘๐

๑๔. เบนทูล บุญอิต ยี่สิบสองปีของข้าพเจ้าในบ้านนอก, เบนทูล บุญอิตอนุสรณ์ โรงพิมพ์ตระกูลไทย พิษณุโลก ๑ ต.ค. ๒๕๑๙ น. ๑-๑๑

๑๕. สนทนากับหมอบ้านนอก อ้างแล้วใน (๓) น. ๕๑๗-๕๒๖

๑๖. อาจารย์ศรีธัญย์ ชัยรัตน์ “คุณหมอบเอน” อ้างแล้วใน (๑๔) น. ๔๐-๔๗

๑๗. อ.อ.พระอาภวิทยาคม อุปสรรคต่างๆ ในเวลาที่จัดโครงการและวางรากสำหรับนักเรียนในโรงเรียนราชแพทยาลัย และ อุปสรรคการสอนนักเรียนแพทย์ในสมัยโรงเรียนราชแพทยาลัย อ้างแล้วใน (๓) น. ๔๙๐-๔๙๕

๑๘. เกียรติประวัติแพทย์ไทยฝากไว้ให้คนรุ่นหลัง ชีวิตและผลงานของศาสตราจารย์นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว สันติสุข โสภณศิริ ผู้เรียบเรียงและบรรณาธิการ เรือนแก้วการพิมพ์ กรุงเทพฯ ๒๕๓๗ น. ๖๖-๘๔

๑๙. สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ๒๕๓๗

๒๐. พระบาราศนราดรุร, ประวัติกระทรวงสาธารณสุข, อนุสรณ์กระทรวงสาธารณสุขครบรอบ ๑๕ ปี โรงพิมพ์อุดม กรุงเทพฯ ๒๕๐๐ น. ๑๑-๖๔

๒๑. พระยาสุนทรพิพิธ, สาธารณสุขศึกษา อนุสรณ์กระทรวงสาธารณสุขครบรอบ ๑๕ ปี โรงพิมพ์อุดม กรุงเทพฯ ๒๕๐๐ น. ๔๖๑-๔๗๒

๒๒. อ้างแล้วใน (๒๐)

๒๓. อ้างแล้วใน (๑๘)

๒๔. ชัยอนันต์ สมุทวณิช, รัฐ, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ ๒๕๓๕

๒๕. สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, นิทานโบราณคดี ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑๑ สำนักพิมพ์ก้าวหน้า กรุงเทพฯ ๒๕๐๙ น. ๒๗๑

๒๖. อ้างแล้วใน (๒๐)

๒๗. ศาสตราจารย์นายแพทย์ประกอบ ตู้อินดา, แนวความคิดเรื่องสุขภาพดีถ้วนหน้าเมื่อ ๒๕๔๓,

อนุสรณ์สาธารณสุข ครบรอบ ๔๐ ปี, สหประชาพานิชย์, ๒๕๒๕ น. ๑๐๘-๑๑๔

๒๘. ประวัติกรมแพทย์ทหารบก ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๕-๒๕๑๕ กรมแพทย์ทหารบก โรงพิมพ์กรมยุทธศึกษาทหารบก กรุงเทพฯ ๒๕๑๙ น. ๖๔-๖๘

๒๙. ศ.นพ.ประเวศ วะสี, บนเส้นทางชีวิต เล่ม ๒ สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน กรุงเทพฯ ๒๕๓๔ บทที่ ๓๔ น. ๑๐ ๑-๑๑๐

๓๐. อ่างแล้วใน (๒) น. ๙๒-๙๙

๓๑. อ่างแล้วใน (๓) น. ๔๗๖

๓๒. อ่างแล้วใน (๔) น. ๒๗

๓๓. อ่างแล้วใน (๒) น. ๔๐

๓๔. อ่างแล้วใน (๑๘) น. ๘๐

๓๕. คงเดช ลีโทขวลิต, การขาดแคลนแพทย์ในโรงพยาบาลชุมชน วิทยานิพนธ์หลักสูตรสังคมศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์การแพทย์ และสาธารณสุข บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ.๒๕๔๓ เอกสารอัดสำเนา น.๑๗-๑๘

๓๖. เฟิงอ้าง น. ๑๐ ๗-๑๑๕

๓๗. คู่มือแพทย์ผู้ทำสัญญาฯ, สำนักงานคณะกรรมการจัดสรรนักศึกษาแพทย์ ทันตแพทย์ เกษษศาสตร์ผู้ทำสัญญา สถาบันพระบรมราชชนก สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข เมษายน ๒๕๔๓ น. ๒๓

๓๘. อ่างแล้วใน (๓๕) น. ๙๘

๓๙. จากวันนั้นถึงวันนี้ กิ่งศตวรรษการศึกษาและการพัฒนากำลังคน กระทรวงสาธารณสุข สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ๒๕๔๐, น. ๓๓

๔๐. เฟิงอ้าง น. ๓๓-๓๔

๔๑. เฟิงอ้าง น. ๓๗-๗๙

๔๒. การสาธารณสุขไทย พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๑, กระทรวงสาธารณสุข
กันยายน ๒๕๔๒ สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ, บรรณาธิการ น. ๑๗๒-๑๗๓

๔๓. ข้อมูลกองการประกอบโรคศิลปะ และสำนักงานคณะกรรมการ
ส่งเสริมการลงทุน

๔๔. Sanguan Nittayaramphong and Viroj Tangcharoensathian,
Thailand: private health care out of control? Health Policy and Planning;
๙(๑)๓๑-๔๐ Oxford University Press ๑๙๙๔

๔๕. The Developmental Therapeutics Program (DTP), Division of
Cancer Treatment and Diagnosis (DCTD), National Cancer Institute, National
Institutes of Health, US DHHS, <http://tdcb.nci.gov/NPLOC.htm>

๔๖. Joel L. Swerdlow, Ph.D, Nature's Medicine: Plants That Heal,
National Geographic, ๒๐๐๐

ข้าพเจ้าก็เคารพในความเห็นของท่าน พอๆ กับที่เคารพในความเห็น
ของข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าเคารพในความเห็นของบุคคลซึ่งดำรงถึง
ประโยชน์ของบ้านเมืองเป็นที่ตั้งเสมอ บางคนเอาเอ็งเง็นดี
เน็งงามกับผู้มีอำนาจเพราะมีผลประโยชน์แอบแฝง

บางมุมของฟอรัมที่ทัพเจ้าอนุวงศ์

บางมุมของพ่อเล่มที่ข้าพเจ้าอยากรู้จัก

รสนา ไตสีตระกูล

ข้าพเจ้ารู้จักคุณพ่อเล่มครั้งแรกสมัยที่ คุณหมอมรกต กรเกษม มีปัญหากับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข กำลังจะถูกย้ายจากการเป็นเลขาธิการ อย. ในกรณีนี้มูลนิธิโกลด์คัมทองที่ข้าพเจ้าเป็นกรรมการผู้จัดการอยู่ ได้ร่วมกับกลุ่มแพทย์ชนบทในการจัดเวทีอภิปรายเพื่อปกป้องคนดี ไม่ให้ถูกนักการเมืองรังแก ครั้งนั้นคุณพ่อเล่มได้ออกมาแสดงท่าทีอย่างชัดเจน ด้วยการลงชื่อสนับสนุนคุณหมอมรกต ร่วมกับกลุ่มชมรมแพทย์ชนบท นอกจากการอภิปรายแล้ว มีการเคลื่อนไหวภายในกระทรวงจนในที่สุดรัฐมนตรีต้องยกเลิกคำสั่งย้ายคุณหมอมรกต

ข้าพเจ้ามาใกล้ชิดคุณพ่อเล่ม เมื่อเกิดกรณีทุจริตจัดซื้อยาและเวชภัณฑ์ ในกระทรวงสาธารณสุขในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จำได้ว่าเชิญคุณพ่อมากล่าวนำ ในการเสวนาเรื่องทุจริตยาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๑ ซึ่งเป็นวันที่เครือข่าย ๓๐ องค์กรพัฒนาเอกชนได้เริ่มรณรงค์หา ๕๐,๐๐๐ รายชื่อ ตามกลไกรัฐธรรมนูญปี ๒๕๔๐ เพื่อถอดถอนรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุข และปลดกระทรวงสาธารณสุข

คุณพ่อเล่มใส่ปลอกแขนเสื้อสีดำมาร่วมงาน มาทราบเมื่อท่านลุกขึ้นพูดว่าที่ใส่ปลอกแขนเสื้อสีดำ เพื่อไว้ทุกข์ให้กับกระทรวงสาธารณสุข ท่านกล่าวด้วยน้ำตาว่า “ตลอดชีวิตของพ่อจนอายุ ๘๒ ปี พ่อไม่เคยเห็นความเลวร้าย ความตกต่ำทางคุณธรรมของกระทรวงสาธารณสุขในยุคใดเท่ากับยุคนี้เลย” ท่านเรียกร้องให้ข้าราชการในกระทรวงสาธารณสุขและประชาชนลุกขึ้นต่อสู้กับความไม่ชอบธรรม และนำคุณธรรมกลับมาสู่กระทรวงสาธารณสุข

ภาพของคุณพ่อเสมที่ยืนกำหมัด น้ำตานอง ขึ้นหน้าหนึ่งหนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับในวันรุ่งขึ้น เป็นภาพที่ปลุกเร้าความรู้สึกของผู้คนในสังคม ให้ร่วมมือกันต่อต้านทุจริตยาและอาจเป็นกำลังใจให้บรรดาคุณหมอในระดับบริหารอีกหลายท่าน ที่ในภายหลังออกมาพูดกับสาธารณชนว่า มีการทุจริตเกิดขึ้นจริงในกระทรวงสาธารณสุข

ข้าพเจ้าได้รับกำลังใจจากท่าน ในการรณรงค์หารายชื่อเพื่อถอดถอนผู้บริหารในกระทรวงสาธารณสุขทั้งฝ่ายการเมืองและฝ่ายข้าราชการ แต่ท่านขอไม่ลงชื่อ ซึ่งข้าพเจ้าก็เข้าใจได้ว่าท่านเป็นผู้ใหญ่ของกระทรวงสาธารณสุขมาก่อน การออกมาพูดในที่สาธารณะเช่นนี้ก็ถือว่าเป็นการแสดงจุดยืนที่ชัดเจนอยู่แล้ว ท่านเตือนข้าพเจ้าอยู่เสมอว่า ให้ทำด้วยจิตที่เป็นกลาง ทำเพื่อความถูกต้อง ไม่ใช่ทำด้วยความเกลียดความโกรธ จนเมื่อกรณีทุจริตยาได้ดำเนินไปจนถึงที่สุด ที่อดีตรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขถูกตัดสินให้ต้องถูกยึดทรัพย์และจำคุกเป็นเวลา ๑๕ ปี คุณพ่อเสมก็ยังคงเตือนข้าพเจ้าว่าอย่าหลงในความสำเร็จ ให้ระมัดระวังรักษาความดีเอาไว้ให้ได้ตลอดไป

กิตติศัพท์ของคุณพ่อเสมในความเป็นคนตรง คนซื่อสัตย์ นั้นเป็นที่ประจักษ์สำหรับข้าพเจ้า คุณพ่อเสมในฐานะประธานมูลนิธิเด็กเคยรับรองนักวิชาการท่านหนึ่งที่ริเริ่มโครงการเกี่ยวกับการศึกษา เพื่อให้มูลนิธิเด็กให้เงินยืมเพื่อการเริ่มต้นประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ต่อมาพ่อเสมทราบว่าเงินจำนวนนั้นยังค้างเป็นหนี้ในสมุดของมูลนิธิเด็กอยู่หลายปี เนื่องจากผู้ยืมไม่ได้นำเงินมาคืน คุณพ่อเสมจึงได้นำเงินส่วนตัวของท่านมาคืนให้กับมูลนิธิเด็ก เพื่อแสดงความรับผิดชอบในฐานะที่เคยรับประกันนักวิชาการผู้นั้น ทราบว่าทางกรรมการมูลนิธิเด็กปฏิเสธไม่รับเงินของท่าน แต่ท่านก็ไม่ยอม แม้ในกาลต่อมาเมื่อนักวิชาการท่านนั้นได้ทราบว่าพ่อเสมนำเงินมาคืนมูลนิธิเด็ก จึงรีบนำเงินมาใช้คืน แต่พ่อเสมไม่ยอมรับเงินคืนกลับบริจาคให้กับมูลนิธิเด็ก นอกจากจะเป็นคนซื่อสัตย์แล้ว พ่อเสมยังเป็นผู้ใหญ่ใจนักเลง ทั้งที่ท่านเป็นข้าราชการเกษียณที่ไม่ได้ร่ำรวยหรือมีรายได้มากมาย คุณลักษณะใจนักเลงแบบโบราณนี้เป็นสิ่งที่หาได้ยากในปัจจุบัน

เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ผู้นำทางการเมืองในยุครัฐบาลประชาธิปไตย ซึ่งบริหารบ้านเมืองมาครบเทอมในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ แต่ไม่สามารถสร้างการยอมรับในหมู่ประชาชนได้ โดยเฉพาะการนำกฎหมายชายชาติ ๑๑ ฉบับมาแปลงร่างเป็น พ.ร.บ.ทุนรัฐวิสาหกิจในสมัยรัฐบาลประชาธิปัตย์นั้น ถูกต่อต้านอย่างกว้างขวางจากประชาชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมไทยไม่พอใจพรรคประชาธิปัตย์ และเป็นการเปิดทางให้กับพรรคไทยรักไทยที่นำโดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งประกาศในช่วงการหาเสียงว่า หากได้เป็นรัฐบาลก็จะยกเลิกกฎหมายชายชาติ ๑๑ ฉบับ (ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเมื่อได้เป็นรัฐบาล กลับนำมาใช้อย่างเต็มที่) นอกจากนี้แล้วพรรคไทยรักไทยได้รับการสนับสนุนอย่างท่วมท้นจากการประกาศนโยบาย ทำสงครามกับคอร์รัปชั่น, ทำสงครามกับยาเสพติด, ทำสงครามกับความยากจน และการทำโครงการ ๓๐ บาทรักษาทุกโรค คุณพ่อเสมอเคยพูดกับข้าพเจ้าว่า ยังไม่เคยมีรัฐบาลไหนที่ประกาศนโยบายที่จับใจท่านเท่านี้มาก่อน ท่านเกิดความหวังกับนโยบายอันสวยหรูเหล่านั้นอย่างจริงใจ

หลังจากการเลือกตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ พรรคไทยรักไทยได้รับคะแนนเสียงอย่างท่วมท้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทย สังคมไทยก็มองพรรคไทยรักไทยเป็นความหวังของสังคมเฉกเช่นเดียวกันกับคุณพ่อเสมอ แม้เมื่อมีคดีชุกหนุ่นของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ถูกชี้มูลโดย ปปช. และถูกส่งไปถึงศาลรัฐธรรมนูญเพื่อชี้ขาดว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จะต้องให้พ้นจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหรือไม่ ก็ปรากฏว่ามีประชาชนออกมาชุมนุมที่หน้าศาลรัฐธรรมนูญกดดันการตัดสินคดีดังกล่าว ไม่ว่าจะมีการจัดฉากอยู่เบื้องหลังแล้วโดยคนของพรรคไทยรักไทยบ้างหรือไม่ก็ตาม ราษฎรอาวุโสตั้งแต่ อ.สุลักษณ์ ศิวรักษ์ อ.ประเวศ วะสี และคุณพ่อเสมอก็ออกมาแสดงท่าทีว่าควรให้โอกาสคุณทักษิณ โดยมองว่าเป็นความบกพร่องโดยสุจริต มีผู้จัดแจงในการรวบรวมรายชื่อสนับสนุนชื่อ และส่งมาให้คุณพ่อเสมอเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมเพื่อเป็นการแสดงมติของประชาชนถึงศาลรัฐธรรมนูญก่อนการตัดสินคดีชุกหนุ่น

ข้าพเจ้ามีความเห็นต่างจากพ่อเสมอและบรรดาผู้อาวุโสที่ให้โอกาสคุณทักษิณ ด้วยเห็นว่าพรรคไทยรักไทยมีนโยบายพรรคที่น่าตื่นตาตื่นใจเป็นความหวังของสังคมไทย สำหรับข้าพเจ้าไม่ถึงกับมองอะไรเป็นขาวเป็นดำเสมอไป บางกรณีที่เป็นสีเทา ก็พอยอมรับได้ แต่กรณีการชุกหุ้นของ พ.ต.ท.ทักษิณ นั้นเป็นสีเทาที่ยอมรับไม่ได้ ข้าพเจ้าเห็นว่าผิดทั้งกฎหมายและจริยธรรม การชุกหุ้นนั้นเป็นการจงใจหลอกลวง ทำนิติกรรมอำพราง เพื่อเอาเปรียบผู้ถือหุ้นรายอื่น ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเองโดยแท้ ข้าพเจ้าถือว่าคนที่ขาดจริยธรรมพื้นฐานเช่นนี้ ไม่สมควรเป็นผู้นำระดับประเทศที่ต้องมีความซื่อสัตย์และมีจริยธรรมสูงส่งกว่าคนธรรมดาทั่วไป และข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าคนที่ขาดจริยธรรมเช่นนี้ จะสามารถดำเนินนโยบายเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมได้ ข้าพเจ้ามีความสงสัยในวิถีคิดในเรื่องนี้ของคุณพ่อเสมอ เพราะความที่ท่านเป็นคนตรง ท่านเคยแสดงความไม่เห็นด้วยกับการเดินขบวนที่ไปกีดขวางการจราจร ซึ่งท่านเห็นว่าผิดกฎหมาย แต่สำหรับข้าพเจ้ากลับเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย หากผิดก็พร้อมจะเสียค่าปรับ แต่ในประเทศประชาธิปไตย ข้าพเจ้าเห็นว่าการเดินขบวนอย่างสันติควรได้รับการรับรองว่าสามารถทำได้โดยไม่ผิดกฎหมายระดับย่อยอย่างกฎจราจร

ในช่วงที่สังคมไทยเริ่มมองเห็นความไม่ถูกต้องของคุณทักษิณ ในการบริหารราชการบ้านเมืองมากขึ้น แม้แต่ อ.สุลักษณ์ และ อ.ประเวศ ก็เริ่มวิพากษ์วิจารณ์คุณทักษิณมากขึ้น สื่อมวลชนเริ่มมองมาที่คุณพ่อเสมอ ในฐานะผู้ใหญ่ที่สังคมเคารพ และเป็นผู้ที่สนับสนุนคุณทักษิณอย่างสำคัญในคดีชุกหุ้น เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญตัดสินให้โอกาสคุณทักษิณในการแก้ตัว สื่อมวลชนจึงคาดหวังให้ท่านออกมาแสดงท่าทีวิพากษ์วิจารณ์คุณทักษิณ หรือประกาศตัดขาดคุณทักษิณ สื่อมวลชนมองว่าหากท่านออกมาเคลื่อนไหวก็จะส่งผลอย่างสูงต่อคุณทักษิณ แต่ท่านก็ไม่เคยออกมาแสดงท่าทีอย่างที่ใครต่อใครคาดหวัง

ข้าพเจ้าเคยเรียนถามคุณพ่อเสมอเรื่องนี้ ท่านกลับบอกว่า “ให้ลูกทำสมาธิ แม่เมตตา เพื่อให้คุณทักษิณเป็นคนดี” และบอกกับข้าพเจ้าว่า

ท่านลูกมาสวดมนต์ และก็นั่งสมาธิตอนตี ๔ ทุกวัน และภาวนาขอให้
คุณทักษิณเป็นคนดี ข้าพเจ้าเห็นว่าคุณพ่อเสมเป็นผู้ที่มีเมตตาอย่างสูง
ท่านไม่เคยได้ผลประโยชน์อะไรจากการสนับสนุนคุณทักษิณ การหวังให้
คุณทักษิณเป็นคนดี ก็เพราะเห็นแก่ประโยชน์ของบ้านเมืองโดยแท้ ท่านเคย
เล่าให้ฟังว่าคุณทักษิณมาหาที่บ้าน และบอกกับท่านเป็นภาษาเหนือว่า “ผม
จะไม่ทำให้พ่อใหญ่ต้องผิดหวัง” คุณทักษิณอาจจะไม่เคยมีโอกาสดำเนินชีวิต
มีผู้เฒ่าคนหนึ่งที่มีความปรารถนาดีอย่างจริงใจต่อเขา และไม่อยากเห็นอัศวิน
ควายดำของท่าน ต้องกลับกลายเป็นควายทรพีต่อชาติบ้านเมือง แม้ในภาย
หลังคุณพ่อเสมจะเริ่มมองเห็นความไม่ถูกต้องมากขึ้น ท่านก็ทำได้เพียงการ
วางอุเบกขาและพูดกับข้าพเจ้าว่า “พ่อจะไปเตือนอะไรเขาได้ คนที่สูงกว่าพ่อ
เตือนเขาก็ยังไม่ฟัง ถ้าพ่อไปพูดแล้วเขาไม่ฟัง เขาจะมาถอนหนอกพ่อได้”

ในช่วงที่สถานการณ์กำลังร้อนแรงในการต่อต้านคุณทักษิณ นักข่าว
บางคนมาขอให้ข้าพเจ้าไปลองสอดแนมว่าคุณพ่อเสมจะออกมาถล่มทักษิณ
ได้หรือยัง ข้าพเจ้าพูดกับนักข่าวน้องๆ เหล่านั้นว่า

“คุณพ่อเสมท่านเป็นหมอสุนัข จริยธรรมของหมอสุนัขคือ เมื่อทำคลอด
เด็กคนไหนแล้ว ก็จะไม่เอาขี้เถ้ายัดปากอย่างแน่นอน”

แม้มุมมองของคุณพ่อเสมกับของข้าพเจ้าในกรณีคุณทักษิณจะแตก
ต่างกันมาตั้งแต่ต้น แต่ข้าพเจ้าก็เคารพในความเห็นของท่าน พอๆ กับที่เคารพ
ในความเห็นของข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าเคารพความเห็นของบุคคลที่คำนึงถึง
ประโยชน์ของบ้านเมืองเป็นที่ตั้งเสมอ บางคนเอนเอียงเห็นดีเห็นงามกับผู้มี
อำนาจเพราะมีผลประโยชน์แอบแฝง หรือบางคนโจมตีผู้มีอำนาจเพราะตัวเอง
เสียผลประโยชน์ คน ๒ จำพวกหลังนี้ ข้าพเจ้าไม่ให้ความเคารพนับถือเลย

อย่างไรก็ตาม แม้ข้าพเจ้าจะพินิจไปแล้วว่า คุณทักษิณผิดตั้งแต่
กรณีชุกहु้น ไม่สมควรเป็นนายกรัฐมนตรี และแม้ในขณะนี้คุณทักษิณก็อาจจะ
เจอข้อหาเป็นผู้ทรยศต่อความไว้วางใจของประชาชน แต่ข้าพเจ้าก็ไม่บังอาจ
พินิจว่า มุมมองต่อทักษิณของคุณพ่อเสมนั้นเป็นความเห็นที่ผิดเพราะเห็นไม่
ตรงกับข้าพเจ้า

ตรงนี้ให้ถือว่า เป็นบางมุมของคุณพ่อเสมอที่ข้าพเจ้าต้องปล่อยวางไว้ เพื่อเป็นกรณีศึกษา ซึ่งบัดนี้ก็ยังไม่เข้าใจ และอาจไม่มีวันเข้าใจเลยก็ได้ แต่นั่นไม่ใช่ประเด็นที่ทำให้ข้าพเจ้าเสื่อมคลายจากความเคารพอันมั่นคงที่ข้าพเจ้ามีต่อคุณพ่อเสมอ ผู้เป็นเสมอมาหลักแห่งความดี ความซื่อตรงที่ข้าพเจ้าถือเป็นแบบอย่างท่านนี้ แม้แต่น้อย

ในสังคมที่เราเผชิญซึ่งสามัญชน้องคนนักที่ทุ่มงามความดี
ของท่ามกลางเป็นตำนานเล่าขาน ในขณะที่ท่านยังมีชีวิตและ
คนหาใจอยู่ ดังเช่นคุณพ่อเสน พริ้งพวงแก้ว
ผู้เป็นเสมือนหลักเสมาแห่งความดี
ความถูกต้องของสังคมไทย

คุณพ่อเสมอ พริ้งพวงแก้ว

ตำนานคนดี ที่ยังมีชีวิตและลมหายใจ

คุณพ่อเล่ม พริ้งพวงแก้ว ตำนานคนดี ที่ยังมี ชีวิตและลมหายใจ

สันติสุข โสภณศิริ

คนดีของประชาชนส่วนใหญ่ เมื่อล่วงลับไปแล้ว เกียรติประวัติและคุณงามความดีของท่านจึงเป็นที่เล่าขาน เพราะเมื่อท่านเหล่านั้นยังมีชีวิตอยู่มักถูกโจมตี ใส่ร้ายป้ายสีต่างๆ นานา แต่ในยุคที่คนดีมีน้อย คนกล้าหาญยาก ผู้คนจึงเริ่มถวิลหาเมื่อท่านเหล่านั้นวายชนม์ไปนานแล้ว

ในสังคมไทยเรามีปูชนียสามัญชนน้อยคนนักที่คุณงามความดีของท่านกลายเป็นตำนานเล่าขาน ในขณะที่ท่านยังมีชีวิตและลมหายใจอยู่ ดังเช่นคุณพ่อเล่ม พริ้งพวงแก้ว ผู้เป็นเสมือนหลักเสมาแห่งความดีความถูกต้องของสังคมไทย

อาจจะเพราะท่านสั่งสมความดี ความเก่ง ความกล้า มาช้านาน ตลอดชีวิต ๙๖ ปี นับตั้งแต่รับราชการเป็นแพทย์ฝึกหัดสังกัดกรมสาธารณสุขยุคที่ยังขึ้นอยู่กับกระทรวงมหาดไทย ก่อนเกิดกระทรวงสาธารณสุขเกือบสิบปี เรื่องราวของหมอมั่นเพ็งจบโรงเรียนแพทย์ศิริราชหมาดๆ อายุเพียง ๒๔ ปีที่อาสาออกไปปราบอหิวาต์ระบาดที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของตำนานความสำเร็จของรัฐบาลคณะราษฎรในการต่อสู้กับอหิวาต์ที่ระบาดครั้งใหญ่ หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ ใหม่

เพราะความดี ความเก่ง ความกล้าของมือปราบอหิวาต์ ผู้ใหญ่คือพระยาบวรวิรัชเวชการ อธิบดีกรมสาธารณสุขยุคก่อนตั้งกระทรวงวังเทวะเวสม์

จึงปูนบำเหน็จ โดยย้ายให้ไปเป็นนายแพทย์ผู้ปกครองโรงพยาบาลเชียงราย-
ประชานุเคราะห์ ทั้งที่เพิ่งบรรจุเข้ารับราชการไม่ถึง ๓ ปี

จากสายตาของคนภายนอกอาจจะเห็นว่า ท่านถูกเตะโด่งไปตาย
ชายแดน ขนาดเพื่อนซี้กันยังส่ายบอกว่า “ล้อย้ายไปเชียงรายนี่ก็ดีนะ เอาหม้อ
นี้ไปด้วยใบหนึ่ง จะได้เอากระดูกใส่กลับมา” แต่เมื่อผู้ใหญ่ระดับเจ้าคุณอธิบดี
มากระซิบข้างหูว่า “ที่ไปนี่ไปดีนะ ผมขอให้ไปจะดีเอง” หมอหนุ่มวัย ๒๖
ไฟแรงพร้อมทั้งคุณแฉล้มพยาบาลคู่ชีวิตที่เพิ่งแต่งงานกันได้ ๖ เดือน ก็ต้อง
หอบหิ้วกันขึ้นไปอยู่จังหวัดเหนือสุดของประเทศ เพื่อบุกเบิกโรงพยาบาล
ของรัฐ ตามนโยบายอวดตรง (ไทรรงค์) ของรัฐบาลท่านผู้นำจอมพล
ป. พิบูลสงคราม เพื่อให้พวกอาณานิคมอังกฤษในพม่าและอาณานิคมฝรั่งเศส
ในลาว เห็นว่ารัฐบาลประชาธิปไตยของไทยเอาใจใส่ในปัญหาการเจ็บไข้
ได้ป่วยของประชาชน

โรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ จึงเป็นตำนานผลงานของคุณ
พ่อเสมอ ที่ชาวเชียงรายยังจดจำกันได้ตั้งแต่รุ่นปู่ รุ่นลูก ถึงรุ่นหลาน และที่
สำคัญโรงพยาบาลเชียงรายประชานุเคราะห์ได้กลายเป็นต้นแบบของ
โรงพยาบาลประจำจังหวัด (ก่อนพัฒนามาเป็นโรงพยาบาลศูนย์) ซึ่งเป็นความ
ภาคภูมิใจของกระทรวงสาธารณสุขมากระทั่งทุกวันนี้

วีรกรรมของท่านตอนอยู่เชียงรายมีมากมาย โดยเฉพาะในช่วง
สงครามโลกครั้งที่ ๒ ท่านเสี่ยงภัยช่วยเหลือพวกมิชชันนารีและชนชาติฝ้าย
สัมพันธมิตร ให้เล็ดลอดหนีเงื้อมดาบชามูไร ไปสู่ที่ปลอดภัยในแดนพม่าสู่
อินเดีย และบรรดาทหารหาญที่ขึ้นไปรบเชียงตุง หรือสหรัฐอเมริกาเดิมนั้น
รอดพ้นจากไข้ป่ามาได้ก็เพราะยาต้มสมุนไพโร กาสามปึก ที่ท่านต้มให้กินแทน
ยาคิวินิน ซึ่งขาดแคลนในยามสงคราม นายทหารคนสำคัญที่เคยลิ้มรสชมของ
ยาต้มสมุนไพโรในเวลานั้นได้แก่ พ.ต.สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ร.อ.เปรม ติณสูลานนท์
ร.ต.สมบุญณ์ (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นชาติชาย) ชุณหะวัณ เป็นต้น

วีรกรรมของท่านครั้งมหาสงครามนั้น ทางกระทรวงกลาโหมเกือบลืม
ไปแล้ว ถ้า พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ช่วงที่เป็นนายกรัฐมนตรี ไม่ขอเหรียญ

ชัยสมรภูมิให้แก่ท่านในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ทั้งๆ ที่ใครๆ เขาได้กันตั้งแต่สิ้นสงครามใหม่ๆ

แต่ผลงานที่ท่านสร้างไว้ตอนอยู่เชียงรายได้ถึง ๑๔ ปี ไม่ใช่เพียงการช่วยบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่พี่น้องชาวเชียงรายได้ไกลปืนเที่ยงเท่านั้น แต่คนเก่าแก่ในกระทรวงสาธารณสุขยอมรับว่า ผอ.โรงพยาบาลภูธรเล็กๆ ที่ชื่อ หมอเสม นี้นี้แหละ เป็นมันสมองสำคัญของคุณหลวงพันโท นพ.นิธย์เวชชวิศิษฏ์ อดีตอธิบดีกรมการแพทย์คนสนิทของท่านผู้นำ ในการวางแผนสร้างโรงพยาบาลจังหวัดครบทุกจังหวัด ก่อตั้งโรงพยาบาลหญิงเพื่อวางรากฐานคุณภาพของพลเมืองไทย ตั้งแต่อยู่ในท้องแม่ และการก่อตั้งโรงเรียนพยาบาลของกรมการแพทย์ เพื่อสร้างกองกำลังพยาบาลให้พอเพียงกับการขยายโรงพยาบาลออกไป

แต่วิถีของคนดี คนเก่ง คนกล้า ต้องมีอุปสรรคเป็นธรรมดา คุณพ่อเสมต้องอำลาชีวิตราชการในวัยเพียง ๕๒ ด้วยเหตุผลทางการเมือง แต่คนที่ถือภาษีตัวว่า “อุปสรรคเป็นมารดาของความสำเร็จ” อย่างท่านนั้น ไม่เคยท้อแท้สิ้นหวัง

เมื่อท้องฟ้าสีทองผ่องอำไพ ในยุคประชาธิปไตยแบ่งบาน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ แสงเงินแสงทองแห่งอิสราภาพได้สาดส่องมายังพี่น้องชาวไทย รวมทั้งชีวิตข้าราชการบำนาญอย่างท่านด้วย แม้ท่านจะรับราชการประจำมาตลอด ๒๘ ปี แต่เมื่อเข้าไปทำงานการเมืองเป็นรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขถึง ๔ สมัย นับตั้งแต่รัฐบาลอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ บทบาททางการเมืองของท่าน ได้ฉายแววโดดเด่นเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการผ่าตัดโครงสร้างกระทรวงสาธารณสุขครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นประธานกรรมการเขียนแผนพัฒนาสาธารณสุขแห่งชาติฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๐) สมัยรัฐบาล พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งเป็นการเริ่มนโยบายให้บริการสาธารณสุขแบบผสมผสาน มีการส่งเสริมการใช้จ่ายสมุนไพรและการแพทย์แผนไทยในการสาธารณสุขมูลฐาน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสาธารณสุขแห่งชาติอย่างไม่เคยมีมาก่อน ด้วยเหตุนี้ท่านจึงเป็นที่

เคารพนับถือทั้งในวงการแพทย์แผนปัจจุบันและวงการแพทย์แผนไทย

กล่าวได้ว่าคุณพ่อเสมอเป็นรัฐมนตรีชิงแก่ตัวจริง เมื่อดูจริง มีสรรพคุณช่วยรักษาบ้านเมืองได้จริง เมื่อท่านเกษียณออกมาจากวงการเมืองแล้วด้วยวัย ๗๒ ท่านก็ยังเป็นราษฎรชิงแก่เต็มขั้น เป็นหลักเสมาแห่งคุณธรรมของคนรุ่นใหม่ ที่ทำงานเพื่อสังคมในทุกด้าน ไม่ว่าจะด้านเด็ก ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา รวมทั้งด้านสิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตย

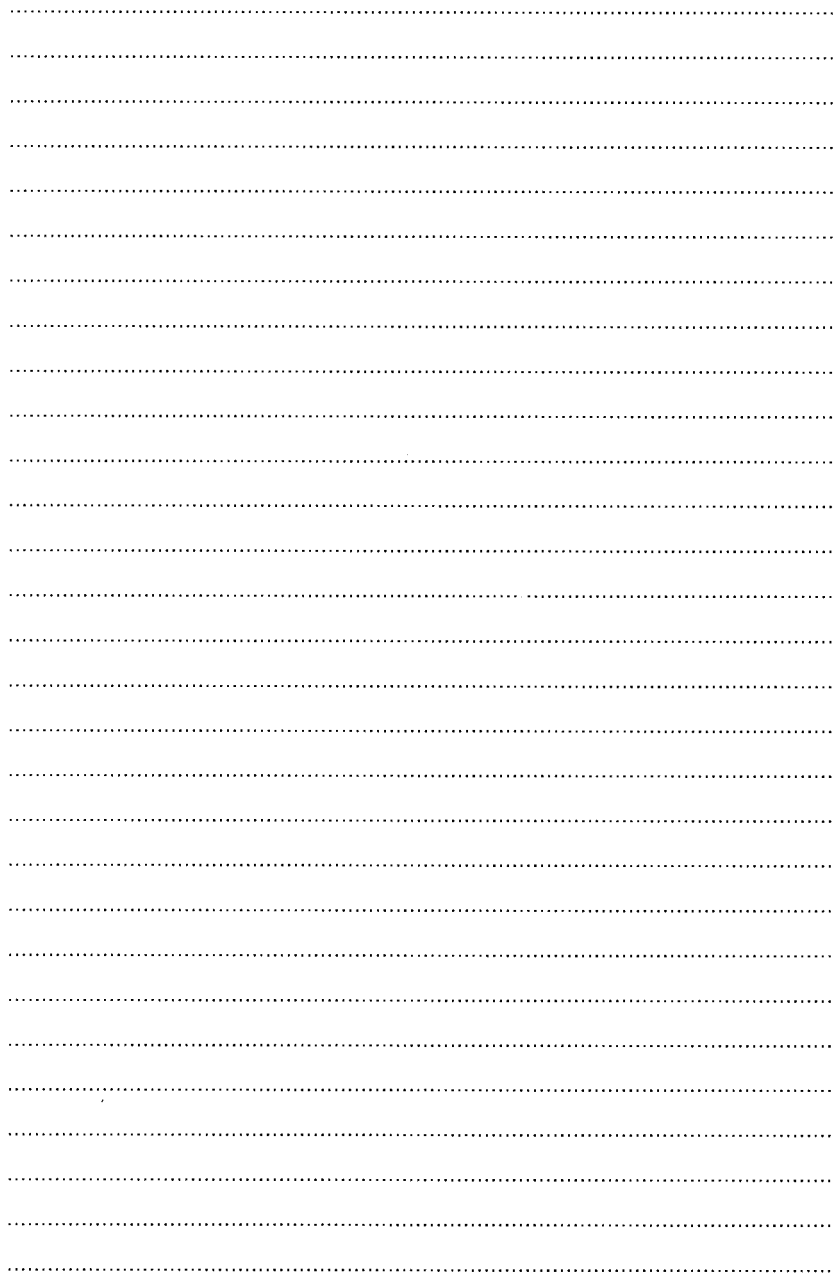
ในงานรำลึกถึงวีรชนประชาธิปไตยในเหตุการณ์ต่างๆ หลายคนอาจจะเคยเห็นท่านผู้เฒ่าคนหนึ่ง รูปร่างสูงใหญ่ ออกมาปราศรัยด้วยน้ำตาหลังรินแล้วชูกำปั้นประกาศวรคทองปิดท้ายอย่างหนักแน่นว่า “เมื่อท้องฟ้าสีทองส่องอำไพ ประชาชนจะเป็นใหญ่ในแผ่นดิน” ก็ขอให้รู้ว่าท่านราษฎรผู้เฒ่าคนนั้น ไม่ใช่ใครอื่น แต่คือคุณพ่อเสมอ พริ้งพวงแก้ว ท่านกล่าวประโยคดังกล่าว ไม่ใช่เฉพาะในที่ชุมนุมทางการเมืองเท่านั้น แต่กล่าวแม้กระทั่งในงานฌาปนกิจคุณแม่แฉล้ม ภรรยาคู่ทุกข์คู่ยากของท่าน นี่แสดงให้เห็นถึงศรัทธาของท่านต่อพลังประชาชนผู้เป็นเจ้าของอธิปไตยตัวจริงอย่างไม่มีเสื่อมคลาย

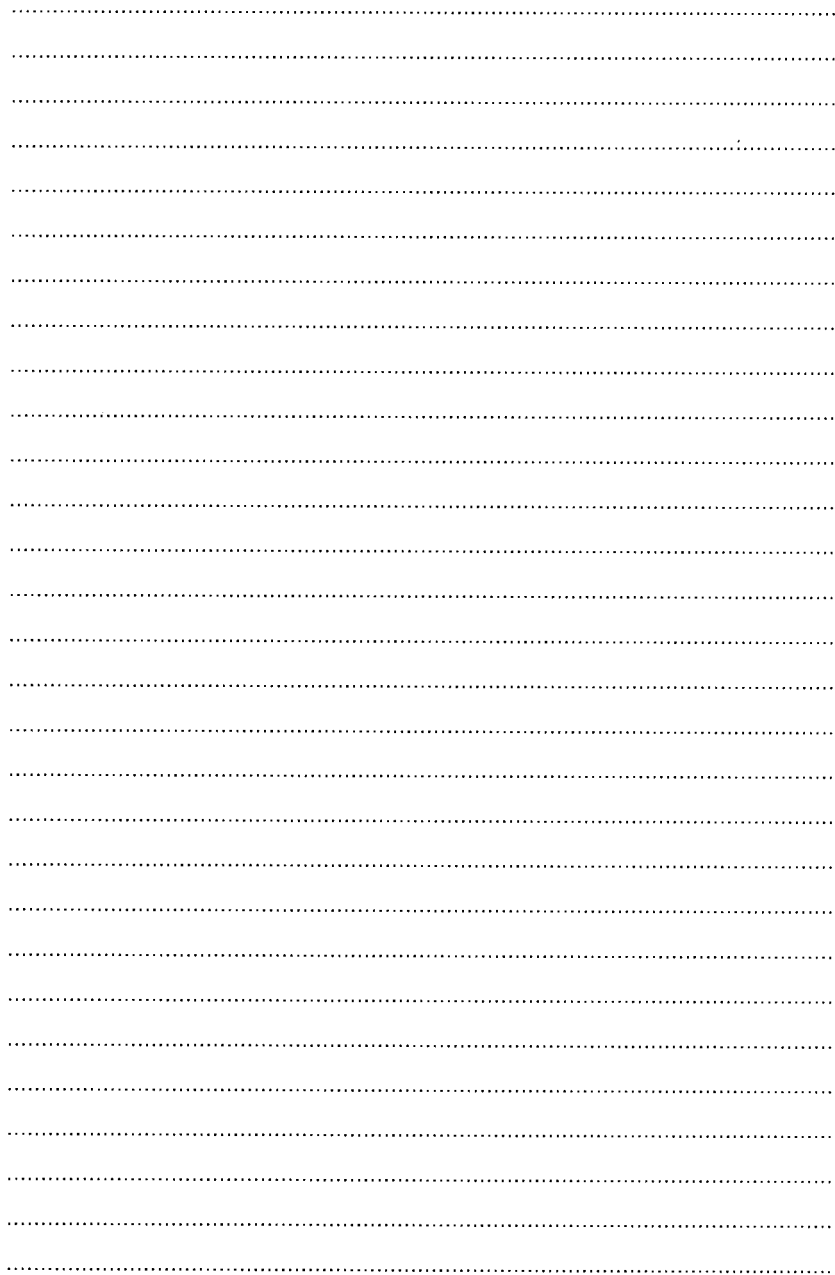
ในวัย ๘๖ ท่านได้รับการพักผ่อนมากขึ้น ไม่ค่อยมีข่าวคราวปรากฏต่อสาธารณะ แต่กระนั้นท่านก็ยังติดตามข่าวสารอย่างใกล้ชิด และยังห่วงบ้านห่วงเมืองอยู่ทุกลมหายใจ จึงไม่มีใครคาดเดาได้ว่าบุรุษอาชาไนย ๔ แผ่นดินผู้นี้ จะออกมาแสดงบทบาทอะไรอีกหรือไม่ในยุคสยามยามวิกฤตเช่นนี้

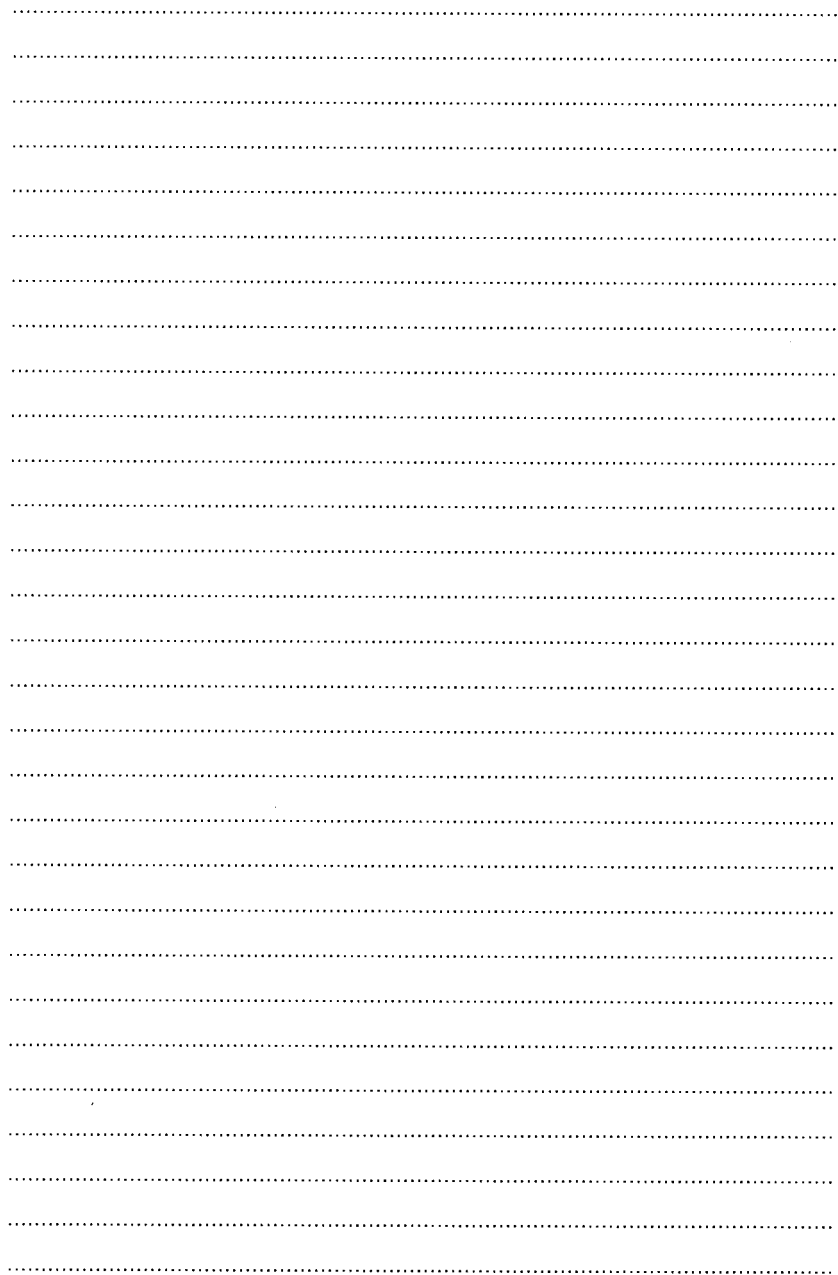

บันทึก

A series of horizontal dotted lines for writing.

“การเอาความสูงของตนไปผูกไว้กับสิ่งใหม่ๆ ที่ยังไม่ดี ปลอดภัยของอยู่
กับการเปรียบเทียบกับคนอื่นตลอดเวลา ทั้งๆ ที่ตัวเองก็มีมากอยู่แล้ว อาการอย่าง
นี้เรื่งอีกอย่างว่าการมองข้ามปัจจุบัน ไม่รู้จักชื่นชมสิ่งที่ตนมีอยู่ ถึงจะอยู่คฤหาสน์
แต่ก็รู้อนาคตต้องอยู่คฤหาสน์หลังเดิม ไม่มีใครไปกว่านี้ได้ กลับมีความสุข”

พระไพศาล วิสาโล

“ผมเรื่งนุ้จากท่าน และเรื่งนุ้จากผู้มีอำนาจคนอื่นว่า อำนาจและ
จิตวิญญาณเป็นของคู่กัน จึงมีอำนาจมากขึ้นเท่าไร จิตวิญญาณจึงจะต้องแข็งแกร่ง
เพิ่มมากขึ้นเป็นเงาตามตัว เพราะจิตวิญญาณจะเป็นเครื่องมือที่ใช้หนึ่งวันจึงไม่
อำนาจนั้นออกนอกเส้นทาง

วิถีชีวิตเกือบหนึ่งร้อยปี ของคุณหมอมะลิมา พริ้งพวงแก้ว ท่านจีนหนึ่งดอยู่
ท่ามกลางสามัญชน สองฝ่าเท้ายังคงสัมผัสกับก้อนดิน นินกรวดและต้นหญ้าแทนที่
จะจีนอยู่บนพรมที่อ่อนนุ่มกลางวงล้อมของเหล่าผู้สูงศักดิ์”

สุรเชิรง จักรธรรมาภท